

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Eesti ja üldkeeleteaduse instituut
Eesti keele osakond

**Eesti keele kindla kõneviisi olevikulised ja lihtminevikulised verbivormid
hiina emakeelega õppijate kasutuses**

Magistritöö

Svea Tarkin
Juhendaja Raili Pool

Tartu 2021

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Teise keele grammatikapädevus	7
1.1. Grammatika ja keeleoskustasemed	7
1.2. Teise keele õppija keeleteadmised	9
2. Teise keele omandamist mõjutavad tegurid	11
2.1. Keelekeskkond ja motivatsioon	11
2.2. Õppija emakeele mõju teise keele õppele	13
3. Eesti keele verbimorfoloogiast	17
3.1. Eesti keele verbi morfoloogilised kategooriad ja pöördtüübid	17
3.2. Eesti keele ajavormide võrdlus aja väljendamisega hiina keeles	21
3.3. Varasemad uurimused ajavormidest eesti õppijakeeles	22
4. Materjal, meetod ja keelejuhid	25
4.1. Uurimuse keelejuhid	25
4.2. Uurimismaterjal ja selle kogumise meetodid	25
4.3. Ülesannete koostamise põhimõtted	27
4.4. Õppijakeele analüüsimeetodid	29
5. Eesti keele olevikulised ja lihtminevikulised verbivormid hiina emakeelega õppijate kasutuses	32
5.1. Olevikuvormide kasutus	32
5.1.1. <i>elama</i> -tüüp (27)	33
5.1.2. <i>õppima</i> -tüüp (28)	36
5.1.3. <i>hüppama</i> -tüüp (29)	39
5.1.4. <i>riidlema</i> -tüüp (30)	41
5.1.5. Pöördtüübid 31–38	43
5.1.6. Vahekokkuvõtte olevikuvormide kasutamisest	46
5.2. Lihtminevikuvormide kasutus	47
5.2.1. <i>elama</i> -tüüp (27)	47
5.2.2. <i>õppima</i> -tüüp (28)	48
5.2.3. <i>hüppama</i> -tüüp (29)	52
5.2.4. <i>riidlema</i> -tüüp (30)	53
5.2.5. <i>naerma</i> -tüüp (33)	54
5.2.6. <i>saatma</i> -tüüp ja <i>murdma</i> -alltüüp (34 ja 35)	55
5.2.7. <i>tulema</i> -tüüp (36)	58
5.2.8. <i>võima</i> -tüüp (37)	60
5.2.9. <i>sööma</i> -tüüp (38)	61

5.2.10. Vahekokkuvõte lihtminevikuvormide kasutamisest.....	63
5.3. Introspeksioon: ajavormi valik ja verbivormi moodustamine	63
5.3.1. Vahekokkuvõte introspeksioonist	82
Kokkuvõte	84
Kirjandus	87
The usage of Estonian present and simple past indicative verb forms among Chinese native speakers. Summary.....	94
Lisa 1. Ülesanded	97
Lisa 2. Näited pildikirjeldusülesandest	100
Lisa 3. Näide introspektiivsest intervjuust	101

Sissejuhatus

Magistritöös keskendun hiina emakeelega eesti keelt teise keelena õppijate grammatikapädevusele. Täpsemalt on vaatluse all kindla kõneviisi olevikuliste ja lihtminevikuliste verbivormide kasutamine eri pööretes, sh ajavormi valikuga seotud küsimused. Aluse ja öeldise ühildumisele magistritöös eraldi tähelepanu ei pöörata, kuid õppijate teadmised isikus ja arvus ühildumisest on töös taustal. Samuti jäävad analüüsisiosast välja mineviku liitajad täisminevik ja enneminevik.

Magistritöös on vaatluse all kaks õppijate rühma, kellest osa on õppinud eesti keelt vaid võõrkeelena ja osa nii võõrkeele kui ka teise keelena. Võõrkeeleõpe toimub keelekeskkonnast väljaspool, tavaliselt klassiruumis ja juhendatult. Igapäevane õpitava keele kasutus on seega piiratud. Teise keele õpe toimub aga sihtkeele keskkonnas ümbritsetuna õpitava keele kõnelejatest. Kuigi võõrkeele ja teise keele omandamise vahel on kontekstuaalne erinevus, ei saa kindlalt eeldada, et teise keele omandamise protsess neis kontekstides nii palju erineb. (Ellis 2015: 18) Töös kasutan läbivalt terminit *teine keel*.

Eesti keele teise keelena omandamise uurimused käsitlevad enamasti vene emakeelega õppijate keelekasutust (vt nt Rannut 2005, Pool 2007, Maisla 2014, Gaitšenja 2019) või õppijakeelt laiemas mõttes, ilma õppijate emakeele määratluseta (nt Kitsnik 2018). Verbivormide moodustamist ja kasutamist eesti keeles kui teises keeles on siiani uuritud vähe. „Eesti keele kui teise keele infokogu“ (E2 infokogu 2020) andmetel on varasemates uurimustes käsitletud ainult mineviku ajavormide moodustamist (vt Šarapova 2005) ja kasutamist (vt Maisla 2014) vene emakeelega õppijate seas. Tegusõna olevikuvormide omandamisest ning oleviku ja lihtmineviku omandamise probleemistikast tervikuna ei ole magistritöö autorile teadaolevalt eraldi uurimusi avaldatud. Hiina emakeelega õppijate eesti keele kasutust on seni uurinud vaid siinkirjutaja oma bakalaureusetöös (Tarkin 2019), mis keskendus käändekasutusele.

Magistritöö teoreetiline osa on jaotatud nelja peatükki. Esmalt tutvustan A2- ja B1-tasemel kõneleja grammatikapädevust. Samas peatükis puudutan põgusalt ka teise keele õppija eksplitsiitseid (deklaratiivseid) ja implitsiitseid (protseduurilisi) keeleteadmisi. Teises peatükis annan ülevaate teise keele omandamist mõjutavatest teguritest. Kolmandas peatükis keskendun eesti keele verbimorfoloogiale ja võrdlen eesti keele ajavorme aja väljendamise võimalustega hiina keeles. Neljandas peatükis räägin materjali kogumisel kasutatud kirjalike ülesannete ülesehitusest, uurimis- ja analüüsimeetodist ja keelejuhtidest. Magistritöö empiirilises osas analüüsin keelejuhtide kasutatud verbivorme. Seejuures toetun kontrastiivsele õppijakeele analüüsile ja veaanalüüsile ning kasutan ka introspeksiooni ehk samaaegse enesevaatluse meetodit. Vaatlen õppijakeelt kui eraldi keelekuju, milles sisalduvad nii sihtkeelepärased kui ka mittesihtkeelepärased keelendid.

Kuna seni on peamiselt uuritud vaid vene emakeelega õppijaid, on teema eesti keele teise keelena valdkonnas uudne ja keeleomandamise seisukohalt oluline. Eesti keelt saab Pekingi Rahvusvaheliste Õpingute Ülikoolis (Beijing International Studies University, BISU) juba 2016. aastast alates õppida peaaugina (Gao, Shen 2018: 64), mispärast on tähtis uurida, kuidas hiinlased eesti keelt õpivad ja mida seejuures keeruliseks peavad. Eesti ja hiina keelepaar on suures osas uurimata ning andmed tüpoloogiliselt niivõrd erineva emakeelega eesti keele õppijate keeleomandamise kohta rikastavad olemasolevaid teadmisi eesti keele omandamisest. Töö tulemused võivad olla abiks eesti keelt teise keelena õpetajatele Hiinas ja ka edasistele uurijatele.

Magistritöö eesmärk on välja selgitada, kuidas hiina õppijad eesti keele verbivorme kasutavad, millised probleemid ilmnevad ja kuidas nad ise verbivormidega seonduvat analüüsivad. Uurimistöo eesmärki aitavad täita järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas moodustavad hiina emakeelega õppijad eesti keele olevikulisi ja lihtminevikulisi verbivorme?
2. Mille järgi valivad hiina emakeelega eesti keele õppijad sobiva ajavormi ja millele toetuvad vormimoodustusel?

3. Kuidas erineb hiina emakeelega õppijate eesti keele verbivormide kasutus sihtkeelepärasest?
4. Mis osutub hiina emakeelega õppijate jaoks eesti verbimorfoloogias keeruliseks ja millega probleeme ei teki?

1. Teise keele grammatikapädevus

1.1. Grammatika ja keeleoskustasemed

Keeleoskuse puhul räägitakse tavaliselt neljast osaoskusest: rääkimine, kuulamine, lugemine ja kirjutamine, millele lisanduvad grammatika ja sõnavara valdamine (Kaivapalu, Martin 2010). Nende osaoskuste ja üldisemalt Euroopa keeleõppijate keeleoskuse kirjeldamiseks sobivad kolm üldisemat taset: A (algtase), B (iseseisev keelekasutaja) ja C (vilunud keelekasutaja). Need jagunevad omakorda tasemeteks A1, A2, B1, B2, C1 ja C2. (EKR 2007: 37–38, 41; CEFR 2020: 37–40) Euroopa keeleõppe raamdokumendi sõsardokument eristab ka eelA1-taset ja plusstasemeid A2+, B1+, B2+ ja C1+. Viimased on vahetasemed, mille puhul ei vasta tase veel järgmise taseme nõuetele. (CEFR 2020: 37–40; Õpetaja tööriistad)

Euroopa keeleõppe raamdokumendi põhjal tähendab grammatikapädevus „keele grammatiliste vahendite tundmist koos oskusega neid kasutada“ (EKR 2007: 131). Grammatikapädevuse kirjeldus annab aimu sellest, mida ja kui hästi keelekasutaja teha oskab. Haridus- ja teadusministeeriumi projekti „Õpetaja tööriistad“ raames on välja töötatud kõigi keeleoskustasemete grammatikapädevuse kirjeldus noore keeleõppija jaoks (Õpetaja tööriistad). Siinse magistritöö keelejuhid oskavad eesti keelt A2- või B1-tasemel, seega kirjeldan nende tasemete grammatikapädevust lähemalt.

A2-tasemel keeleõppija on vormimoodustuse suures osas omandanud, kuid kasutab tihti peale paralleelvormidest vaid ühte. Sageli eksib A2-tasemel kõneleja astmevahelduslikes sõnades ning aluse ja öeldise ühildamisel. (Ilves 2008: 117) Tuttavatest verbidest oskab A2-tasemel noor keeleõppija moodustada nii kindla kõneviisi oleviku jaatavaid (nt *käin*) kui ka eitavaid (nt *ei õpi*) vorme, samuti esitada eitavaid küsimusi ja anda eitavaid vastuseid. Peale aluse ja öeldise ühildamise võib raskusi tekkida verbide pööramisega. Kõneleja oskab teha ennast kaasavaid ettepanekuid, st moodustada jaatava kõne vorme kindla kõneviisi mitmuse 1. pöördes (nt *lähme*). A2-tasemel kõneleja oskab väljendada ja eitada tegevuse võimalikkust, lubatust ja kohustuslikkust, kasutades modaalverbide kindla kõneviisi oleviku jaatavaid (nt *võin*) ja eitavaid vorme (nt *ei pea*).

Seejuures võib keeruliseks osutuda näiteks *ma-* või *da-* tegevusnime valimine. A2-tasemel kõneleja oskab moodustada tuttavatest verbidest kindla kõneviisi lihtmineviku jaatavaid (nt *tulin*) ja eitavaid vorme (nt *ei teinud*). Vigu esineb verbivormide moodustamisel, ajavormi valikul, tervikliku eitava lause vormistamisel ja *nud*-kesksõna moodustamisel. (Õpetaja tööriistad)

Kui A-tasemel on grammatika põhikategooriad mingil määral juba omandatud, arenevad B-tasemel tarindite keerukus ja korrektsus (Hausenberg jt 2008: 41). A2-tasemel omandatule lisaks mõistab B1-tasemel keeleõppija *ega*-partikliga algavaid küsimusi. B1-tasemel esineb kindla kõneviisi oleviku jaatavas ja eitavas kõnes vigu vormide moodustamisel eelkõige astmevahelduslikes verbides. Kuna B1-tasemel kõneleja sõnavarasse lisanduvad uued modaalverbid, võib tekkida raskusi kindla kõneviisi oleviku jaatavatesse ja eitavatesse lausetesse sobiva modaalverbi valimisega. B1-tasemel keeleõppija oskab lihtmineviku jaatava kõne vorme moodustada ka modaalverbist *pidama* (nt *pidin*), aga võib eksida tegevusnime valikuga. (Õpetaja tööriistad) Niisiis võib A2-tasemel ehk esmase keeleoskusega keeleõppija kasutada õigesti lihtsaid tarindeid, aga samas teeb tihti grammatikavigu. B1-tasemel ehk suhtlusläve tasemel keeleõppija oskab üsna hästi kasutada tüüpkeelendeid ja moodustusmalle, aga pikemalt kõneledes läheb aega grammatiliste vormide otsimisele. (EKR 2007: 44)

Võib arvata, et morfoloogiarohke ja üldsusele üsna tundmatu väikese soome-ugri keele õppimine võtab rohkem aega kui näiteks inglise keele õppimine, sest viimasest on õppijal enne keele õppima asumist tihti juba meedia mõjul ettekujutus. Täiskasvanud uussisse-rändajate eesti keele õpitee mudeli REDEL järgi läheb õppijal B1.1-tasemeni jõudmiseks vaja umbes 840 akadeemilist tundi keeleõpet. A1-tasemele jõudmiseks läheb umbes 120 at, sealt A2-tasemele jõudmine võtab 240 at. Kõige ajamahukam on A2-tasemelt B1.1-tasemele jõudmine, mis võtab umbes 480 at. Nendes tundides sisalduvad peale kontaktõppe ka teised keeleõppevormid. Tuleb aga silmas pidada, et keeleoskus areneb indiviiditi eri kiirusel ja keeletasemete vahemikud on eri pikkusega. Iga keeleõppija areng oleneb seejuures lisaks ajalisele ressursile nii sotsiodemograafilisest taustast, kognitiiv-pühholoogilistest ja sotsiaalsetest aspektidest kui ka paljust muust. (Praakli, Klaas-Lang

2020: 9, 18–19) Keeleõppimine on seega personaalne ja seepärast võib sama emakeelega samal ajal õppima asunute keeleoskus pärast mõnda kuud paljuski erineda (Kaivapalu, Martin 2010).

1.2. Teise keele õppija keeleteadmised

Keele grammatikat õpitakse suures osas teadvustatult. Teadvustatud komponent võimaldab küll teises keeles kõneleda ja teisi mõista, aga sellest ei piisa reaalses toimiva suhtluse jaoks. Et saavutada sujuv keeleoskus, peab teadvustatud harjutama, kuni sellest saab teadvustamatu komponent. Seeläbi muutub keele produtseerimine automaatseks, teadmine saab oskuseks. (Kaivapalu, Martin 2010)

Õppija saab seega omandada keele kohta eri tüüpi teadmisi, mida saab jagada eksplitsiitseteks ja implitsiitseteks teadmisteks. Kui implitsiitsed teadmised on kontrollimata, intuiitsed, siis eksplitsiitsed teadmised on kontrollitud ja teadvustatud. Rod Ellise (2005: 151–152) järgi tugineb õppija implitsiitsetele teadmistele siis, kui ta on keskendunud tähendustele, on ajalise surve all ja tal puuduvad asjakohased metalingvistilised teadmised. Viimased on teadmised emakeele ja teiste keelte, nende sarnasuste, erinevuste ja mehhanismide kohta (Kaivapalu 2010: 162). Implitsiitsete teadmiste puhul valib õppija keelevormi seega tunde järgi. Eksplitsiitsetele teadmistele loodetakse siis, kui õppija on keskendunud vormile, tal on aega mõelda. Keelevorm võib sel juhul olla muutlikum ja sageli ei ole õppija oma vastuses kindel. Seda seetõttu, et õppijad tuginevad eksplitsiitsetele teadmistele, mis võivad olla vaid osaliselt õpitud või meelde jäetud. Teise keele omandamise seaduspärade kohaselt võivad õppijad saavutada grammatilise täpsuse, kui nad automatiseerivad õpitud ehk eksplitsiitsed teadmised suhtluse ja harjutamise kaudu, misjärel saavad nendest implitsiitsed teadmised. (Ellis 1997: 56–57; Ellis 2005: 151–152; Towell 2013: 134)

Eksplitsiitsete teadmisi võib nimetada ka deklaratiivseteks ja implitsiitsete teadmisi protseduurilisteks teadmisteks. Keelekasutus muutub John R. Andersoni ACT (ingl *adaptive control of thought*) teooria põhjal automaatseks siis, kui deklaratiivsetest teadmistest saavad protseduurilised teadmised. Keelt õppides tuleb esmalt õppida reegleid ja

ka nende rakendamine on esialgu teadlik ja kontrollitud. Nii tekivad deklaratiivsed teadmised, näiteks teadmised sõnavarast ja grammatikast. Keelekasutus muutub sujuvaks siis, kui õppija ei pea enam teadlikult pingutama, vaid lihtsalt mõistab, mida on mingis olukorras sobiv kasutada. Sellised harjutamise käigus omandatud teadmised, näiteks keele sujuv kasutamine või autojuhtimine, on protseduurilised. Keeleõppija läheb seega deklaratiivsete teadmiste teadlikult kasutamiselt üle protseduuriliste teadmiste kasutamisele, mis võimaldab tal toimida automaatselt, pingutamata. (Anderson 2015: 216–217; Ellis 2015: 28–29; Towell 2013: 117–121; vt ka Anderson 1983)

2. Teise keele omandamist mõjutavad tegurid

2.1. Keelekeskkond ja motivatsioon

Teise keele õppijate keeleomandamise kiirus ja edukus varieerub suuresti (Ellis 2004: 525). Bernard Spolsky (1989: 3) järgi on teise keele õppimine mõjutatud sellest, kes õpib, kui palju, millist keelt ja millistel tingimustel. Keeleõppimisel mängivad seega rolli õppija individuaalsed omadused (vanus, võimekus, hoiak, motivatsioon jm), õppeprotsess ja -maht, õpitav keel ning õppetingimused. Keeleõppetingimuste all mõtleb Spolsky keelekeskkonda kui sotsiaalset konteksti, mis hõlmab selliseid komponente nagu sotsiolingvistiline situatsioon, õppija kokkupuude teiste keeltega, sihtkeele ja teiste keelte roll väljaspool kogukonda ja kodus ning üldine arusaam sihtkeele väärtusest. (Spolsky 1989: 3, 25–26; eesti keeles vt nt Rannut 2005: 12) Keelekeskkond, milles toimub sihtkeele omandamine, jaguneb mikro- ja makrotasandiks. Makrotasandil toimub kommunikatsioon ajalehtede, televisiooni, filmide ja muu massikommunikatsiooni kaudu. Mikrotasandi suhtlus toimub aga kodudes, kogukondades, tööl, klassiruumis jne. Õppija saab sisendit sihtkeelest ja -kultuurist nii mikro- kui ka makrotasandil ning see aitab uues keskkonnas kohaneda. (Kim 2001: 74; Rannut 2005: 20–21) Sotsiaalne kontekst mängib seega olulist rolli õppija suhtumise kujunemisel sihtkeelde, selle kõnelejaesse ja keeleõppe olukorda, mis omakorda mõjutavad õppija motivatsiooni (Rannut 2005: 12; Spolsky 1989: 3, 25–26).

Teise keele õppijat mõjutavaid individuaalsete tegurite liigitusi on palju (vt nt Dörnyei 2005; Dörnyei, Ryan 2015; Gardner 1985). Rod Ellis (2015: 50) jagab teise keele õppijat mõjutavad individuaalsed tegurid kognitiivseteks, konatiivseteks (käitumuslikud) ja afektiivseteks. Kategooriatesse jagamisel lisanduvad ka segategurid (Ellis 2015: 51):

- 1) kognitiivsed tegurid: intelligents, keeleanne, õppija uskumused;
- 2) käitumuslikud (ingl *conative*) tegurid: motivatsioon, suhtlusvalmidus;
- 3) afektiivsed tegurid: keelehirm (ingl *language anxiety*);
- 4) segategurid: iseloom, õpistiil.

Kuigi vanus mõjutab keeleõppija eesmärke, on Ellis selle oma liigitustest (vt Ellis 2004; Ellis 2015) välja jätnud, sest vanus ei käi ühegi nimetatud kategooria alla. Pigem mõjutab vanus Ellise sõnul kõiki neid kategooriaid, nagu seda teevad ka varasem õppimiskogemus ja keeleõppesituatsioon. (Ellis 2004: 529–530)

Peamised teise keele õppijat mõjutavad tegurid on Ellise (2015: 51) järgi keeleanne, motivatsioon ja keelehirm. Keeleanne (ingl *language aptitude*) ei ole ainult eriline anne keeleõppimiseks, vaid pigem kogum oskusi, mis aitavad suhestuda õpituatsiooniga ja olla motiveeritud. Keeleanne aitab seega keeleõpet tõhustada. (Ellis 2015: 52; Kormos 2013: 132) Keelehirm või -ärevus (ingl *language anxiety*) tuleneb õppija emotsionaalsest reaktsioonist õppetingimustele mingis konkreetses situatsioonis. Kuigi enamasti mõjutab keelehirm õppija motivatsiooni negatiivselt, võib vähene ärevus vahel teise keele omandamist hõlbustada, ajendades õppijat rohkem pingutama. (Ellis 2015: 67–68) Motivatsiooni liigitatakse samuti erinevalt, üks tuntuim on Gardneri (1985) integratiivse ja instrumentaalse motivatsiooni eristus. Ellise (1997: 75–76) järgi võib teise keele õppijate motivatsioon olla instrumentaalne (ingl *instrumental*), integratiivne (ingl *integrative*), tulemuslik (ingl *resultative*) ja sisemine (ingl *intrinsic*). Instrumentaalse motivatsiooni puhul on õppijad motiveeritud teist keelt õppima seepärast, et see tuleb kasuks näiteks hariduses ja töös. Kui teist keelt õpitakse seepärast, et ollakse huvitatud sihtkeelt kõnelevast rahvast ja nende kultuurist, on tegu integratiivse motivatsiooniga. Vahel on motivatsioon mõjutatud ka õpitulemustest, misjuhul räägitakse tulemuslikust motivatsioonist. Keeleõppijaid võivad motiveerida ka uudishimu ja selle hoidmine, mida mõjutavad õppija konkreetsed huvid ja see, mil määral tunnevad nad end õppetegevustesse kaasatuna. Viimasel juhul on tegemist sisemise motivatsiooniga. (Ellis 1997: 75–76)

On tõestatud, et keelekeskkond mõjutab õppija integratiivset motivatsiooni ja seeläbi suhtlust sihtkeele kõnelejatega ning sihtkeele omandamist (vt nt Klaas-Lang, Praakli 2015; Rannut 2005). Ülle Rannuti (2005: 176–177) doktoritöö tulemused näitasid, et segregatiivses ehk eraldatud keskkonnas kipub domineerima instrumentaalne motivatsioon, mistõttu sihtkeele omandamine pidurdub. Segregatiivses keskkonnas

puutub keeleõppija peamiselt kokku vaid oma lähtekeele ja -kultuuriga. Kui õppija on hajutatud ühiskonna põhivoolu sekka, st viibib hajutatud keskkonnas, toetab see integratiivse motivatsiooni kujunemist: õppija suhtleb sihtkeele kõnelejatega ning suhtub nendesse ja sihtkeelde positiivselt. (Rannut 2005: 22–23, 176–177) Birute Klaas-Langi ja Liis Reile (2019: 93) artiklist järeldub, et nii pikemalt kui ka lühemat perioodi Eestis elavate välisüliõpilaste seas on eesti keele oskuse puhul tähtsam integratiivne motivatsioon, keele ja kultuuri mõistmine. Pikemalt Eestis elades suureneb aga ka instrumentaalne motivatsioon. (Klaas-Lang, Reile 2019: 93) Niisiis on oluline mõista, et motivatsioon on pigem protsess kui seisund: motivatsiooni kujundavad tegurid olenevad nii mikro- kui ka makrotasandist ning muutuvad ajas (Ellis 2015: 66).

2.2. Õppija emakeele mõju teise keele õppele

Õppija sihtkeeleoskust mõjutab ja kujundab ka õppija emakeel, mis annab talle teadmise sellest, kuidas keel toimib. Ka teised varem õpitud keeled aitavad uue keele õppimisele kaasa. (Kaivapalu, Martin 2010; Ringbom 2007: 1–2) Peamiselt emakeele põhjal kujuneb ka keeleõppija metalingvistiline teadlikkus (Kaivapalu 2010: 162). Õppimisel on hädavajalik protsess sarnasuste otsimine, millegi positiivse tajumine: luuakse seos õpitu ja juba olemasolevate teadmiste vahel. Erinevused ehk negatiivne pool tuleb esile vaid siis, kui sarnasusi pole võimalik tuvastada. Isegi kui õppija seda endale ei teadvusta, algab keeleõpe ülekandega lähtekeelest ehk emakeelest. Kui emakeel sihtkeelega sarnaneb, on selle mõju positiivne. Lähtekeele mõju on õppimise eri faasides isemoodi: alles õppimise hilisemas etapis tekib õppijal arusaam, millal võib sihtkeelt produtseerides lähtekeelele tugineda. (Kaivapalu 2017: 248; Ringbom 2007: 5)

Mitmekesise morfoloogiaga esimese või teise keele õppimist seletab võistlusmudel (MacWhinney 1987), mille keskmes ei ole keeleteadmised, vaid keeleoskus, -loome ja mõistmine (Kaivapalu 2017: 248–249). Mudel põhineb looduslikul liikidevahelisel võistlusel: kui liik on kohanenud teatud elupaigaga, konkureerib ta oma liigi teiste liikmetega, tehes samal ajal nendega koostööd teiste liikide vastu. MacWhinney (1986: 2) järgi toimub samasugune võitlus ka mentaalselt: keele omandamises ja kasutamises. Keelekasutaja tajus on palju variante, aga neist valituks osutuvad vähesed. Keeletöötluses ei

võistle aga mitte liik ega individ, vaid leksikaalne element. (MacWhinney 1986: 2) Võistlusmudeli keskne mõiste on vihje (ingl *cue*) ehk leksikaalne, süntaktiline, morfoloogiline või morfofonoloogiline keeleline signaal, millele õppija keeleloomes saab tugineda. Vihje võib olla näiteks sõna lõpphäälik või silpide arv. Kui sõna on ühesilbiline ja pika vokaaliga, on tegu usaldusväärse vihjega, sest neid sõnu saab käänta vaid ühtmoodi (nt *maa* : *maa* : *maad*). Käändsõna lõpphäälik *-e* ei ole aga vihjena usaldusväärne, sest õppija peab käänamisel valima mitme eri variandi vahel (nt *kõne* : *kõne* : *kõnet*, aga *tore* : *toreda* : *toredat*). (Kaivapalu 2021: 27–28) Ka verbimorfoloogia omandamisel saab toetuda teatud vihjetele, näiteks sellele, kas verbitüvi lõpeb konsonandiga. Kui jah, on see õppijale vihjeks, et verbi pöörates peab ta lisama türevokaali (nt *küt-ma* : *küta-n*). Võistlusmudelis nähakse seega teise keele õppimist kui lähtekeele ehk esimese keele süsteemi ümberstruktureerimist, kuid lisaks lähtekeelele mõjutavad sihtkeele süsteemi kujunemist ka sihtkeele enda vihjete tugevus ja usaldatavus (Kaivapalu 2017: 248–249; Martin 1995: 35–36). Võistlusmudeli järgi kasutab keeleõppija keelt produtseerides mehaanilist moodustamist, ühendamist või analoogiat. Kui õppija oskab kasutada tuttavate sõnade muutevorme, aga uute sõnade käänamine või pööramine on raskendatud, võib rääkida mehaanilisest moodustamisest. Ühendamine on reeglipõhine keeleloome: õppija ühendab keeleelemente reeglite põhjal. Kui õppija kõhkleb eri variantide vahel, toetub ta sageli analoogiale. Uurimused (vt Kaivapalu 2015) on näidanud, et õppijad tuginevad sarnase keele mõistmisel (nt eestlane soomekeelset teksti lugedes) oma emakeelele, selle variantidele, varem õpitud keeltele ja üldistele teadmistele. See annab lähisugulaskeele õppijale eelise, sest sihtkeelt õppimata ja keelekeskkonnas viibimata mõistab ta erinevalt kaugema emakeelega kõnelejast juba mingil määral sihtkeelt. (Kaivapalu 2017: 246–249; Kaivapalu 2021: 27)

Dan Slobini (1996) *thinking for speaking*-hüpoteesi¹ kohaselt püsib teise keele õppija kõneledes teataval määral oma esimese keele raamides. Inglise emakeelega õppijatel on keeruline omandada hispaania keele perfekt ja imperfekt, kuid definiitsed ja indefiniitsed artiklid nii palju raskusi ei valmista, sest inglise keeles eristatakse neid samuti.

¹ *Thinking for speaking*-hüpoteesile ei ole eesti keeles veel vastet.

Emakeelest oleneb, millele pöörab õppija tähelepanu teises keeles sündmustest ja kogemustest kõneledes. Emakeel mõjutab kõneleja mõtteviisi ja keelelisi valikuid, suunates õppijat kõne produtseerimisel kasutama kindlaid grammatilisi kategooriaid. Niisiis hõlmab teise keele õppimine ka alternatiivse mõtteviisi omandamist. (Cadierno 2010: 6, 26; Slobin 1996: 89–90)

Håkan Ringbom (2007: 5) eristab kolme keelteülest sarnasuste suhet: sarnasussuhe (ingl *similarity relation*), kontrastsussuhe (ingl *contrast relation*) ja nullsuhe (ingl *zero relation*). Sarnasussuhte puhul tajub õppija sihtkeele elementi või mustrit sarnasena oma emakeele või mõne muu tuttava keele omadele. Kontrastsussuhtes tajub õppija sihtkeele ja emakeele elementide või mustrite vahel erinevust, ehkki nende vahel on ka sarnasus. Näiteks on inglise emakeelega õppija teadlik inglise keele oleviku kolmanda isiku pöördelõpust. Õppides näiteks saksa keelt, märkab ta, et igal isikul on eri pöördelõpp. Niisiis võib õppijal olla raskusi õigete verbivormide loomisel, kuid ta on siiski teadlik süsteemi olemasolust ega pea pöördelõppude mõistmiseks palju pingutama. Kolmas sarnasussuhe, nullsuhe, avaldub ilmselt ka hiina ja eesti keelepaari puhul. Ringbomi (2007: 6) järgi ei tähenda nullsuhe seda, et keeleõppija ei leiaks õppimise edenedes emakeele ja õpitava keele vahel ühtegi sarnasust. Mõned keelelised universaalid on omased kõikidele keeltele, kuid keskmine keeleõppija ei pruugi täiesti erineva sihtkeele ja emakeele vahel sarnasusi märgata. Nullsuhe tähendab seega seda, et keeleõppija leiab õppimise alguses sihtkeele ja emakeele või mõne teise õpitud keele elementide vahel väga vähe sarnasusi või ei taju neid üldse. Õppija emakeeles võivad puududa mõisted, mis on vajalikud sihtkeele põhiliste erisuste tajumiseks. Kui näiteks õppija, kel on teadmised ainult indoeuroopa keeltest, hakkab õppima hiina keelt, on raske midagi varasemate keeleteadmistega seostada. Nullsuhe või nullilähedane suhe hiina ja inglise keelepaari vahel põhjustab keeleõppe varases staadiumis suuri raskusi. (Ringbom 2007: 6–7)

Nagu öeldud, tugineb keeleõppija uut keelt õppides emakeelele ja varem õpitud keeltele. Teise keele omandamisel saab õppija sageli toetuda just lähte- ja sihtkeele vahelistele sarnasustele. Ringbom (2007: 7–8) jagab keeltevahelise sarnasuse objektiivseks ehk tegelikuks ning subjektiivseks ehk tunnetatud ja oletatavaks sarnasuseks. Objektiivset ehk

tegelikku sarnasust saab kahe keele süsteemi võrreldes määratleda. Subjektiivne sarnasus põhineb keeleõppija arusaamadel tegelikust sarnasusest. Tunnetatud sarnasus oleneb paljuski keeleõppija iseärasustest ja keeleõppekogemusest: üks keeleõppija võib tajuda sarnasust, mida teine ei näe. Kui sihtkeeleoskus paraneb, võib sarnasuse tunnetamine aja jooksul muutuda. Oletatav sarnasus põhineb enamasti tunnetatud sarnasusel: keeleõppija oletab, et kuna lähte- ja sihtkeel on sarnased, kasutatakse sihtkeeles samasugust keelendit, reeglit või malli. (Kaivapalu, Martin 2015: 75–78; Kaivapalu 2010: 164; Ringbom 2007: 7–8, 24–25)

Niisiis võib arvata, et kuigi igal teise keele õppijal on teadmised inimkeele toimimisest, erinevad hiina ja eesti keel üksteisest niivõrd palju, et eesti keele verbimorfoloogia omandamisel ei saa hiina õppija oma emakeelele toetuda. Paralleele saab hiina õppija tõmmata pigem inglise ja eesti keele vahel. Kuna hiina keeles puudub verbimorfoloogia, võib oletada, et hiina emakeelega õppijate jaoks on pöördelõpu valik ja ühendamine verbiga keeruline, sest õppija peab end ühelt süsteemilt teisele ümber lülitama. Aja väljendamisele eesti ja hiina keeles keskendun põhjalikumalt järgmises peatükis.

3. Eesti keele verbimorfoloogiast

Uurimuses keskendun kindla kõneviisi olevikuliste ja lihtminevikuliste verbivormide moodustamisele eri pööretes ja nende kasutamisele lauses. Selles peatükis annan ülevaate eesti keele verbist, selle morfoloogilistest kategooriatest, tüvevaheldusest ja pöördtüüpidest. Morfoloogiliste kategooriate tutvustamisel keskendun eelkõige magistritöö teemaga haakuvale: ajakategooriast lihtaegadele (olevik ja lihtminevik), kõneviisi-kategooriast kindlale kõneviisile. Puudutan põgusalt ka seda, kuidas väljendatakse aega hiina keeles. Samuti tutvustan lühidalt varasemaid uurimusi, mis puudutavad verbi ajavormide moodustamist ja kasutamist eesti keeles kui teises keeles. Peatükki koondatud info on oluline magistritöö keeleainese kogumiseks mõeldud ülesannete kujundamisel ja materjali analüüsimisel.

3.1. Eesti keele verbi morfoloogilised kategooriad ja pöördtüübid

Tegusõna ehk verb on eesti keeles iseseisev täistähenduslik sõna, pöördõna, mis väljendab lauses tegevust. Tavaliselt koosnebki lause öeldisest ja nominaalse(te)st lauseliikme(te)st. Lause põhistruktuuri moodustab seejuures tuumsõna, milleks on finiidne verbivorm. Finiitse verbivormi juurde võivad kuuluda fraasid, kuid see võib ka üksi lause moodustada. (Erelt 2017a: 54, 58, 77) Üldjuhul on öeldis pöördeline verbivorm või selle ühend käändelise verbivormiga. Pöördelised verbivormid jagunevad liht- ja liitvormideks. Lihtöeldised koosnevad ühest või mitmest sõnast, liitöeldiste juurde kuulub enamasti käändeline verbivorm, aga vahel ka pöördeline verbivorm, teonimi, käänd- või määrsõna. Liitöeldised jagunevad omakorda perifrastilisteks verbivormideks, ahelverbideks, reduplikatiivseteks verbitarinditeks, rind-, väljend- ja ühendverbideks. Morfoloogilised verbikategooriad eesti keeles on aeg, kõneviis, tegumood, pööre ja kõneliik. (Erelt 2017b: 93–94, 108)

Aeg näitab lauses seda, kuidas on seotud situatsiooni ajaline suhe ja kõnehetk või teine situatsioon. Samaaegsust nimetatakse olevikuks ehk preesensiks, eelnevust minevikuks ja järgnevust tulevikuks. Minevik jaguneb omakorda lihtminevikuks ehk imperfektiks või

preteeritumiks, täisminevikuks ehk perfektiks ja enneminevikuks ehk plu(skvam)-perfektiks. Preesens ja preteeritum on lihtajad, milles kõneleja kujutab end sündmuse toimumise hetkes. Eesti keele ajasüsteemis vastanduvad minevik ja mitteminevik: oleviku puhul on tegemist mitteminevikuga, väljendatakse kõnehetke või sellele järgnevat, lihtmineviku puhul sellele eelnevat. Morfoloogilist tulevikuvormi eesti keeles ei ole. Küll aga väljendatakse tulevikku olevikuvormi ja ajamäärusega (nt *Ma loen selle raamatu (homme) läbi*) või perifrastilise tulevikutarindiga (*saama/hakkama + ma-tegevusnimi*). (Erelt 2017b: 129–131, 137–138). Et rääkida põhjalikumalt lihtaegadest ja lihtmineviku ajatunnustest, annan esmalt ülevaate eesti keele verbi pöördtüüpidest.

Eesti keelt teise keelena õppijatele tulevad verbimorfoloogia omandamisel abiks pöördtüübid. Ühte pöördtüüpi kuuluvad verbid, millel on ühesugune lõpuvaheldus- ja astmevaheldusmall ning ühesugused grammatilised tunnused; rööptüüpi kuuluvad omakorda sõnad, millel on mitmele muuttüübile omased vormid (Viht, Habicht 2019: 121–122). Astmevaheldus ja lõpuvaheldus on tüvevahelduse liigid. Astmevahelduseks nimetatakse „astme poolest erinevate tüvevariantide vaheldumist sõna vormiparadigmas“ (EKK 2020: 185), lõpuvahelduseks „lõpufoneemide poolest erinevate tüvekujude vaheldumist sõna vormides“ (EKK 2020: 196). Astmevaheldus jaguneb omakorda laadi- ja vältevahelduseks: laadivahelduse puhul vahelduvad sellised tüvevariandid, milles erinevad esimese silbi lõpus ja teise alguses asuvad häälikud (nt *kõndi-da : kõnni-b*), vältevahelduse puhul vahelduvad aga teise- ja kolmandavärtelised tüvevariandid (nt *k`ukku-da : kuku-b*). Astmevahelduse seisukohalt jagunevad tüvekujud tugevaastmelisteks (tavaliselt kolmandavärtelised sõnad, nt *haarama*) ja nõrgaastmeliseks (tavaliselt teisevärtelised sõnad, nt *saade*). Kuna *ma*-tegevusnime tüvekuju on alati tugevas astmes, on kõik astmevahelduslikud verbid *ma*-infinitiivi seisukohast nõrgeneva astmevaheldusega, kuid teiste põhivormide puhul võib aste varieeruda. Lähtuda võib ka *da*-infinitiivist: kui *da*-infinitiiv on tugevas astmes ja olevikuvorm nõrgas (nt *kõndi-da : kõnni-n*), on tegu nõrgeneva astmevaheldusmalliga, kui aga *da*-infinitiiv nõrgas ja olevikuvorm tugevas astmes (nt *hüpa-ta : hüppa-n*), siis tugevneva astmevaheldusmalliga. Lõpuvahelduse puhul võib näiteks üks tüvevariant olla teisest pikem (nt *laul/ma : laula/n*) või lõpufoneemid võivad vahetada koha (nt *õmble/ma : õmmel/da*). Et

määrata verbi lõpuvahelduslikkust, tuleb võrrelda *ma*-tegevusnime, kindla kõneviisi oleviku ainsuse 3. pööret ja umbisikulise tegumoe olevikku (nt *laul/ma* : *laula/b* : *laul/dakse*). (EKK 2020: 185, 195–196, 199; Viht, Habicht 2019: 63–69) Kui võtta arvesse tunnusekuju, lõpuvaheldust ja/või astmevaheldust, on eesti keeles 12 pöördtüüpi ja 4 rööptüüpi. Enam verbe kuulub nendesse pöördtüüpidesse, mille vormimoodustus on lihtsam. Tuhandeid verbe kuulub *elama*-tüüpi, milles on enam verbe kui kõikides teistes tüüpides kokku. Uutele laenudele avatud verbi muuttüübid on ka nõrgeneva astmevaheldusega *õppima*-tüüp, tugevneva astmevaheldusega *hüppama*-tüüp ja *-letuletus*liitega *riidlema*-tüüp. (Viht, Habicht 2019: 179) Eesti keele 12 pöördtüüpi on järgmised (Viht, Habicht 2019: 183–197):

- 1) ***elama*-tüüp** (27. tüüp; nt *hääbuma*, *nördima*, *sõltuma* ja erand *ajama*) – astme- ja lõpuvahelduseta, muutumatu tüvega verbid;
- 2) ***õppima*-tüüp** (28. tüüp; nt *rääkima*, *pugema*, *praksuma* ning erandid *pidama*, *kiskuma*, *käskima*, *uskuma*, *nägema* ja *tegema*) – astmevahelduslikud verbid, enamik verbe on vältevahelduslikud, aga esineb ka laadivaheldust;
- 3) ***hüppama*-tüüp** (29. tüüp; nt *hindama*, *lõikama*, *voolama*) – tugevneva astmevaheldusega lõpuvahelduseta verbid, enamik verbe on vältevahelduslikud, aga esineb ka laadivaheldust;
- 4) ***riidlema*-tüüp** (30. tüüp; nt *ekslema*, *poodlema*, *võimlema*) – tugevneva astmevaheldusega lõpuvahelduslikud verbid, enamik verbe on vältevahelduslikud, aga esineb ka laadivaheldust;
- 5) ***rabelema*-tüüp** (31. tüüp; nt *kibelema*, *sädelema*, *vedelema*) – nii lõpuvahelduseta kui ka lõpuvahelduslikud astmevahelduseta verbid;
- 6) ***seisma*-tüüp** (32. tüüp; nt *jooksma*, *maksma*, *tõusma* ja erand *jooksma*) – nõrgeneva vältevaheldusega lõpuvahelduslikud verbid, erandi *jooksma* puhul on võimalikud nii vormid *joosta*, *joostakse*, *joosti* ja *joostud* kui ka *jooksta*, *jookstakse*, *joosti* ja *jookstud*;
- 7) ***naerma*-tüüp** (33. tüüp; nt *kuulma*, *laulma*, *möönma*) – nõrgeneva vältevaheldusega lõpuvahelduslikud verbid, erinevad *seisma*-tüübist selle poolest, et „helilisele tüvekonsonandile liituvad nõrga sulghäälikuga algavad

tunnuseallomorfid“ (Viht, Habicht 2019: 191): nt *naer-da*, *naer-ge*; vrd *seis-ta*, *seis-ke*;

- 8) **saatma-tüüp ja murdma-alltüüp** (34. ja 35. tüüp; nt *kestma*, *lootma*, *tapma*) – nõrgeneva astmevaheldusega lõpuvahelduslikud verbid, millest *ahtma*, *uhtma* ja *tahtma* ning *murdma*-alltüübi verbid on laadivahelduslikud, ülejäänud vältevahelduslikud. Õigekeelsussõnaraamatus (ÕS 2018) kuuluvad verbid *saatma* ja *murdma* mõlemad 34. ehk *saatma*-tüüpi, 35. pöördtüüp on *petma*-tüüp);
- 9) **tulema-tüüp** (36. tüüp; nt *panema*, *olema*, *pesema*) – astmevahelduseta lõpuvahelduslikud verbid, millest mõnel on segaparadigma (nt *olema* ja *minema*);
- 10) **võima-tüüp** ja *saama*-alltüüp (37. tüüp; nt *keema*, *jääma*, *saama*) – astmevahelduseta verbid, mille *saama*-alltüüp erineb lihtmineviku tunnuse poolest (*sa-i-n*, *sa-i*; vrd *või-si-n*, *või-s*);
- 11) **sööma-tüüp** ja *käima*-alltüüp (38. tüüp; nt *jooma*, *lööma*, *müüma*) – astmevahelduseta verbid, mille *käima*-alltüüp erineb lihtmineviku tunnuse poolest (*sõ-i-n*, *sõ-i*; vrd *käi-si-n*, *käi-s*).

Pöördekattegoria hõlmab kaheliikmelist arvukattegoriat (ainsus, mitmus) ja kolmeliikmelist isikukattegoriat (1., 2. ja 3. isik). Pöördekattegoria markeerimata liige on ainsuse 3. pööre, millel puudub tunnus kindla kõneviisi lihtminevikus ja tingiva kõneviisi olevikus (nt *ela-s*, *ela-ks*). Kõneviisikattegoria markeerimata, tunnuseta liige on kindel kõneviis ehk indikatiiv, milles esinevad kõik ajakattegoria liikmed: olevik, lihtminevik, täisminevik ja enneminevik. Kõneliigikattegoria liikmed on jaatav (afirmatiiv) ja eitav kõne (negatiiv), mis annavad edasi tegusõnaga tähistatava tegevuse jaatust või eitust. Jaatusel puudub tunnus, eitava kõne kindla kõneviisi puhul kasutatakse eituspartiklit *ei*. Tegusõna *olema* eitusvormil on ka *p*-alguline paralleelvorm (*pole*, *polnud*). Tegumoe kattegoria jaguneb isikuliseks tegumoeks (personaal), mis on tunnuseta, ja umbisikuliseks tegumoeks (impersonaal). (Viht, Habicht 2019: 50, 110–117) Siinses uurimuses on vaatluse all vaid isikuline tegumood.

Nagu mainitud, on ajakattegoria tunnuseta liige olevik. Vaid umbisikulise tegumoe jaatusvormide afiksid *-takse*, *-dakse* ja *-akse* väljendavad samal ajal impersonaali ja

olevikku. Kindla kõneviisi oleviku eitusvormid on samuti tunnusetu (nt *ei ela*). Lihtmineviku puhul moodustatakse kindla kõneviisi jaatav kõne lihtvormina, milles minevikku näitab ajatunnus. Lihtmineviku ainsuse 3. isiku pöördelõpp on enamasti *-s* (nt *riidle-s*), ülejäänud pööretes järgneb aga lihtmineviku tunnusele pöördetunnus *-si-* (nt *riidle-si-n*). Umbes saja *naerma-* ja *saatma-*tüüpi verbi puhul liitub aga konsonanttüvele lihtmineviku ainsuse 3. isikus pöördelõpp *-is* (nt *saat-is*), samuti esineb pöördelõpp *-is* *seisma-*tüüpi verbide ainsuse kolmandas pöördes, ülejäänud pööretes kasutatakse allomorfi *-i-* (nt *seis-is*, *seis-i-n*). Ainult tunnust *-i-* kasutatakse *tulema-* ja *sööma-*tüüpide, verbide *tegema*, *nägema* ja *pidama* (*õppima-*tüübi erandsõnad) ning verbi *laskma* puhul (*murdma-*tüübi erandsõna). Eitus moodustatakse kindla kõneviisi lihtminevikus aga lihtvormina, milles liitub muutumatule eituspartiklile *ei* mineviku partitsiip (nt *ei elanud*). (Viht, Habicht 2019: 115–117)

3.2. Eesti keele ajavormide võrdlus aja väljendamisega hiina keeles

Mõnes keeles ei ole aja väljendamiseks verbimorfoloogilisi vahendeid, nende asemel võivad olla kasutusel partiklid või ajamäärused. Ka eesti keeles kasutatakse palju ajamääruseid (nt *eile*, *praegu* jne). (Norvik, Piiraja 2013: 55) Üldiselt kehtib arusaam, et hiina keeles ajakategooria puudub, sest verbid ei pöördu ja ajavormid puuduvad. Niisiis peab hiina emakeelega õppija ajakategooriaga keelt, sh eesti keelt õppides omandama ja mõistma, kuidas verb olenevalt isikust ja ajast muutub. Aja väljendamiseks kasutatakse hiina keeles ajamääruseid, vaatepunkti aspekti, modaalverbe ja aspektuaalseid markereid. (Lin 2005: 1–2) Aspektikategooria annab edasi sündmuse sisemist ajalist struktuuri (Norvik, Piiraja 2013: 68) ehk situatsiooni piiritletust, ajalist faasi ja kvantiteeti (Erelt 2017b: 112). Jo-Wang Lini järgi (2005: 1) mängib aspekt hiina keeles sama rolli nagu ajavorm *n-ö* ajavormikeeltes, näidates, kuidas lauset ajalisel tõlgendada.

Hiina keeles on verbiga ühenduvad aspektuaalsed markerid *le*, *guo*, *zai* ja *zhe*. *Guo* märgib lausetes enamasti minevikku, inglise keeles oleks sellele parim vaste *before* (näide 1). *Le* võib tunduda üsna sarnane ja väljendab samuti minevikku, kuid *le* puhul ei saa olla kindel tegevuse lõpetatuses (näide 2). (Lin 2005: 6–13)

- (1) Lisi he-guo jiu
Lisi drink-Asp wine
'Lisi drank wine before.' (Lin 2005: 6)
- (2) Lisi he-le jiu
Lisi drink-Asp wine
'Lisi drank wine.' (Lin 2005: 9)

Zai esineb dünaamiliste duratiivsete sündmuste puhul, väljendades kestvat olevikku (näide 3). Duratiivne marker on ka imperfektiivne *zhe*, millega väljendatakse enamasti ateeliseid sündmusi (näide 4). (Lin 2005: 13–14)

- (3) Lisi zai xi-ao
Lisi Prog take-bath
'Lisi is taking a bath.' (Lin 2005: 13)
- (4) Ta liu-zhe yi-tou chang fa
he wear-Asp one-head long hair
'He wears his hair long.' (Lin 2005: 14)

Tulevikku näitab aga modaalverb *hui* (näide 5) (Lin 2005: 14–15).

- (5) Wo hui zai jia
I will at home
'I will be at home.' (Lin 2005: 15)

3.3. Varasemad uurimused ajavormidest eesti õppijakeeles

Eesti keelt teise keelena õppijate keelekasutust käsitlevad uurimused keskenduvad magistritöö autorile teadaolevalt peamiselt vene emakeelega õppijate keelele (vt E2 infokogu 2020). Kui kitsendada teemat vaid verbimorfoloogiale ja ajavormide kasutamisele, ei ole uurimusi kuigi palju. Rohkem ja pikaajaliselt on ajavormide omandamist uuritud hoopis germaani ja romaani keeltes.

Diana Maisla on uurinud vene emakeelega eesti keelt teise keelena õppijate mineviku-aegade kasutamist. Seejuures keskendus ta ainult ajavormide kasutamisele, jättes vormimoodustuse kõrvale. Maisla kogus aastail 2006–2010 keelejuhtidelt kirjalikke ja suulisi keelenäiteid. Selgus, et keelejuhid lähtusid suuresti ka oma emakeelest. Kuna vene keeles esineb mineviku-aegadest ainult lihtminevik, kasutas suur osa keelejuhtidest lihtminevikku täismineviku asemel. Oleviku ja lihtmineviku eristamisega vene keelejuhtidel probleeme ei olnud, keerukaks osutus just liitaegade ehk enne- ja täismineviku kasutamine. (Maisla 2014: 9–10, 51, 123–124)

Mineviku-aegade omandamisele keskendus oma bakalaureusetöös ka Julia Šarapova, kes uuris, kuidas moodustavad vene koolide 6.–9. klasside õpilased mineviku-aegu. Samuti käsitles ta veidi mineviku ajavormide valiku küsimusi. Morfoloogilise ja funktsionaalse tasandi hoidis ta lahus seepärast, et vene emakeelega õppijatel ei ole lihtmineviku kasutamisega probleeme. Keeruliseks osutus just lihtminevikuvormide moodustamine, sest selleks peavad õppijal olema eelteadmised astmevaheldusest ja lihtmineviku tunnustest. Õppijate jaoks oli kõige raskem just õige verbitüve, lihtmineviku tunnuse ja pöördelõpu valimine, samuti ei nähtud sageli verbide vormianaloogiat. (Šarapova 2005: 135, 168–169) Samad veaohklikud kohad toovad välja ka Metslang jt (2003: 99–100) ning lisavad loetelule täismineviku asemel lihtmineviku kasutamise.

Teise keele õppija jaoks on tõenäoliselt keerukad samad kategooriad, mis on rasked esimese keele omandaja jaoks (Eslon jt 2010: 17). Lapsekeele näitel on eesti keele verbi ajavormide omandamist uurinud Reili Argus (2006), kes toetub ajakategooria omandamise puhul Yasushiro Shirai ja Roger W. Anderseni teooriale, mille kohaselt kasutavad lapsed minevikuvorme alguses saavutust ja sooritust näitavate verbide puhul. Alles hiljem hakkavad nad kasutama tegevus- ja seisundiverbe. Shirai ja Andersen (1995: 753, 759) väidavad, et sisendkeele järgi reorganiseerivad lapsed oma keelesüsteemi pidevalt, luues selle põhjal esialgse prototüübi. Ajakategooria omandamise puhul on Arguse sõnul tähtis, kui palju sisendkeeles mingi kindel verb kindlas ajavormis esineb. Ta oletab, et kui lapse sisendkeeles esineks näiteks imperfektiivsete verbide puhul rohkem mineviku sufiksit, kasutaksid ka lapsed minevikku samade verbidega rohkem.

Uurimusest selgub, et laps kasutab minevikuvormi tihti just neist olukordadest rääkides, mis on toimunud vahetult enne kõnehetke; täiskasvanu seevastu kasutab lihtminevikku pigem narratiivses olukorras. Morfoloogiliselt vähem markeeritud lihtmineviku omandamine toimub lapsekeeles varem. (Argus 2006: 11, 28–29)

Nagu mainitud, pole Eestis hiina emakeelega eesti keele õppijate seas peale käändekasutuse (Tarkin 2019) seni muud uuritud, kuid tähelepanekuid on tehtud mõne teise sihtkeele õppimist käsitlevates uurimustes. Gisela Jia ja Akiko Fuse (2007) uurisid viie aasta vältel hiina emakeelega õppijaid, kes õppisid teise keelena inglise keelt. Vaatluse all olid kuus grammatilist morfeemi: reeglipärane ja ebareeglipärane minevik, ainsuse 3. isiku olevikuline pöördelõpp *-s*, verb + *-ing*, koopula *be* ja abiverb *do*. Kõige keerukamaks osutusid reeglipärane minevik ja 3. isiku pöördelõpp *-s*. (Jia, Fuse 2007: 1294) Kuigi Jia ja Fuse uurimuse keskmes olid õppijate vanusest tingitud erinevused, võib nende töö tulemuste põhjal oletada, et eesti keelt õppivatele hiinlastele osutuvad samuti keeruliseks eesti keele lihtmineviku 3. isiku pöördelõpud, mis teistest erinevad.

4. Materjal, meetod ja keelejuhid

4.1. Uurimuse keelejuhid

Magistritöö materjali kogusin kahelt hiina emakeelega õppijate rühmalt: I rühmas oli 8 ja teises 14 keelejuhti, kokku oli keelejuhte 22. I rühm õppis eesti keelt võõrkeelena kaks aastat Pekingi Rahvusvaheliste Õpingute Ülikoolis (BISU) ja seejärel teise keelena ühe aasta Tartu Ülikoolis. 2019/2020. õppeaastal õppisid nad taas Hiinas, mil keelekeskkonna tugi puudus, ja 2020/2021. õppeaastal astusid Tartu Ülikooli bakalaureuseõppesse. Niisiis on nad õppinud eesti keelt nii võõrkeelena kui ka teise keelena. Enamik I rühmast on edukalt sooritanud ka eesti keele B1-taseme testi. Kõnealune rühm läbis magistritöö ülesanded Eestis. II rühm on eesti keelt õppinud kaks ja pool aastat Hiinas, seda võõrkeelena ehk väljaspool keelekeskkonda. Kuna II rühm pole tasemetesti sooritanud ja õppijakeel areneb eri kiirusel, ei ole nende täpne keeletase teada, kuid jääb rühma õpetaja hinnangul A2- ja B1-taseme vahele. Kõnealune rühm on siinse uurimuse kirjutamise ajal keeleõppe intensiivkursusel ja tegeleb aktiivselt eesti keelega, seega võib see anda eelise magistritöö materjali kogumiseks loodud ülesannete lahendamisel. Magistritöö tarbeks loodud ülesanded (v.a introspektsiooni) läbis II rühm eesti keele kursuse raames veebi teel.

4.2. Uurimismaterjal ja selle kogumise meetodid

Õppijakeele uurimisel kogutakse keeleainest mitmesugustel viisidel: nii vabast keelekasutusest kui ka uurimuse eesmärgist lähtuvalt disainitud ülesannetest. Materjali kogumiseks on hea kasutada eri meetodeid, et saada võimalikult ülevaatlik ja tõepärane ettekujutus õppija keeleteadmistest. (Ellis, Barkhuizen 2005: 23, 49) Magistritöö keelematerjal on kogutud hiina emakeelega õppijatelt, kes läbisid kolm kirjalikku ülesannet ja introspektiivse intervjuu (vt lisa 1). Ülesannete koostamisel kasutasin eri pöördtüüpidesse kuuluvaid verbe, lähtudes sellest, et need oleksid keelejuhtide jaoks tasemekohased. Kuna peaaegu kõik I rühma keelejuhid olid materjali kogumise ajaks saanud B1-taseme tunnistuse, oli verbivaliku kriteeriumiks verbide kuulumine B1-taseme sõnavarasse. Sellest lähtuvalt valisin verbid eesti keele B1-taseme sõnavara loendist (Kallas, Koppel 2018). Kõik magistritöö tarbeks loodud ülesanded on mõeldud näitama õppija teadmisi

eesti keele verbide oleviku- ja lihtmineviku vormide moodustamise ja kasutamise kohta. Õppijakeele näiteid võrdlen eesti keele kui sihtkeelega: lähtun eeskätt iseenda kui eesti keelt emakeelena kõneleja keeletajust ja eesti keele grammatikakirjeldustest. Järgmistes lõikudes räägin materjali kogumise meetoditest lähemalt. Ülesannete täpsemale ülesehitusele ja koostamisele keskendun järgmises alapeatükis.

Nagu mainitud, algas keelematerjali kogumise kirjalik osa kahe lünkülesandega. Nende ülesannete materjali puhul ei ole tegu õppija loomuliku keelekasutusega, vaid kasutatavad keelendid on esile kutsutud ja materjal on kogutud spetsiaalselt uurimuse tarbeks. Lünkülesannetes suunatakse keelejuhte kasutama kindlaid keelelisi vorme. Esilekutsumisega ülesannete hulka kuuluvad klassikalised keeleülesanded (nt sõnade asendamine või lausete ümberütlemine), mille puhul on sageli ette antud ka leksikaalne üksus. (Ellis, Barkhuizen 2005: 30, 36–37) Sellesse kategooriasse kuuluvad ka siinse uurimuse tarbeks loodud lünkülesanded. Õppija reeglite ja süsteemide kohta saab teha oletusi ja järeldusi pildikirjeldusülesande ning introspektsiooni põhjal. Esilekutsutud fookustatud keelematerjali puhul uuritakse samuti mingit kindlat keelejoont, kuid erinevalt eespool kirjeldatud lünkülesannetest peab õppija fookustatud ülesande puhul keskenduma peale täpsuse ka sõnumi edastamisele ja teksti ladususele. (Ellis, Barkhuizen 2005: 30–31) Seda eesmärki täidab ka uurimuse pildikirjeldusülesanne, mille abil uurin küll eeskätt verbikasutust ja vormimoodustust, kuid taustal on ka süntaktiline pool – õppija arusaam aluse ja öeldise ühildumisest. Erinevalt lünkülesannetest tuleb pildikirjeldusülesandes esile õppija vabam keelekasutus: keelejuht saab ise valida, millest kirjutada ja milliseid verbe kasutada. Samas võib fookustatud ülesande puhul juhtuda, et õppija väldib süsteemselt neid keelendeid, mis on tema jaoks keerulised (Ellis, Barkhuizen 2005: 34). Seepärast ongi keelematerjal kogutud eri ülesannete abil: see loob õppijate keelekasutusest terviklikuma pildi. Võib eeldada, et pildikirjeldusülesande kaudu tulevad esile õppijate implitsiitsed, teisisõnu protseduurilised teadmised: õppija valib keelevormi tunde järgi (Ellis 2005: 151–152). Pilti kirjeldades võivad esile tulla ka selline sõnavara ja keelestruktuurid, mida on hiljuti õpitud ja mis on värskest meeles. Pigem võib seda oletada II rühma keelejuhtide puhul, kes õppisid ülesannete lahendamise perioodil aktiivselt eesti keelt, kuid ei saa välistada ka I rühma puhul.

Õppija suulistest aruannetest (ingl *verbal reports*) joonistuvad välja kaks suuremat liiki: 1) introspeksioon ehk samaaegne enesevaatlus, mille käigus jälgivad informandid oma mõtteid mingi kindla ülesande lahendamisel ja avaldavad need valjusti; 2) retrospeksioon, mille puhul teeb keelejuht järeldused oma mentaalsete protsesside või strateegiate kohta alles pärast ülesande sooritamist (Kikerpill 2012: 89–90; Pool 2006: 185–186; Seliger, Shohamy 1989: 169–170). Eesti keele kui teise keele uurimisel on introspeksiooni meetodit kasutanud näiteks Raili Pool (2006), Diana Maisla (2011, 2014) ja Tiina Kikerpill (2012). Introspeksioon on kvalitatiivne meetod, mille puhul kirjeldab õppija uurija juhendamisel ülesande lahendamisega samal ajal oma mõtteid ja probleeme (Kikerpill 2012: 89; Larsen-Freeman, Long 1991: 59). Võib juhtuda, et kui õppija peab samal ajal nii ülesannet sooritama kui ka valjusti mõtlema, võib osa tähtsat informatsiooni jääda edastamata. Niisamuti ei pruugi õppijad vahel väljendada oma tegelikke mõtteid, vaid seda, mida arvavad, et küsitleja neilt ootab. (Banerjee 2004: 3–9; Pool 2006: 186; Seliger, Shohamy 1989: 170) Siiski on introspeksioon hea meetod selgitamiseks välja, kui palju teavad keelejuhid uuritavast valdkonnast, millest nad lähtuvad ja kuidas erinevad õppija sõnastatud seaduspärad keeleõpetuses kasutatavatest lähenemisviisidest (Pool 2006: 187). Introspeksiooni kaudu saab aimu õppijate eksplitsiitsetest või nn deklaratiivsetest teadmistest (Færch, Kasper 1987: 12–13), siinse uurimuse puhul keelejuhtide kasutatud verbivormide ja nende moodustamise kohta.

4.3. Ülesannete koostamise põhimõtted

Olevikuvormide lünkülesande koostamisel lähtusin Annika Vihti ja Külli Habichti (2019: 183–197) kirjeldatud eesti keele 12 pöördtüübist. Ülesanne koosnes 40 lausest (40 eri verbist), mille *ma*-infinitiiv oli ette antud ja moodustada tuli olevikuvorm. Igast suuremast pöördtüübist (27.–30. ehk *elama*-, *õppima*-, *hüppama*- ja *riidlema*-tüüp) valisin välja kaheksa verbi, samuti valisin verbe ülejäänud pöördtüüpidest (31–38). Jälgisin, et ülesandes esineks eri pöördtüüpide jaatavaid ja eitavaid vorme nii ainsuses kui ka mitmuses. Eitavaid ja jaatavaid lauseid oli ülesandes võrdselt. Kuigi ka töökäsk eeldas olevikuvormide kasutamist, püüdsin laused sõnastada nii, et igas lauses oleks loomulik kasutada just olevikuvormi. Selleks lisasin lausesse näiteks määrsõna *täna* või

alati. Ülesande lõppversioonis olid laused juhuslikus järjekorras, et üksteisele ei järgneks sama pöördtüübi verbid.

Teisena tuli samuti lahendada lünkülesanne: viis olevikulist lühiteksti pidi kirjutama ümber lihtminevikku, verbi olevikuvorm ja eituse korral ka eituspartikkel olid seejuures ette antud. Lühitekstide algversioonid pärinevad õpikust „Naljaga pooleks“ (Kitsnik, Kingisepp 2006: 78–79). Kui mõni verb kattus eelmise ülesande verbiga, asendasin selle võimaluse korral uuega, et ülesannetes esineks võimalikult palju eri verbe ja saaksin õppijakeelest mitmekesisema pildi. Teise ülesande puhul ei olnud kõik pöördtüübid esindatud, kuid jälgisin, et esineksid kõik lihtmineviku ajatunnused: *-s*, *-si-*, *-is* ja *-i-*. Teises ülesandes olid verbid samuti võimalikult erinevad: lünki oli kokku 48, neist eri verbe 40. Kordusid vaid tegusõnad *olema*, *tulema*, *nägema*, *sõitma* ja *panema*. Kui võrrelda esimest ja teist ülesannet, kattusid verbid *ütleva*, *jääma* ja *ootama*, kuid sel juhul erinesid moodustatavad vormid üksteisest lisaks ajavormile ka kõneliigi või pöörde poolest. Enamik teise ülesande lausetest olid jaatavad, kaks lauset eitavad.

Kolmandana tegid keelejuhid pildikirjeldusülesannet, milles pidid kirjutama pildi järgi vabas vormis kaks lühiteksti, neist ühe olevikus ja teise lihtminevikus. Valitud pilt võimaldas kasutada eri pöördtüüpide verbe. Kuna pildi kirjeldamine eeldab pigem jaatavate vormide kasutamist, esineb tekstides eitavaid vorme vähe. Keelejuhtide I rühma puhul ei olnud töökäsus kindlat lausete arvu toodud. Kuna aga pea kogu I rühm uuris ülesannet tehes, mitu lauset tuleb kirjutada, lisasin II rühma puhul töökäsku täpsustuse, et üks lühitekst võiks olla vähemalt seitse lauset pikk.

Kirjalikku materjali laiendasin suulise introspektiivse ülesandega, mille läbisid I rühma keelejuhid. Introspektiivsed intervjuud salvestasin ja litereerisin. Ülesanne koosnes 13 lausest, milles oli kokku 15 verbi, ette oli antud verbi *ma*-infinitiiv. Kõik introspektsiooni ülesandes kasutatud verbid (v.a *meeldima*) esinesid ka esimeses või teises lünkülesandes. See annab võimaluse keelejuhi mõttekäike analüüsides minna tagasi kirjaliku ülesande juurde ja vaadata, kuidas ta sama verbi seal kasutas. Introspektsiooni ülesandes pidi keelejuht ise otsustama, kuidas vorm moodustada ja milline ajavorm valida, ning

kirjeldama seejärel oma mõttekäike. Kui õppija oli lause ette lugenud ja enda jaoks sobiva vormi valinud, küsisin temalt täpsustavaid küsimusi, näiteks 1) miks ta sellise vormi valis; 2) mis vormi moodustamisele ja ajavormi valikule kaasa aitas (reegel, lauses esinev määrsõna vm). Kui keelejuhi jaoks oli enda mõtteid mugavam väljendada inglise keeles, oli see lubatud. Samuti võis keelejuht küsida lauses esinevate sõnade tähendusi. Verbivormide korrektsuse kohta andsin vajaduse korral lisainfot alles pärast ülesande lõppu.

Enne kirjalike ülesannete lahendamist täitsid keelejuhid kirjaliku nõusolekulehe, millega nõustusid, et keelematerjali analüüsitakse magistritöös ja introspektiivset intervjuud salvestatakse. Keelejuhtidele andsin ülesanded ükshaaval, et nad ei saaks ühes ülesandes teisest lähtuda. Kirjalike ülesannete lahendamisel kindlat ajalist piirangut ei olnud, kuid keelejuhid said enamasti valmis umbes ühe tunniga. Introspektsiooni kõige lühem intervjuu kestis 11.46 minutit, kõige pikem intervjuu 19.06 minutit. Suur ajaline vahe tuleneb õppijate individuaalsetest erinevustest, st oskusest oma mõttekäike selgitada.

Enne materjali kogumist palusin koostatud ülesanded ja introspektiivse intervjuu läbi teha ühel saksa-kreeka keeletaustaga eesti keelt teise keelena õppival tudengil, kelle eesti keele tase on hinnanguliselt B1–B2. Testisin ülesannete sobivust ja ajalist pikkust. Selgus, et ülesanded olid proovikeelejuhile võimete kohased. Samuti sain kinnitust, et pildikirjeldus-ülesandeks valitud pilt oli verbivormide analüüsimiseks sobiv ja võiks olla jõukohane ka hiina emakeelega õppijate jaoks. Proovikatse puhul oli oluline asjaolu, et sain õppijaga läbi teha ka introspektiivse intervjuu. See andis võimaluse harjutada, kuidas suunata keelejuhti sellistele keeleküsimustele vastama ja lühikese vastuse korral oma mõtet laiendama.

4.4. Õppijakeele analüüsimeetodid

Teise keele omandamise uurimustes kasutatakse õppijakeele arengu analüüsimiseks CAF-triaadi (eesti keeles vt nt Kitsnik 2018). Õppijakeeles jälgitakse keerukuse (ingl *complexity*), täpsuse (ingl *accuracy*) ja sujuvuse (ingl *fluency*) arengut. Keerukuse all mõeldakse oskust kasutada teises keeles mitmekesisist valikut keerukaid struktuure ja

sõnavara. Sujuvus tähendab võimet rääkida sihtkeele kõnelejale omase kiiruse, pauside ja muuga. Täpsus on õppija oskus produtseerida sihtkeelelaolist veatut keelt. Täpsuseks peetakse seega õppijakeele sarnasust sihtkeeles kehtivate normidega, ebatäpsuse puhul ei ole keelekasutus olukohane ja seda ei aktsepteeri teised suhtluses osalejad. Normi all peetakse silmas pigem kogukonna autentset keelekasutust, millest kõrvalekaldeid nimetatakse tavaliselt vigadeks. (Housen jt 2012: 1–2, 4) Sihtkeele seisukohast ebaõnnestunud keelekasutuse olemust, põhjuseid ja tagajärgi saab uurida veaanalüüsi abil, mis hõlmab õppijakeele vigade identifitseerimist, kirjeldamist ja selgitamist. Veaanalüüsi hakati 1970ndatel kasutama senise kontrastiivanalüüsi asemel, mille järgi tekivad vead interferencesist ehk emakeele negatiivsest ülekandest õppijakeelde. Erinevalt kontrastiivanalüüsist ei kaasata veaanalüüsi õppija emakeelt: vigu kirjeldatakse täielikult sihtkeele kaudu. Sageli tehakse vahet ka vigadel (ingl *errors*) ja eksimustel (ingl *mistakes*). Kui õppija suudab kõrvalekalde ise parandada, eeldatakse, et esialgu valitud vorm ei olnud see, mida ta soovis kasutada. Sel juhul on tegu eksimusega. Viga esineb keeles seega siis, kui õppija on kasutanud just seda vormi, mida kavatses kasutada, kuid see osutus sihtkeele seisukohast valeks, esineb süstemaatiliselt ja ta ei oska vormi ise parandada. (Corder 1981: 10; Ellis, Barkhuizen 2005: 51–51, 64; James 1998: 1, 5, 78) Viga ja eksimust on aga keeruline eristada, sest õppija võib mittedihtkeelepärast vormi kasutada kogemata või sihtkeelepärast vormi juhuslikult, teadmata reeglit (Corder 1981: 10–18). Siinse töö analüüsis osas seega vigu ja eksimusi ei eristata. Jack C. Richards (1974: 173–174) on süstemaatiliselt viga liigitanud järgmiselt (vt ka Ellis 1994: 58):

- 1) ülekandeviga – õppija kannab oma emakeele elemente üle sihtkeele kasutusse;
- 2) keelesisene viga – õppija üldistab õpitud reeglit, kasutab seda osaliselt või ei tea, mis tingimustel reegel kehtib;
- 3) (keele)arenguline viga – vähese kogemusega õppija püstitab sihtkeele kohta hüpoteese, mille põhjal katsetab keele struktuure.

Vigu saab liigitada ka nende psühholingvistilise päritolu, mõjuulatuse ja konteksti kaudu, milles need esinevad. Peale vigade põhjuste liigitatakse neid ka olemuse järgi. (James 1998: 129–172) Dulay jt (1982: 150) pindstruktuuri taksonoomia eristab väljajätu (ingl *omission*), lisamist (ingl *overinclusion*), väärmoostust (ingl *misselection*) ja

-järjestust (ingl *misordering*), mis näitavad, mil moel erinevad õppijakeele vigased vormid sihtkeelepärasest variandist. Carl James (1998: 111) lisab sellele liigitusele ka sulandid (ingl *blends*), mis tekivad siis, kui õppija ühendab kaks alternatiivset grammatilist vormi üheks ebagrammatiliseks sulandiks. Grammatikavead jagab James (1998: 154–161) morfoloogilisteks ja süntaktilisteks. Ka siinse uurimuse keelematerjalis esinevate mittesihtkeelepäraste vormide puhul on tegu morfoloogiliste ja süntaktiliste vigadega, mis on sageli põimunud. Nagu mainitud, puudub hiina keeles verbi-morfoloogia, mistõttu võib oletada, et emakeele mõju ei tule eesti keele verbivormide kasutamisel esile. Vead võivad tekkida sihtkeelest tulenevatest raskustest. Samuti võivad õppijad rakendada analoogiat seal, kus see ei kehti. Teise keele vormid ei pruugi olla automatiseerunud, mistõttu võib õppija kasutada mõnd varem omandatud, kinnistunud vormi (Ellis, Barkhuizen 2005: 62).

Õppijakeele analüüsimiseks litereerisin introspektiivsed intervjuud ning kandsin lünk- ja pildikirjeldusülesannete vastused Excelisse, misjärel koondasin andmed ja lõin joonised. Magistritöö analüüsiosas kombineerin veaanalüüsi meetodit kontrastiivse õppijakeele analüüsiga. Viimase puhul võrreldakse õppijakeelt sihtkeelt emakeelena kõnelejate keelekasutusega või eri õppijakeeli omavahel (Granger 2015: 8). Vaatlen õppijakeelt tervikuna, nii sihtkeelepäraseid kui ka mittesihtkeelepäraseid vorme, kuid enam tähelepanu pööran ebatäpsustele. Kontrastiivsus avaldub õppijakeelt eesti keele kui sihtkeelega võrreldes. Tegu on ristlõikelise uurimusega, mis tähendab, et uuritakse ühel kindlal ajahetkel kogutud õppijakeele materjali (Ellis, Barkhuizen 2005: 10).

5. Eesti keele olevikulised ja lihtminevikulised verbivormid hiina emakeelega õppijate kasutuses

Magistritöö analüüsiosa koosneb kolmest alapeatükist. Peatükis 5.1 annan ülevaate oleviku-, peatükis 5.2. lihtminevikuvormide moodustamisest ja kasutamisest lünk-ülesannetes ja pildikirjeldusülesandes. Peatükis 5.3. analüüsin lause kaupa introspektiivse intervjuu vastuseid. Peatüki 5.1. alapeatükkides käsitlen eraldi pöördtüüpide 27–30 verbe, tüüpide 31–38 verbide analüüs moodustab ühe peatüki. Kuna teises ülesandes esines tüüpide 31–38 seast mõnest tüübist enam verbe, käsitlen neid peatükis 5.2. eraldi alapeatükkides. Nii peatükis 5.1. kui ka 5.2. nimetan lünkülesannetes esinenud vastava tüübi verbid ja esitan seejärel joonised ja kirjeldused nende verbide kasutusest, millega keelejuhid kõige enam eksisid. Kui ülesandes esines nii jaatavaid kui ka eitavaid vorme, käsitlen neid eri lõikudes. Ülesannete ülesehitus, näited pildikirjeldusülesandes loodud tekstidest ja introspektiivsest intervjuust on toodud lisades (vt lisad 1–3).

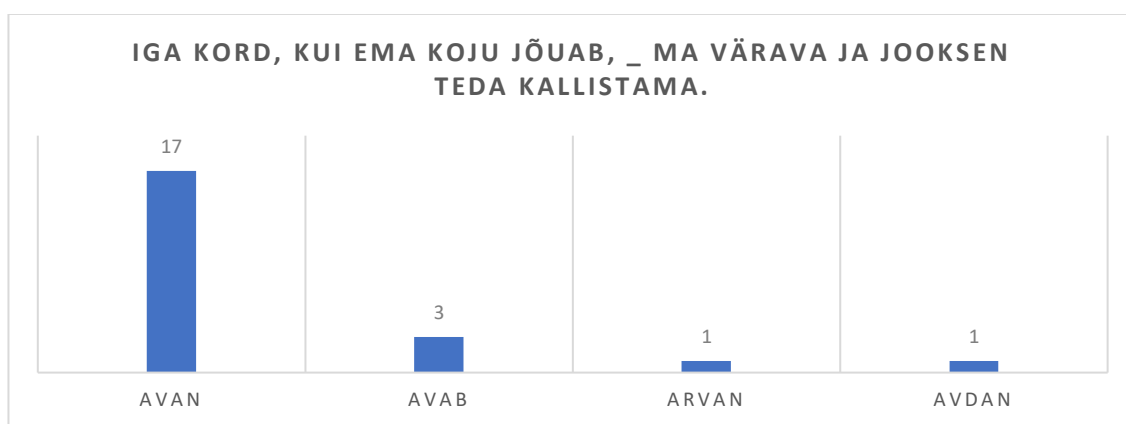
Kõik magistritöö 22 keelejuhti (KJ) on analüüsiosas kodeeritud. Kuigi keskendun uurimuses pigem tervikpildile, mitte üksikule keelejuhile, aitavad keelejuhtide koodid jälgida õppijakeele isikupära. Samuti võimaldab see introspektsiooni peatükis lünk- ja pildikirjeldusülesandele tagasi viidata. Kuna õppijate laused olid tihti pikad, ei ole analüüsiosas esitatud näidete puhul tegu terviklausetega, vaid lauseosadega, mis võimaldavad verbi konteksti ja kasutust mõista. Analüüsides kasutan termineid *sihtkeelepärane* ja *mittesihtkeelepärane*. Sihtkeelepärane vorm on korrektne nii moodustuse kui ka lauses kasutamise seisukohast. Mittesihtkeelepärane on vorm seega siis, kui see ei sobi lausesse näiteks pöörde või ajavormi tõttu, ja ka siis, kui kasutatud vormi sihtkeeles ei eksisteeri (verbivormis on astmevaheldusvead, valed tähed vm).

5.1. Olevikuvormide kasutus

Oleviku lünkülesandes (vt lisa 1 lk 97) oli keelejuhtidele ette antud *ma*-infinitiiv, millest tuli moodustada olevikuvorm (nt *Tavaliselt (kõndima) me matkarajal viis kilomeetrit => Tavaliselt kõnnime me matkarajal viis kilomeetrit.*) Olevikuvormide kasutust eeldas ka pildikirjeldusülesanne (vt lisa 1 lk 99).

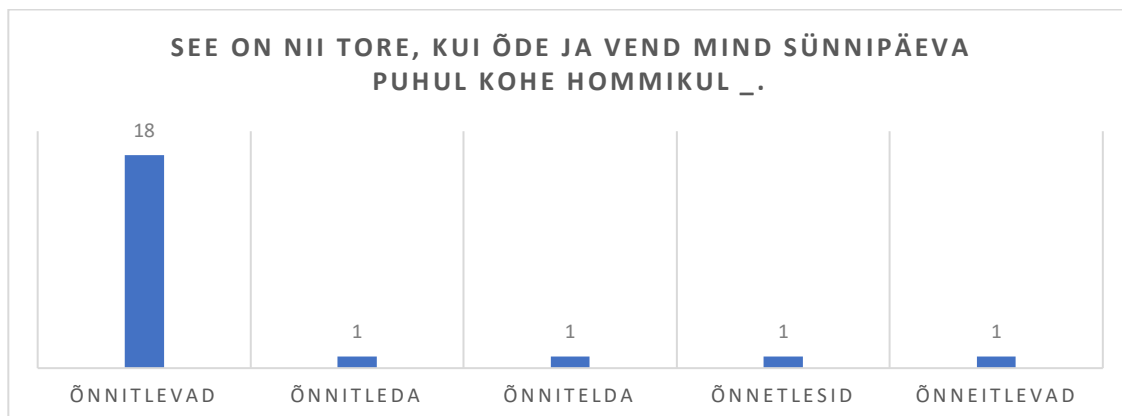
5.1.1. *elama*-tüüp (27)

Elama-tüübist esinesid lünkülesandes verbid *õnnitlema*, *avama*, *juhtuma* ja *sõltuma* jaatavates lausetes ning *osalema*, *küsima*, *austama* ja *mäletama* eitavates lausetes. *Elama*-tüüpi verbide puhul oli suurem osa keelejuhtidest kasutanud sihtkeelepärast varianti. Verbide *küsima* ja *mäletama* puhul kasutasid kõik keelejuhid sihtkeelepärast vormi. Jaatavatest lausetest esines kõige enam mittesihtkeelepäraseid vorme verbide *avama* ja *õnnitlema* puhul (joonised 1, 2).

Joonis 1. Verb *avama* keelejuhtide vastustes

Oodatud sihtkeelepärast vormi *avan* kasutati 17 korda (joonis 1). Vormi *avab* moodustanud keelejuhid võisid sattuda segadusse, sest alus järgnes öeldisele, mitte vastupidi. Võib arvata, et nad pidasid lause aluseks sõna *ema*, mitte personaalpronoomenit *ma*, mispärast moodustasid ainsuse 3. pöörde. Kuigi ühe korra esinenud vorm *arvan* on samuti morfoloogiliselt sihtkeelepärane, on keelejuht kasutanud oodatust erinevat verbi *arvama*, mis ei sobi lause konteksti. Võimalik, et ta luges *ma*-infinitiivi valesti. Moodustati ka üks mittesihtkeelepärane vorm *avdan*, mille puhul on raske selgitust leida, tegu võis olla juhusliku eksimusega.

Joonis 2. Verb *õnnitlema* keelejuhtide vastustes

Verbi *õnnitlema* sihtkeelepärast mitmuse 3. pööret *õnnitlevad* kasutati 18 korral (joonis 2). *da*-infinitiiv *õnnitleda* moodustati ühel korral, misjuhul keelejuht ilmselt ei taibanud, et lause alus on rinnastatud fraas *õde ja vend*. Ka vormi *õnnitelda* puhul tahtis keelejuht arvatavasti kasutada *da*-infinitiivi, kuid moodustas selle mittesihtkeelepärast. Võimalik, et ta tugines *riidlema*-tüüpi verbidele, mille *da*-infinitiivi tüvekuju on konsonantlõpuline (*õnnitle-da*; vrd *riiel-da*). Vormi *õnnetlesid* puhul on keelejuht soovinud moodustada lihtminevikuvormi, mida selles ülesandes ei oodatud. Isik on selle vormi puhul õige, kuid ajavorm ja moodustus mittesihtkeelepärane. Esines ka vorm *õnneitlevad*, mille puhul on võimalik, et keelejuht eksis juhuslikult. Samuti võisid vormide *õnnetlesid* ja *õnneitlevad* puhul keelejuhid juhinduda nimisõna *õnn* genitiivivormist *õnne*.

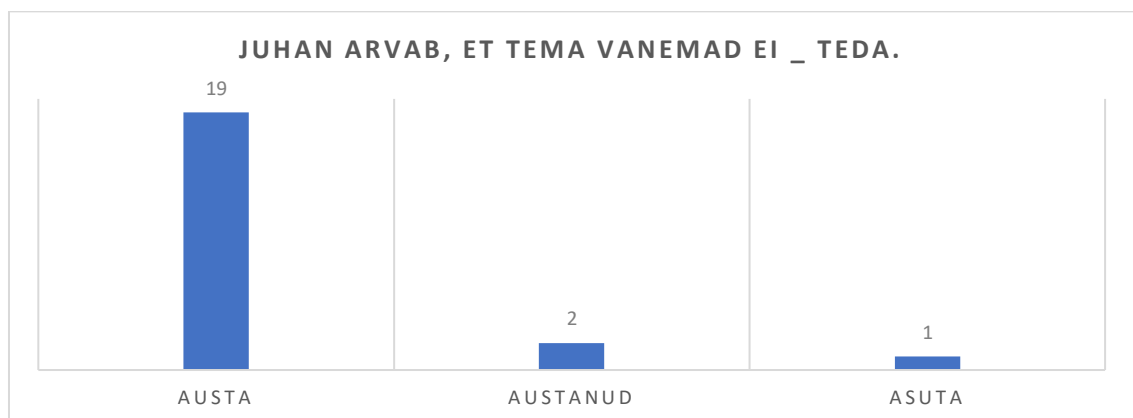
Ka pildikirjeldusülesandes kasutati *elama*-tüüpi verbe jaatavates lausetes üldiselt sihtkeelepärast. Kõige enam kasutati verbe *helistama*, *kirjutama* ja *töötama* (näide 1).

- (1) naine *helistab* kellelegi (KJ1); nad kõik *töötavad* (KJ11); ta *kirjutab* dokumenti (KJ2)
- (2) ema *helistas* (---) peakliendile (KJ4); ema *valmistas* (---) jooke (KJ18)
- (3) nad *meeldivad* [neile/nendele meeldib]² filmi vaadata (KJ8)
- (4) nad *töövad* [töötavad] igal päeval (KJ5); nad *vahedab* [vahetavad] oma riideid (KJ2)

² Nurksulgudesse on selgituseks lisatud sihtkeelepärane keelend.

Mõnel korral kasutati olevikulises tekstis lihtminevikuvorme, *elama*-tüübis kahel korral (näide 2). Erinevalt lünkülesandest võib pikema teksti kirjutamisel ja lausete koostamisel tähelepanu hajuda, mistõttu ei pruugi keelejuhil kirjutamise vältel kogu aeg meeles olla, et kasutada tuleb vaid olevikuvorme. Samuti ei pruugi pikema teksti puhul igasse lausesse olevikuvorm sobida. Esines ka mittesihtkeelepärane konstruktsioon *nad meeldivad* (näide 3), milles on verbi küll sihtkeelepäraselt pööratud, aga keelejuht polnud ilmselt teadlik, et kogejalause tegevussubjekt on alaleütlevas käändes ja verb *meeldima* on sel juhul igas pöördes ainsuse 3. isiku pöördelõpuga. Paaril korral moodustasid keelejuhid ka mittesihtkeelepäraseid verbivorme (näide 4). Vormi *töövad* puhul näib, et keelejuht on unustanud sihtkeelepärase kirjapildi *töötama*. Võimalik, et ta tuletas ise nimisõnast *töö* uue verbi *tööma*. Vormi *vahedab* puhul on keelejuht verbi *vahetama* pidanud astmevahelduslikuks. Samuti on ta mitmuse 3. pöörde asemel kasutanud ainsuse 3. pööret.

Eitusvormide moodustamisega ei tekkinud enamikul keelejuhtidest probleeme. Mittesihtkeelepäraseid vorme esines kõige enam verbi *austama* puhul, kuid sedagi vaid kolmel korral (joonis 3).

Joonis 3. Verb *austama* keelejuhtide vastustes

Oodatud vormi *ei austa* kasutati 19 korral. Kahel korral moodustasid keelejuhid lihtminevikuvormi *ei austanud*. Kuigi vorm on morfoloogiliselt korrektne, eeldas ülesande töökäsk olevikuvormi moodustamist. Samuti suunab lause alguses olev olevikuvorm *arvab* pigem olevikuvormi kasutama. Ühel korral moodustati ka vorm *asuta*, misjuhul

kasutas keelejuht oodatu asemel verbi *asutama*, mis lausesse ei sobi. Ilmselt luges keelejuht verbi *ma*-infinitiivi valesti.

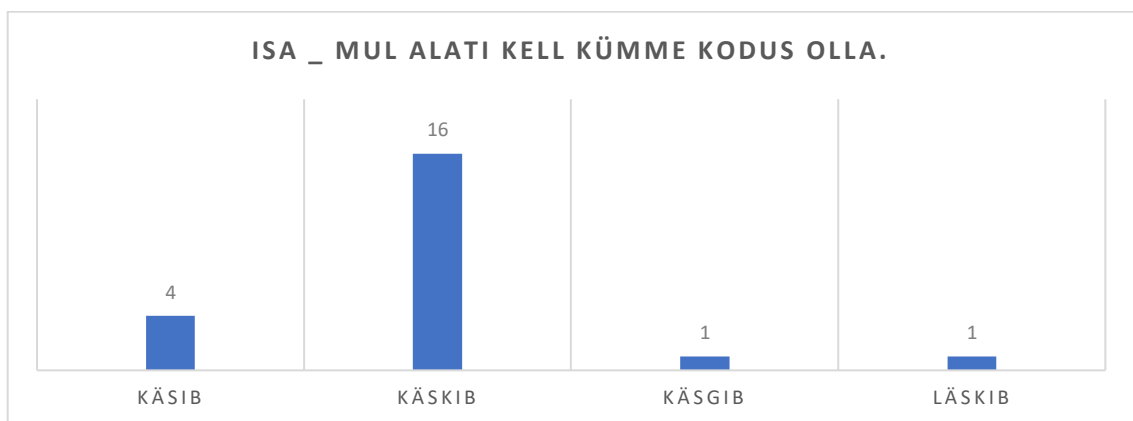
Pildikirjeldusülesandes kasutati vaid üht *elama*-tüüpi verbi (näide 5).

(5) ta *ei mure* [ei muretse] (KJ3)

Keelejuht soovis kasutada verbi *muretsema*, kuid on ära jätnud verbi frekventatiivliite *-tse-*, mis viitab korduvale tegevusele (EKK 2020: 331). Võimalik, et keelejuht juhendus verbivormi moodustamisel nimisõnast *mure*.

5.1.2. õppima-tüüp (28)

Õppima-tüübist esinesid lünkülesandes verbid *kinkima*, *käskima* ja *kõndima* jaatavates lausetes ning *kaduma*, *mahtuma*, *juhtima*, *liikuma* ja *kuduma* eitavates lausetes. Astmevahelduslikus *õppima*-tüübis esines keelejuhtide vastustes kõige vähem sihtkeelepäraseid variante. Jaatavate lausete verbide seast tekitas kõige enam raskusi *käskima* (joonis 4).

Joonis 4. Verb *käskima* keelejuhtide vastustes

Sihtkeelepärast vormi *käsib* kasutas vaid neli keelejuhti. Enamik keelejuhte ilmselt ei teadnud, et verb *käskima* on astmevahelduslik, mistõttu moodustasid vormi *käskib*. On tõenäoline, et keelejuhitud tuginesid tugevaastmelisele *ma*-infinitiivile, mis oli ülesandes ette antud. Ühel korral esines ka vorm *käsgib*, misjuhul oli keelejuht nähtavasti teadlik,

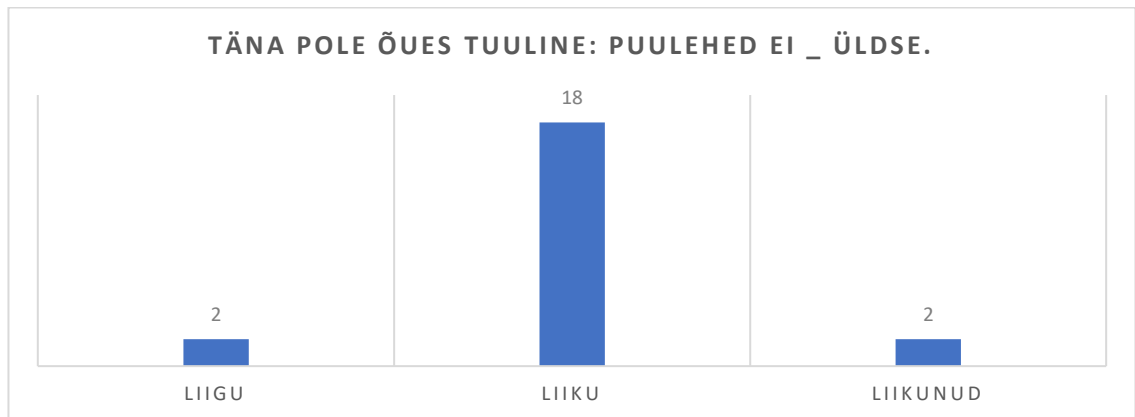
et verb on astmevahelduslik, aga pööras seda mingi teise sõna eeskujul, milles jääb klusiil alles (nt *rääkima* : *räägib*). Samuti esines vorm *läskib*, mille moodustas keelejuht, kes täitis ülesannet veebi teel. Niisiis võib oletada, et tegu on trükiveaga, sest klaviatuuril on klahvid *k* ja *l* kõrvuti.

Pildikirjeldusülesandes esinesid *õppima*-tüüpi verbidest kõige enam *mängima*, *istuma* ja *tegema* (näide 6), mida kasutati sihtkeelepäraselt.

- (6) ta *mängib* mänguasjaga (KJ1); isa *istub* (KJ4); Peeter *teeb* (---) ülesandeid (KJ5)
- (7) ta *kutsus* sõbrad (---) peole (KJ18); laps *istus* (KJ10)
- (8) ema helistab (---) sõbrale ja *leppivad* [lepivad] kokku kohtumise (KJ22)
- (9) ta *tõlgin* artiklit [tõlgib artiklit] (KJ2); nad *plaanid* [plaanivad] seenel käia (KJ2)

Paaril korral kasutati pildikirjeldusülesandes olevikuvormide asemel lihtminevikuvorme (näide 7). Vormi *leppivad* puhul (näide 8) arvas keelejuht ilmselt, et kuna mainib lauses teist osalist (*sõber*), siis sobib kasutada mitmuse 3. pööret. Samuti on ta pidanud verbi *leppima* ilmselt *hüppama*-tüüpi kuuluvaks. Üks keelejuht valis kahel korral ka ebasobiva pöördelõpu (näide 9). Vorm *tõlgin*, kus keelejuht asendas ainsuse 3. pöörde 1. pöördega, võis olla juhuslik eksimus, sest teiste verbide puhul keelejuhil ainsuse 3. isikuga probleeme ei esinenud. Vormi *plaanid* puhul on segamini läinud verbi *plaanima* ainsuse 2. ja mitmuse 3. pööre, mis lõpevad mõlemad *d*-ga.

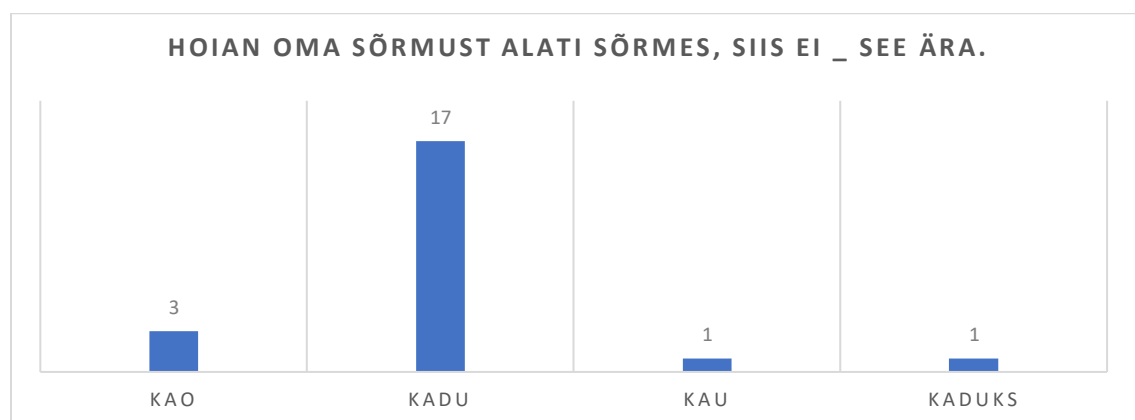
Lüünkülesande eitavates lausetes esinenud verbide seast osutus keerukaimaks *liikuma* (joonis 5).

Joonis 5. Verb *liikuma* keelejuhtide vastustes

Sihtkeelepärast vormi *ei liigu* esines vaid kaks korda. Ilmselt teadmata, et *õppima*-tüübi verbide kindla kõneviisi oleviku tüvekuju on nõrgaastmeline, kasutas enamik keelejuhtidest mittedihtkeelepärast vormi *ei liiku*. Samuti võisid keelejuhid toetuda etteantud *ma-*infinitiivile, mis on tugevas astmes. Kahel korral esines ka lihtmineviku vorm *ei liikunud*, mis on küll õigesti moodustatud ja võiks mõnel juhul lausesse sobida, kuid kontekst (ajamäärus *täna*, olevikuvorm *pole*) ning töökäsk suunavad kasutama olevikuvormi.

Eitavates lausetes esinenud verbide seast osutus keerukaks ka *kaduma* (joonis 6). *Õppima*-tüüpi verbides võib laadivaheldusliku konsonandi kadu põhjustada silbi kao ja tekib ühesilbiline nõrgaastmeline vorm (ÕS 2018), nii ka verbi *kaduma* olevikuvormide puhul (*kaob*, *ei kao* jne).

Joonis 6. Verb *kaduma* keelejuhtide vastustes

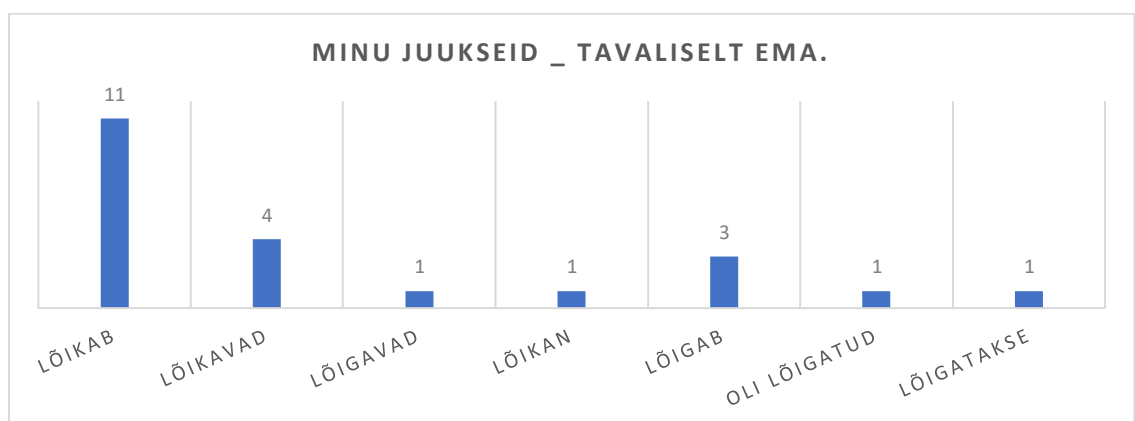
Sihtkeelepärast vormi *ei kao* esines vaid kolm korda. Kõige enam esines mittesihtkeelepärast vormi *ei kadu*, misjuhu ei olnud keelejuhid ilmselt samuti teadlikud, et tegu on astmevaheldusliku verbiga, ja tuginesid *ma*-infinitiivile. Samuti võib arvata, et keelejuhtide jaoks ongi tugevaastmeline vorm tuttavam (nt *kadus*, *kadunud*), sest endast rääkides on selle verbi puhul sageli vaja kasutada just minevikuvormi (nt *Mul kadus pliiats ära. / Mu pliiats on kadunud*). Üks keelejuht moodustas mittesihtkeelepärasest vormist *ei kadu* konditsionaali *ei kaduks*, misjuhu võis ta sidendid *siis* ja *et* segamini ajada ja arvata, et tegemist on tingimuslausega, kuhu sobib konditsionaal. Samuti esines ühel korral vorm *ei kau*, mille puhul oli keelejuht küll õigel teel, kuid ei arvestanud laadivahelduslikus verbis vokaaliteisendusega (EKK 2020: 191).

Ka pildikirjeldusülesandes esinesid paaril korral *õppima*-tüüpi verbide eitusvormid, mida kasutati sihtkeelepäraselt (näide 10).

- (10) poiss *ei mängi* mänguasju (KJ11); poiss *ei tee* (---) midagi (KJ21)

5.1.3. *hüppama*-tüüp (29)

Hüppama-tüübist esinesid lünkülesandes verbid *keelama*, *lõikama*, *ohkama* ja *voolama* jaatavates lausetes ning *aitama*, *oskama*, *ootama* ja *hakkama* eitavates lausetes. Verbi *oskama* puhul kasutasid kõik keelejuhid sihtkeelepärast vormi. Jaatavates lausetes kasutatud verbidest esines kõige enam mittesihtkeelepäraseid variante verbist *lõikama* (joonis 7).

Joonis 7. Verb *lõikama* keelejuhtide vastustes

Oodatud vormi *lõikab* kasutasid keelejuhtidest pooled. Kolmel korral esines ka vorm *lõigab*, mille puhul kasutasid keelejuhid sihtkeelepärast pööret, kuid arvasid, et *lõikama* olevikuvormid on nõrgas astmes. Neljal korral kasutati mitmuse 3. pööret *lõikavad*, misjuhul võis keelejuhid segadusse ajada asjaolu, et lause alus oli nende jaoks ebatavalise koha peal (lause lõpus) ja verbile eelnes mitmuse osastav *juukseid*. Sama võib arvata ka vormi *lõigavad* kohta, mis oli moodustatud nõrgas astmes. Esines ka vorm *lõikan*, mille puhul võis keelejuht ainsuse 1. pööret kasutada seepärast, et lause esimene pool viitab ainsuse 1. isikule. Samuti ei pruugi pöördelõpud olla keelejuhi grammatikapädevuses veel täielikult kinnistunud. Ühel korral esinesid ka enneminevikuvorm *oli lõigatud* ja oleviku impersonaal *lõigatakse*. Võimalik, et keelejuhid ei olnud kindlad, millised on verbi *lõikama* olevikuvormid ja kasutasid seepärast juhuslikke vorme.

Pildikirjeldusülesandes esinesid *hüppama*-tüüpi verbidest kõige enam *vaatama* ja *vastama* (näide 11), mida kasutati sihtkeelepäraselt.

(11) lapsed vaatavad televiisorit (KJ14); väike poiss vastab (KJ9)

(12) pilti [pildi] peal näitab [on] üks pere (KJ4)

Üks keelejuht kasutas verbi *näitama* (näide 12), mis aga lause konteksti ei sobi. Ilmselt tahtis keelejuht öelda, et *pildil on näidatud ühte peret*. Kõnealusesse lausesse oleks sobinud verb *olema*.

Eitusvormi eeldavate *hüppama*-tüüpi verbidega keelejuhtidel üldiselt probleeme ei tekkinud. Võimalik, et keelejuhid tuginesid selle pöördtüübi puhul *ma*-infinitiivile. Iga verbiga esines vaid üks mittesihtkeelepärane vorm, nii ka verbi *hakkama* puhul (joonis 8).

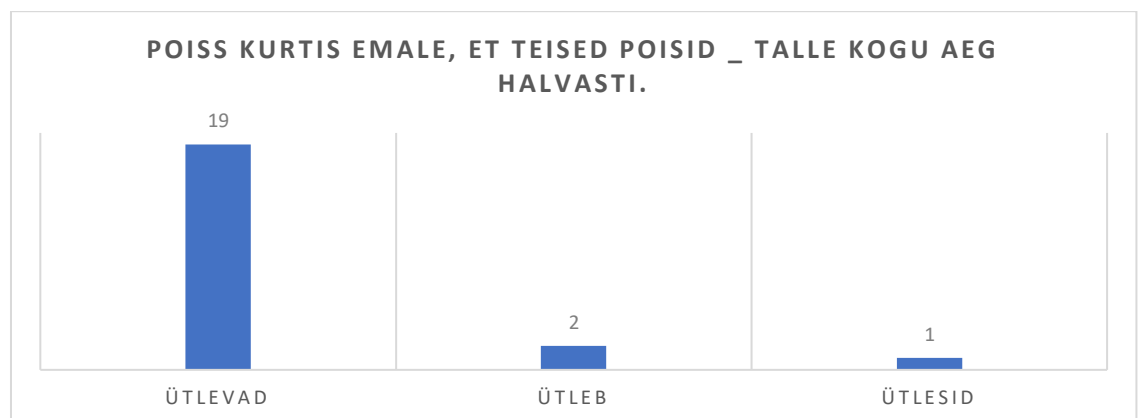

Joonis 8. Verb *hakkama* keelejuhtide vastustes

Pea kõik keelejuhid kasutasid sihtkeelepärast vormi *ei hakka*, vaid üks keelejuht kirjutas lünka *ei haka*. Sama keelejuht kasutas ka verbi *ootama* puhul nõrka astet *ei ooda* ja verbi *ohkama* puhul vormi *ohgavad*. Võib arvata, et keelejuhi jaoks on nimetatud verbide põhivormid ja nendevahelised seosed veel segased. Pildikirjeldusülesandes *õppima*-tüüpi verbide eitusvorme ei esinenud.

5.1.4. *riidlema*-tüüp (30)

Astmevahelduslikust *riidlema*-tüübist esinesid lünkülesandes verbid *võitlema*, *kauplema*, *ütleva*, *vaidlema* ja *võistlema* jaatavates lausetes ning *kahtlema*, *mõtleva* ja *õmblema* eitavates lausetes. Verbidest *võistlema*, *õmblema* ja *vaidlema* moodustasid kõik keelejuhid oodatud sihtkeelepärase vormi. Jaatavate lausete verbide seast esines kõige vähem sihtkeelepäraseid variante *ütleva* puhul (joonis 9).

Joonis 9. Verb *ütleva* keelejuhtide vastustes

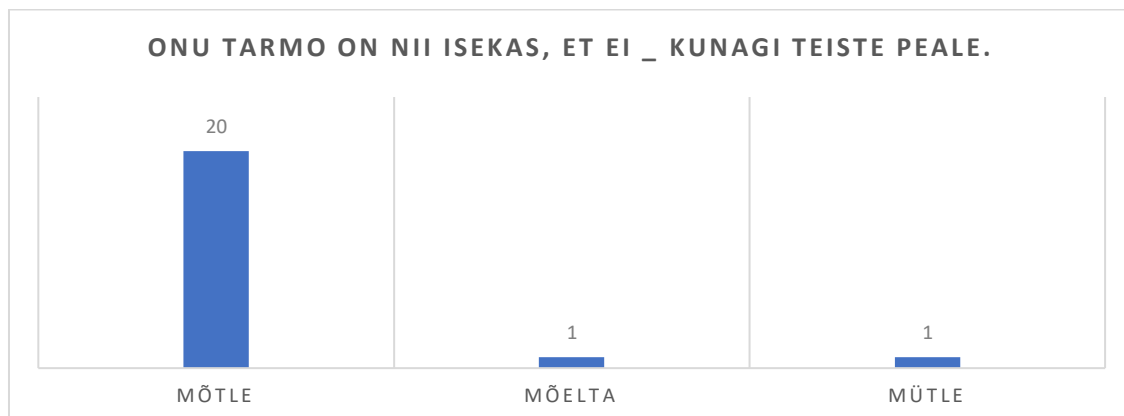
Enamik keelejuhte kasutas sihtkeelepärast olevikuvormi *ütlevad*. Kahel juhul moodustasid keelejuhid ainsuse 3. pöörde *ütleb*, misjuhul on võimalik, et nad pidasid lause aluseks *poissi*. Üks keelejuht kasutas ka vormi *ütlesid*, mis on küll mitmuse 3. pöörde, kuid lihtminevikus. Kuigi töökäsk eeldas olevikuvormi kasutamist, juhendus ta ilmselt sellest, et pealause on lihtminevikus, panemata tähele, et olevikku suunab kasutama määrus *kogu aeg*.

Pildikirjeldusülesandes kasutati kahte *riidlema*-tüüpi verbi: *ütlema* ja *mõtleva* (näited 13–15).

- (13) ta *mõtleb* (KJ1); isa (---) *ütleb* (KJ5)
- (14) sõbranna *ütles*, et vajab tööd (KJ18)
- (15) isa kirjutab (---) ja *mõtlen* [mõtleb] mida nad söövad täna (KJ7)

Üldiselt kasutati *riidlema*-tüüpi verbe pildikirjeldusülesande jaatavates lausetes sihtkeelepärast (näide 13). Ühel juhul läks keelejuht üle lihtminevikule kasutusele (näide 14). Vorm *mõtlen* on küll õigesti moodustatud (näide 15), kuid on vähetõenäoline, et keelejuht tahtis pildi kirjeldamisel väljendada enda huvi pildil oleva pere söögi vastu. Tegu on pika lausega ja keelejuhi tähelepanu võis hajuda, mistõttu asendas ta ainsuse 3. pöörde 1. pöördega. Samas kasutas KJ7 ka teistes ülesannetes pöördelõppe, mis lausesse ei sobinud (nt *väikeriik sõltud* (---) *naabermaadest*; *juukseid* (---) *lõikavad ema*). Seepärast võib arvata, et pöördelõppude kasutamine ei ole selle keelejuhi grammatikapädevuses veel täielikult kinnistunud.

Ka *riidlema*-tüüpi verbide eitusvormidega ei tekkinud enamikul keelejuhtidest probleeme. Verbi *mõtleva* puhul kasutas oodatud sihtkeelepärast varianti *ei mõtle* 20 keelejuhti (joonis 10).

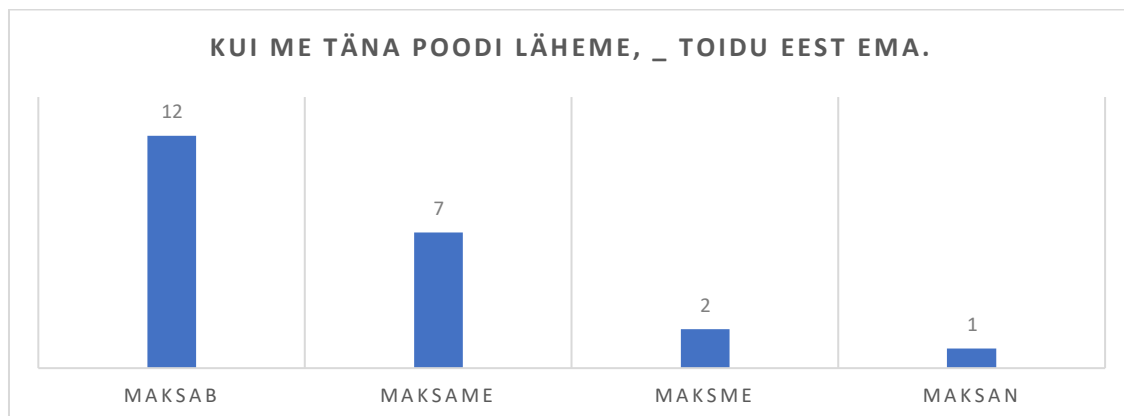

Joonis 10. Verb *mõtleva* keelejuhtide vastustes

Esines vaid kaks mittesihtkeelepärast vormi *mõelta* ja *muitle*. Esimese puhul tundub, et keelejuht tahtis kasutada *da*-infinitiivi, kuid on selle moodustanud mittesihtkeelepäraselt. Sama keelejuht kasutas *da*-infinitiivi ka sama ülesande teises lauses (*kui õnnetus juhtuda*), mistõttu võib arvata, et verbide morfoloogilised lõpud ja tunnused ei ole veel kinnistunud. Vormi *muitle* puhul võib olla tegu juhusliku veaga. Võimalik, et keelejuht ajas täpitähed segamini. Pildikirjeldusülesandes ei esinenud *riidleva*-tüüpi verbidest ühtki eitusvormi.

5.1.5. Pöördtüübid 31–38

Tüüpidest 31–38 esinesid lünkülesandes verbid *pesema*, *laskma*, *lööma* ja *maksma* jaatavates lausetes ning *tegeleva* (kuulub nii 31. kui ka 27. tüüpi), *jääma*, *maitsma* ja *kütma* eitavates lausetes. Nende seast moodustasid kõik keelejuhid oodatud sihtkeelepärase eitusvormi verbist *jääma*. Jaatavate lausete verbide hulgast esines kõige vähem sihtkeelepäraseid vorme verbist *maksma* (joonis 11).

Joonis 11. Verb *maksma* keelejuhtide vastustes

Sihtkeelepärast ainsuse 3. pöörde vormi *maksab* kasutas 12 keelejuhti. Seitsmel korral esines mitmuse 1. pöörde vorm *maksame*. Keelejuhid võis taas segadusse ajada aluse paiknemine lause lõpus, mispärast juhendusid nad lause esimesest poolest, mis on *meie*-vormis. Ka kahel korral esinenud *maksme* puhul taheti kasutada mitmuse 1. pööret, kuid ilmselt on verbi *maksma* muuteparadigma veel võõras ja verbi pöörati mittesihetkeelepärast. Üks keelejuht kasutas ka ainsuse 1. pööret *maksan*, misjuhul võis ta samuti olla segaduses, kes on lauses alus. Võimalik on ka see, et keelejuht luges sõna *ema* asemel *ma* (*mina*) ja kasutas seepärast *mina*-vormi.

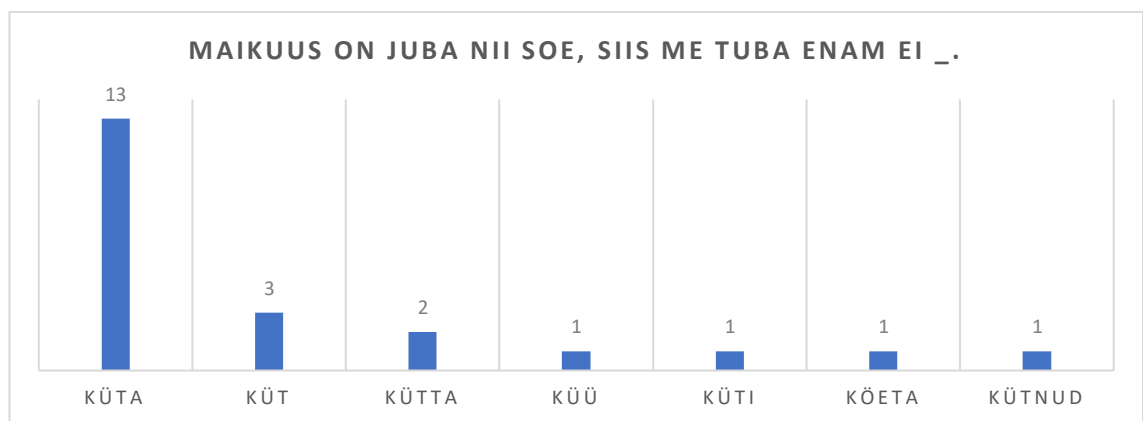
Pildikirjeldusülesandes esines 34. ja 36.–38. tüübi verbe (näited 16–19).

- (16) laual *on* raamatud (KJ1); nad *söövad* (KJ4); laps *sööb* ja *joob* (KJ15)
- (17) laps (---) *sõi* küpsiseid ja *jõi* mahla (KJ10)
- (18) laps *on* alati *naeran* [naerab alati] (KJ3)
- (19) ema (---) küsib kuidas *lähä* [läheb] (KJ7)

Kõige enam kasutati verbe *olema*, *sööma* ja *jooma* ning seda üldiselt sihtkeelepärast (näide 16). Üks keelejuht kasutas oleviku asemel ka lihtminevikuvorme (näide 17), mis ei sobi tervikteksti, sest kõik eelmised laused olid olevikulised. Näite 18 puhul on keelejuht soovinud väljendada seda, et laps on rõõmus (nt *naerusuine*, *naerev*), kuid on omadussõna asemel kasutanud verbi *naerma* ainsuse 1. pööret. Keelejuht ilmselt ei teadnud, et selline konstruktsioon eeldab omadussõnalise öeldistäite kasutamist. Ainsuse

1. pöörde *naeran* kasutuse võis põhjustada ka verbi *olema* ainsuse 3. pöörde vorm *on*, mis lõpeb samuti *n*-iga. Ühel juhul kasutati ka mittesihkkeelepärast vormi *lähä* (näide 19). Kuigi keelejuht võis olla teadlik verbi *minema* muuteparadigmast, ei pruukinud ta teada, et küsimuses (*kuidas läheb?*) esineb samuti kõnealuse verbi ainsuse 3. pööre. Emakeelena kõnelejad hääldavad *e* sõnas *läheb* tihti madaldununa ehk *ä*-na (Siiboja 2015: 20–21, 26–27), samuti ei viita sõna *kuidas* kuidagi ainsuse 3. pöörde kasutamisele. Võimalik, et keelejuht pidaski seda seepärast eraldi sõnaks *lähä*.

Tüüpide 31–38 verbidest osutus eitavates lausetes keerukaimaks *kütma* (joonis 12).

Joonis 12. Verb *kütma* keelejuhtide vastustes

Sihkkeelepärast vormi *ei kütta* kasutas 13 keelejuhti. Kolm korda esinenud vormi *ei küt* puhul on võimalik, et keelejuhid ei teadnud, millist tüvevokaali valida või moodustasid eitusvormi ainult *ma*-infinitiivi tunnuse äravõtmise teel. Vormi *ei kütta* kasutati kahel korral. Võimalik, et keelejuhid ei soovinud kasutada mitte *da*-infinitiivi, vaid pöörasid verbi näiteks *hüppama*-tüübi eeskujul (*hüppama* : *ei hüppa*; *kütma* : *ei kütta*). Ühel korral esinenud vormide *ei küü* ja *ei küti* puhul olid keelejuhid ilmselt samuti õigel teel. Esimese puhul võis keelejuht tugineda *jääma*-tüüpi verbidele ja moodustada seepärast pika vokaaliga vormi, teise puhul valis keelejuht ebasobiva tüvevokaali. Esinesid ka impersonaal *ei köeta* ja lihtminevikuvorm *ei kütnud*, mis on küll morfoloogiliselt korrektsed, kuid ei sobi lause konteksti.

Pildikirjeldusülesandes esines eitavates lausetes 31.–38. tüübist vaid *olema*-verb (näide 20). Seejuures kasutasid keelejuhid ainult *p*-algulist eitusvormi, vormi *ei ole* ülesandes ei esinenud.

(20) tal *pole* (---) tööd (KJ12); Peetril *pole* (---) aega (KJ14)

5.1.6. Vahekokkuvõtte olevikuvormide kasutamisest

Elama-tüüpi verbide olevikuvormi moodustamisega keelejuhtidel üldiselt probleeme ei esinenud: kõikide verbide puhul oli enamik keelejuhtidest kasutanud sihtkeelepärast vormi nii jaatavates kui ka eitavates lausetes. Mitte ühelgi keelejuhil ei tekkinud raskusi verbide *küsima* ja *mäletama* eitusvormide moodustamisega. Kuna *elama*-tüüpi kuuluvadki astme- ja lõpuvahelduseta muutumatu tüvega verbid (Viht, Habicht 2019: 183), on tulemus ootuspärane. Keerukaimaks osutus *õppima*-tüüpi verbide olevikuvormide moodustamine: kõikide verbide puhul kasutati sihtkeelepäraseid vorme väga vähe. Enamikul keelejuhtidest tekkis probleem astmevaheldusega. Ilmselt ei olnud paljud neist teadlikud, et *õppima*-tüüpi verbide olevikuvormid on nõrgaastmelised ja nii tuginesid nad tugevaastmelisele *ma*-infinitiivile. *Hüppama*- ja *riidlema*-tüüpi verbidega tulid keelejuhid paremini toime. Erinevalt *õppima*-tüübist on nendes tüüpides *ma*-infinitiiv ja oleviku 1. pööre, millest muud olevikuvormid moodustatakse, samas astmes (nt *hüppama* : *hüppan*, *riidlema* : *riidlen*). Paistab, et keelejuhtide jaoks on selline astmevahelduse tüüp selgem ja paremini omandatud kui *õppima*-tüüp. Võimalik, et kuna olevik moodustatakse samast tüvest kui ülesandes ette antud *ma*-infinitiiv, ei mõelnud keelejuhid nii palju vormile. Tüüpidest 31–38 osutusid vaid lünkülesande järgi otsustades keerukaimaks *seisma*- ja *saatma*-tüüp (lünkülesandes verbid *kütma*, *laskma*, *maitsma*, *maksma*). Nendesse tüüpidesse kuuluvate verbide *ma*-infinitiivi tüvi lõpeb konsonandiga, seega on õppijal kohati keeruline olevikuvorme moodustades tüvevokaali valida. Pildikirjeldusülesandes kasutatud verbivormid olid sagedamini sihtkeelepärased kui lünkülesannetes esinenud vormid. Seda ilmselt seepärast, et kuigi ka pilt suunas mingil määral kindlaid verbe kasutama, said keelejuhid ise otsustada, millest kirjutada, ja vältida neid verbe, mis on vähem tuttavad. Eitusvormi oli keelejuhtidel kõikide pöördtüüpide puhul lihtsam moodustada kui jaatusvormi, mis on ootuspärane, sest eitusvormi moodustades ei pea

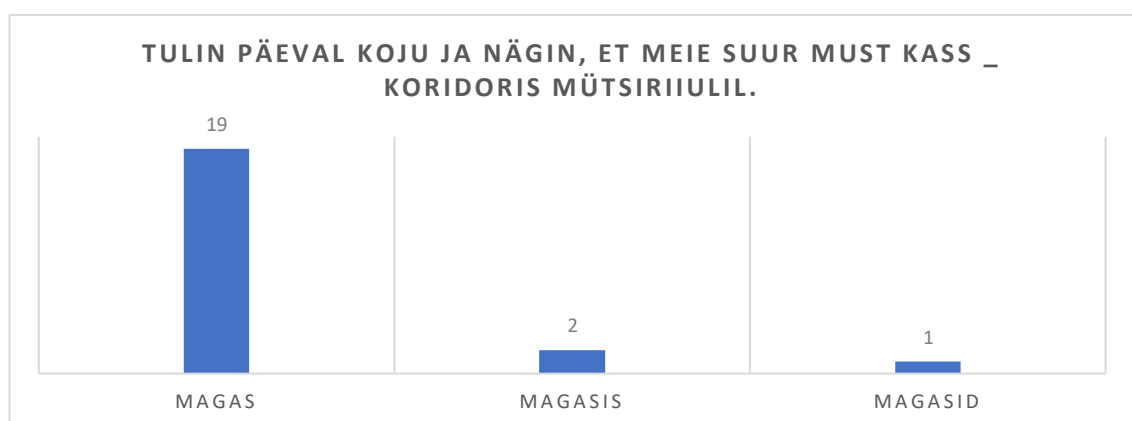
keelejuht mõtlema arvule ja isikule. Samuti on näha, et keelejuhtide grammatikapädevusse kuulub teadmine eitusvormide pöördelõppudeta moodustamise kohta. Analüüsitud materjali põhjal võib järeldada, et ka jaatavas kõneliigis on olevikuliste verbide pöördelõppude kasutamine üldjoontes omandatud, sest pöördelõpu kasutamise vigu esines vähe ja pigem kindlate keelejuhtide seas.

5.2. Lihtminevikuvormide kasutus

Lihtminevikuülesanne (vt lisa 1 lk 98) koosnes viiest lühitekstist, milles pidid keelejuhid kokku täitma 48 lünka. Sulgudes oli ette antud verbi olevikuvorm, mis tuli panna lihtminevikku (nt (*Sõidame*) koos naisega lasteaeda lastele järele => *Sõitsime* koos naisega lasteaeda lastele järele). Samuti tuli lihtminevikuvorme kasutada pildi- kirjeldusülesandes (vt lisa 1 lk 99).

5.2.1. elama-tüüp (27)

Elama-tüübist esinesid lünkülesandes verbid *valama*, *kasutama*, *magama*, *kõnelema* (kuulub nii 27. kui ka 31. tüüpi), *meenuma*, *jalutama*, *küpsetama* ja *alustama*. Verbe *kasutama*, *küpsetama* ja *alustama* kasutasid kõik keelejuhid sihtkeelepärast. Ka teiste verbide puhul kasutas enamik keelejuhtidest sihtkeelepärast varianti. Kõige enam mittesihtkeelepärast kasutust esines verbi *magama* puhul (joonis 13), kuid sedagi vaid kolmel korral.

Joonis 13. Verb *magama* keelejuhtide vastustes

Sihtkeelepärast vormi *magas* kasutas 19 keelejuhti. Kahel korral kasutati vormi *magasis*, misjuhul moodustasid keelejuhid ainsuse 3. pöörde ilmselt teiste pöörete eeskujul, milles esineb tunnus *-si-* (nt *magasin*, *magasime*). Üks keelejuht kasutas ka ainsuse 2. pöörde või mitmuse 3. pöörde vormi *magasid*.

Pildikirjeldusülesandes kasutati *elama*-tüübist jaatavates lausetest kõige enam verbe *helistama* ja *kirjutama*, seda enamasti sihtkeelepärast (näide 21).

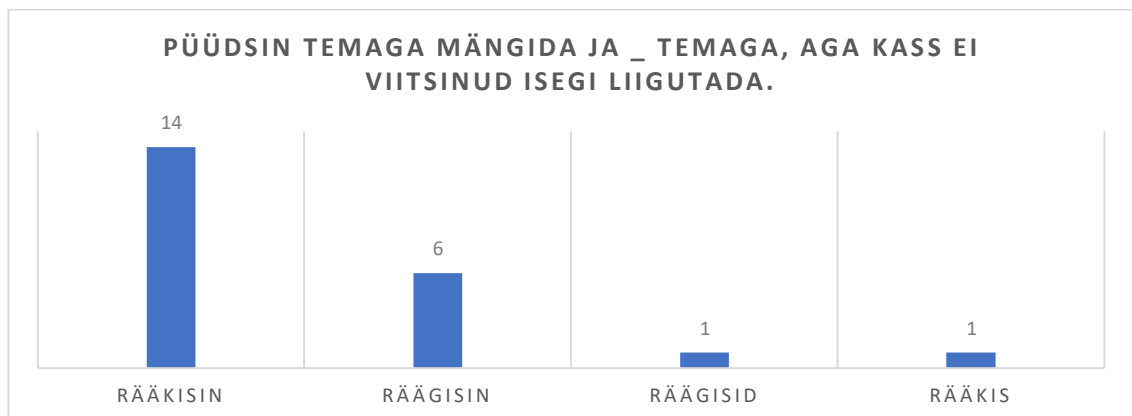
- (21) naine *helistas* kellelegi (KJ1); isa *kirjutas* planne [plaane] (KJ4); ta *helistas* oma kolleegile (KJ13)
- (22) lapse *joonistasid* [joonistas] (KJ8); isa *kirjutasid* [kirjutas] kodutöö (KJ8)
- (23) mees *vabadas* [vabandas] (KJ5)

Paaril korral ei ühildunud ühe KJ8 lauses alus ja öeldis (näide 22). Võib jääda mulje, et mõlemal juhul soovis ta kasutada mitmuse 3. isikut. Tõenäolisem on siiski see, et keelejuht mõtles kasutada sõna *laps*, kuid pidas genitiivivormi *lapse* nominatiivvormiks (vt ka Tarkin 2019: 22) ja ajas ainsuse pöördelõpud segamini, kasutades 3. isiku asemel (*joonistas*) 2. isikut (*joonistasid*). Kuigi *joonistasid* võiks olla ka mitmuse 3. pöörde vorm, ei ole tõenäoline, et keelejuht soovis mitmust kasutada, sest kirjeldataval pildil oli vaid üks laps. Olevikuvormi kasutas sama keelejuht pildikirjeldusülesande esimeses pooles sihtkeelepärast (*lapse joonistab*). See kinnitab, et keelejuht oli teadlik, et *laps* ja *isa* on ainsuse 3. isikud, kuid keerukaks osutus just pöördelõpu valik. Ühel korral kasutati ka mittesihtkeelepärast vormi *vabadas* (näide 23), misjuhul võis keelejuht *ma*-infinitiivi valesti lugeda või ka kiirustades valesti ümber kirjutada.

Elama-tüüpi verbide eitusvorme lünkülesandes ega pildikirjeldusülesandes ei esinenud.

5.2.2. õppima-tüüp (28)

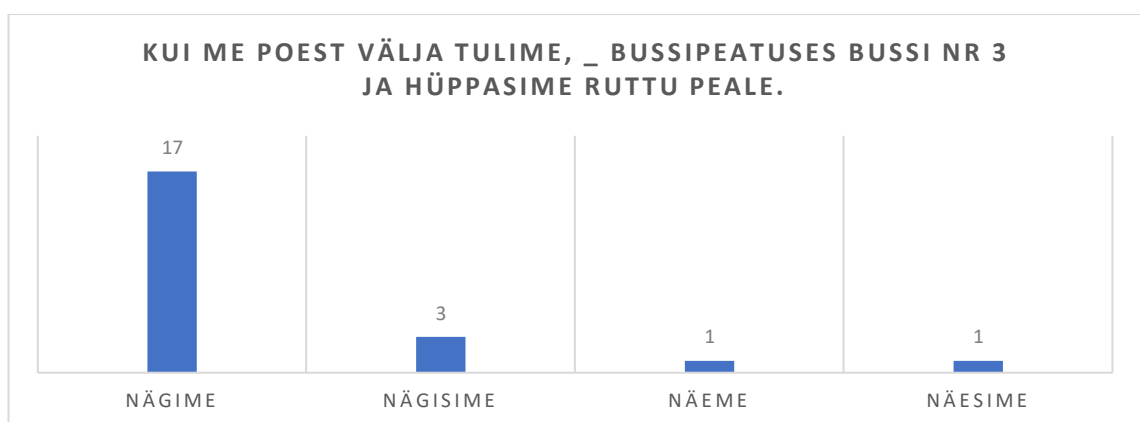
Õppima-tüübist esinesid lünkülesandes verbid *nägema*, *rääkima*, *pidama*, *uurima*, *tegema*, *istuma* ja *proovima* jaatavates lausetes ning verbid *viitsima* ja *reageerima* eitavates lausetes. Neist keerulisimaks osutus verb *rääkima* (joonis 14).

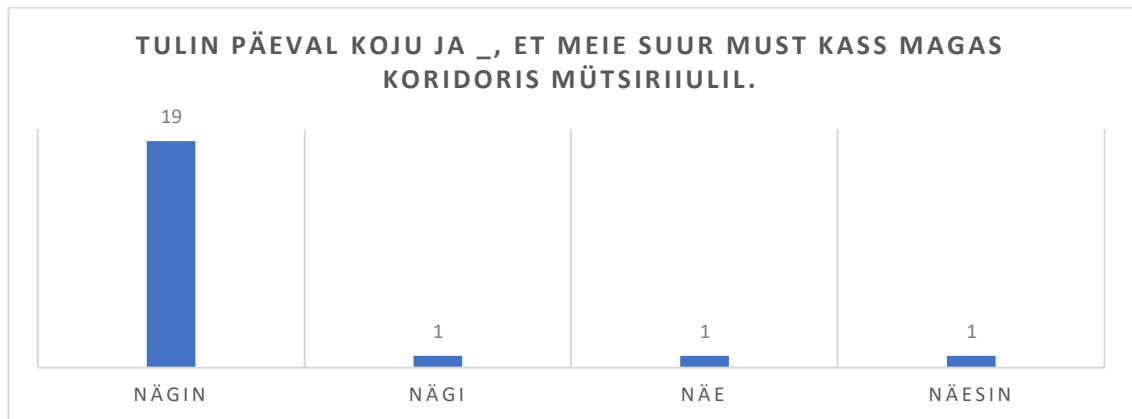
Joonis 14. Verb *rääkima* keelejuhtide vastustes

Sihtkeelepärast vormi *rääkisin* kasutas 14 keelejuhti. Kuuel korral esines mittesihtkeelepärane vorm *räägin*, mille puhul valisid keelejuhid sihtkeelepärase pöördelõpu, kuid moodustasid nõrgaastmelise vormi. Ilmselt lähtusid nad etteantud olevikuvormist, mis on nõrgas astmes (*räägin*). Nõrka klusiili kasutas veel üks keelejuht, kes valis ainsuse 1. pöörde asemel 2. pöörde või mitmuse 3. pöörde, misjuhul võis pöördelõpu valik olla juhuslik, sest lauses ei viita miski ainsuse 2. või mitmuse 3. isikule. Samuti ei pööranud keelejuht ilmselt tähelepanu sellele, et lauses oli olevikuvorm juba ainsuse 1. isikus ette antud. Kasutati ka ainsuse 3. pööret *rääkis*, mille puhul võis keelejuhi segadusse ajada asesõna *temaga*, mis viitab 3. isikule.

Verb *nägema* esines lünkülesandes kahel korral (joonised 15, 16).

Joonis 15. Verb *nägema* keelejuhtide vastustes (1)

Joonis 16. Verb *nägema* keelejuhtide vastustes (2)

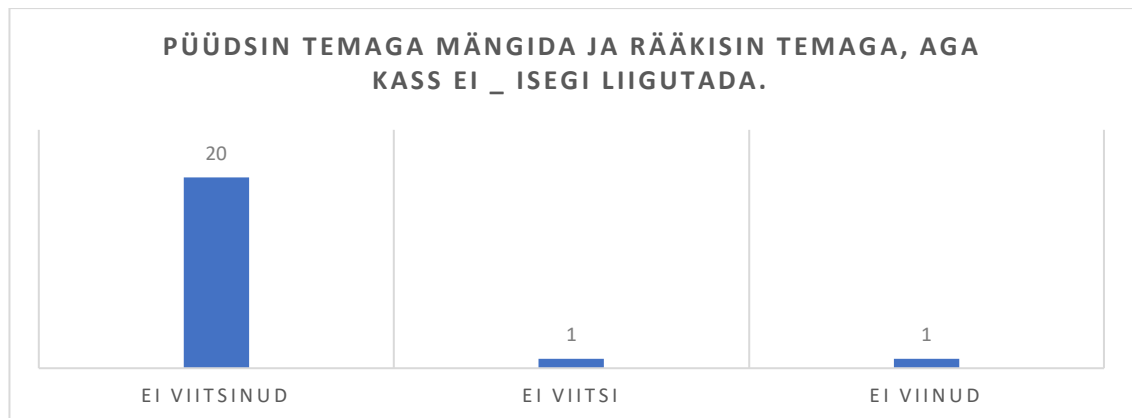
Kui ainsuse 1. pöördes esines 19 sihtkeelepärast vormi (joonis 16), siis mitmuse 1. pöördes esines sihtkeelepäraseid vorme vähem (joonis 15). Kolm keelejuhti kasutasid mittedihtkeelepärast varianti *nägisime*, kuid ainsuse 1. pöördes kasutasid neist kõik sihtkeelepärast vormi *nägin*. Võib arvata, et keelejuhid ei ole veel sõna *nägema* muuteparadigmas kindlad ja seepärast esineb eri pööretes varieeruvust. Mitmusliku vormi puhul kasutati seega *-si-* lihtminevikutunnust enam, ainsuses aga vaid ühel korral (*näesin*). Mitmuse 3. pöörde asemel kasutati ühel korral olevikuvormi *näeme* (joonis 15), mis ei sobi lause konteksti. Esines ka vorm *näesime*, misjuhul valis keelejuht sihtkeelepärase pöördelõpu, kuid moodustas minevikuvormi olevikuvormi eeskujul nõrgas astmes (*näeme* => *näesime*) ja eksis lihtmineviku tunnusega. Ainsuse 1. pöörde asemel kasutati ühel korral ainsuse 3. pööret *nägi* ja imperatiivivormi *näe*. Vormi *nägi* puhul võib olla tegu juhusliku kasutusega, sest mitmuse 3. pöörde moodustas sama keelejuht sihtkeelepäraselt. Imperatiivivormi *näe* kasutus on ilmselt samuti juhuslik: võib arvata, et keelejuht ei olnud teadlik verbi *nägema* muuteparadigmast. Sama keelejuht moodustas ka teistes lausetes vormi *sõi* asemel vormi *söö* ja *jõi* asemel *joo*, seega on näha, et õppijakeeles ei ole nende verbide muuteparadigma veel kinnistunud. Ühel korral esines ka vorm *näesin*, mida kasutas sama keelejuht, kes moodustas mitmuse 3. pöörde vormi *näesime*. Niisiis on tegu süsteemse veaga: keelejuht moodustab verbi *nägema* lihtminevikuvorme oleviku eeskujul, kuid tunneb lihtminevikutunnust *-si-*.

Pildikirjeldusülesandes esinesid *õppima*-tüübist jaatavates lausetes kõige enam verbid *tegema* ja *mängima*, mida kasutati enamasti sihtkeelepäraselt (näide 24).

- (24) ta *mängis* mänguasjaga (KJ1); nad *tegid* kingituse (KJ17)
- (25) nad *istusime* [istusid] diivanil (KJ19)
- (26) ta *tegis* [tegi] mõni probleemi (KJ2); eile *sedas* [sadas] vihma (KJ2); tema ja tema sõber *lepisid* [leppisid] kokku (KJ12)

Ühel korral kasutati ebasobivat pöördelõppu (näide 25): keelejuht valis mitmuse 3. pöörde asemel 1. pöörde. Keelejuht võis mitmuse pöördelõpud segamini ajada, samuti võib tegu olla juhusliku veaga. Paaril korral moodustati ka mittesihtkeelepäraseid vorme (näide 26). Vormi *tegis* kasutanud keelejuht soovis ilmselt öelda, et *ta tegi mõne vea*, kuid toetus teistele verbidele, mistõttu kasutas ainsuse 3. isiku lihtmineviku tunnust *-is*. Võimalik on ka see, et keelejuht tahtis kasutada mitte verbi *tegema*, vaid *tekkima* (nt *tal tekkis mõni probleem*). Sama keelejuht kasutas ka vormi *sedas*, misjuhul valis ta korrektse pöördelõpu, kuid vahetas ära esisilbi vokaali. Esines ka vorm *lepisid*, mille puhul võis keelejuht juhinduda verbi *leppima* olevikuvormidest, mis on nõrgas astmes.

Eitavates lausetes esines lünkülesandes kaks *õppima*-tüüpi verbi: *viitsima* (joonis 17) ja *reageerima*. Mõlema verbiga said keelejuhid hästi hakkama.

Joonis 17. Verb *viitsima* keelejuhtide vastustes

Sihtkeelepärast eitusvormi *ei viitsinud* kasutas 20 keelejuhti. Ühel korral kasutati olevikuvormi *ei viitsi*, mis ei sobi lause konteksti, samuti eeldas töökäsk lihtmineviku-vormide kasutamist. Esines ka vorm *ei viinud*, misjuhul on võimalik, et keelejuht luges

ma-tegevusnime valesti ja arvas, et tegu on verbiga *viima*. *Viitsima*-verb võis olla keelejuhi jaoks võõras.

Lihtminevikuvorme esines pildikirjeldusülesande tekstides kahel korral (näited 27, 28).

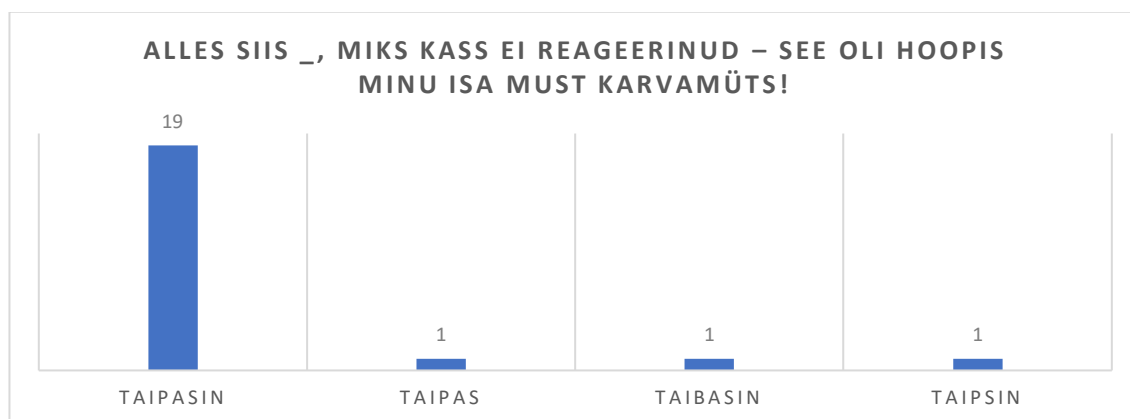
(27) poiss *ei mänginud* (KJ11)

(28) poiss *ei teenud* [ei teinud] mitte midagi (KJ21)

Ühel juhul kasutas keelejuht sihtkeelepärast lihtminevikuvormi *ei mänginud* (näide 27). Esines ka üks mittesihtkeelepärane vorm *ei teenud*, misjuhul on keelejuht ilmselt lähtunud verbi *tegema* olevikuvormidest.

5.2.3. *hüppama*-tüüp (29)

Hüppama-tüübist esinesid lünkülesandes verbid *viskama*, *taipama*, *keerama*, *hüppama* ja *ootama*. Üldiselt moodustati *hüppama*-tüüpi verbide lihtminevikuvorme sihtkeelepärast, iga verbi puhul esines vaid 1–3 mittesihtkeelepärast juhtu. Keerulisimaks osutus verb *taipama*, kuid sellegi puhul esines vaid kolm mittesihtkeelepärast vormi (joonis 18).

Joonis 18. Verb *taipama* keelejuhtide vastustes

Enamik keelejuhtidest kasutas sihtkeelepärast vormi *taipasin*. Ühel korral esines ainsuse 3. isiku vorm *taipas*, misjuhul võis keelejuhi segadusse ajada see, et lauses ei ole alust. Sama keelejuht kasutas selle lühiteksti sees läbivalt ainsuse 3. isikut, kuigi see ei sobinud konteksti (nt *tuli päeval koju ja nägi*). Juhinduda tuli lühitekstis ette antud *mina*-vormis

olevikuvormidest, mis tuli üle viia lihtminevikku (*alles siis taipan => alles siis taipasin*). Esinesid ka kaks mittesihkkeelepärast varianti *taibasin* ja *taipsin*. Pöördelõpp on mõlemal korrektne, kuid *taibasin* puhul moodustas keelejuht nõrgaastmelise vormi ja *taipsin* puhul jättis ära teise silbi vokaali. Viimase puhul on võimalik, et verb oli keelejuhile võõras, mistõttu kirjutas ta *ma*-tegevusnime valesti ümber.

Pildikirjeldusülesandes kasutati *hüppama*-tüübist kõige enam verbi *vaatama*, mitu korda esines ka *puhkama* (näited 29, 30).

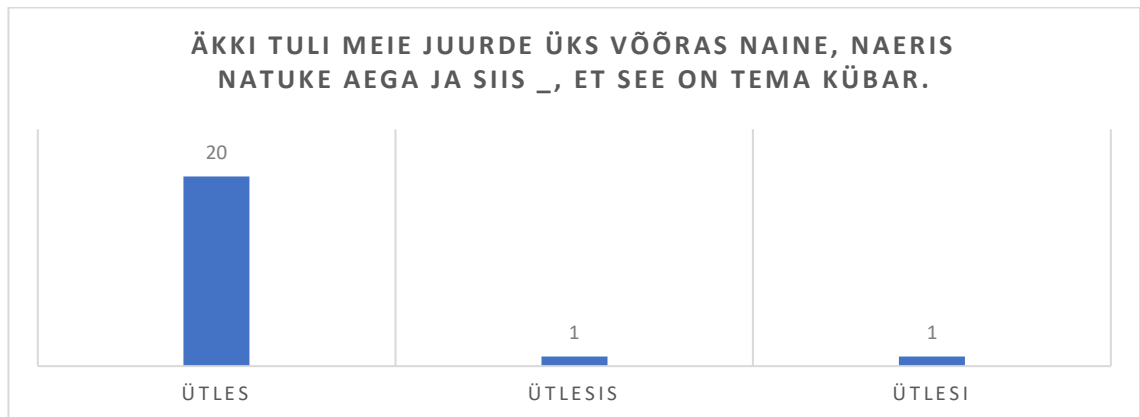
- (29) laps *vaatas* kuhuki [kuhugi] (KJ1); vanemad *vaatasid* televiisorit (KJ10); nad puhkasid eile (KJ18)
- (30) ema *vaatasid* [vaatas] raamatut (KJ8); lapsed *vaatas* [vaatasid] televiisorit (KJ14)

Enamasti kasutati *hüppama*-tüüpi verbe sihtkeelepäraselt (näide 29). Kahel korral kasutasid keelejuhid verbi *vaatama* puhul ebasobivat pöördelõppu (näide 30). Vormi *vaatasid* moodustas sama keelejuht, kel oli ka teistes lausetes pöördelõppudega probleeme (vt eespool lk 34 näide 3; lk 48 näide 22).

Lüünkülesandes ega pildikirjeldusülesandes *hüppama*-tüüpi verbidega eitavaid lauseid ei esinenud.

5.2.4. riidlema-tüüp (30)

Riidlema-tüübist esines lüünkülesandes verb *ütleva*, mis keeruliseks ei osutunud – esines vaid kaks mittesihkkeelepärast vormi (joonis 19).

Joonis 19. Verb *ütleva* keelejuhtide vastustes

Sihtkeelepärast vormi *ütles* kasutas 20 keelejuhti. Ühel korras esines mittesihtkeelepärane variant *ütlesis*, misjuhul valis keelejuht sihtkeelepärase pöördelõpu, aga ebasobiva minevikutunnuse. Esines ka vorm *ütlessi*, misjuhul arvas keelejuht samuti, et verbi *ütleva* minevikutunnus on *-si-*.

Pildikirjeldusülesandes esinesid *riidleva*-tüüpi verbidest paar korda *mõtleva* (näide 31) ja *ütleva* (näide 32), samuti *kakleva* ja *suhleva* (näide 33). Neid kõiki kasutati sihtkeelepäraselt.

(31) ta *mõtles* (KJ1); ma *mõtlesin* (KJ7)

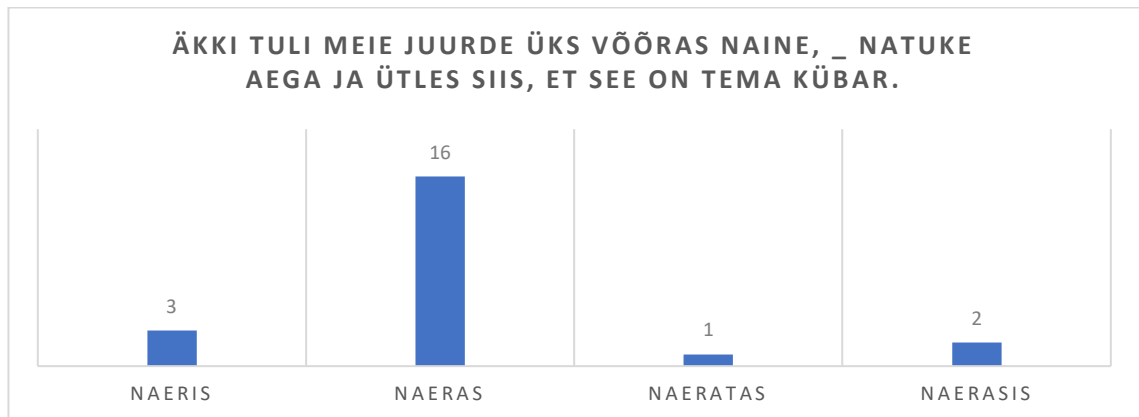
(32) naise isa (---) *ütles* nendele (KJ5); sõber *ütles*, et ta vajab tööd (KJ18)

(33) Peeter *kakles* (---) Piletiga [Piretiga] (KJ5); laps *suhles* (---) lastega (KJ20)

Hüppama-tüüpi verbide eitavaid vorme lünkülesandes ega pildikirjeldusülesandes ei esinenud.

5.2.5. *naerma*-tüüp (33)

Naerma-tüübist esinesid lünkülesandes verbid *naerma* ja *laulma*. Keerukamaks osutus neist verb *naerma* (joonis 20).

Joonis 20. Verb *naerma* keelejuhtide vastustes

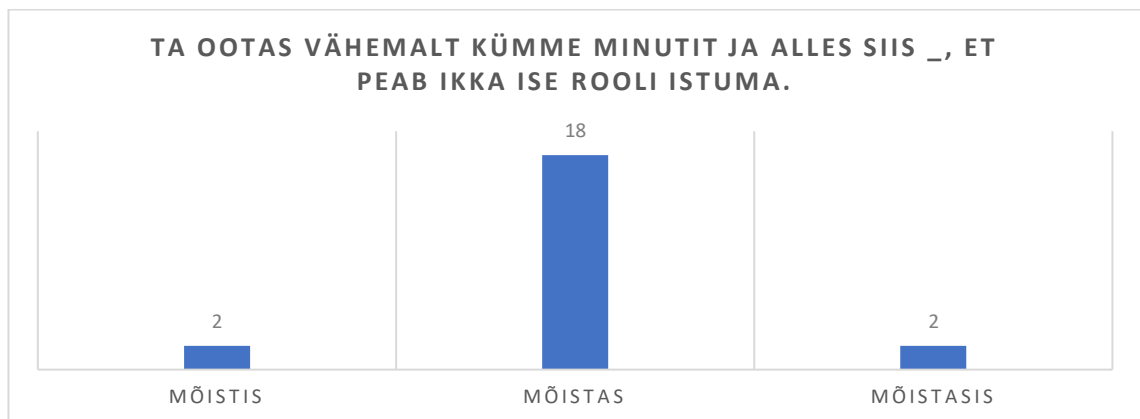
Sihtkeelepärast vormi *naeris* kasutas vaid kolm keelejuhti. Enim esines mittesihtkeelepärane variant *naeras*, mille puhul on keelejuhid ilmselt lähtunud verbi olevikuvormist (*naerma* : *naerab*), mis oli ülesandes ette antud. Ühel korral kasutati verbi *naeratama* sihtkeelepärast lihtminevikuvormi *naeratas*. Võimalik, et keelejuht luges *ma*-infinitiivi valesti. Esines ka vorm *naerasis*, misjuhul tugines keelejuht ilmselt *naerma*-verbi teistele lihtminevikuvormidele, mille tunnus on *-si-* (nt *naer-si-n*), ja lisas veel lihtmineviku 3. isiku tunnuse *-s*. Pildikirjeldusülesandes kasutati *naerma*-tüübist vaid ühel korral verbi *laulma* ja seda sihtkeelepäraselt (näide 34).

(34) nad *laulsid* sünnipäevalaule (KJ17)

Lüünkülesandes ega pildikirjeldusülesandes *naerma*-tüüpi verbide eitusvorme ei esinenud.

5.2.6. *saatma*-tüüp ja *murdma*-alltüüp (34 ja 35)

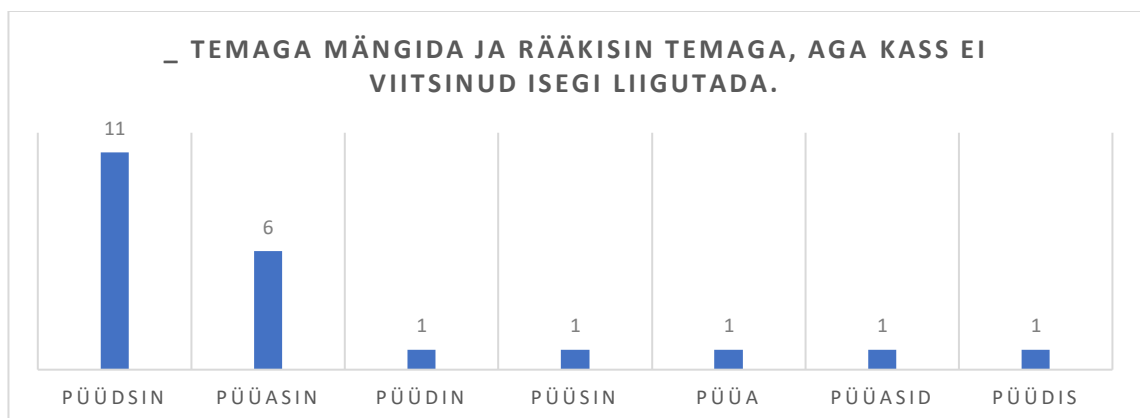
Saatma- ja *murdma*-tüübist esinesid lüünkülesande jaatavates lausetes verbid *võtma*, *püüdma*, *sõitma*, *ostma*, *mõistma* ja *leidma*. Keerulisimaks osutus verb *mõistma* (joonis 21).

Joonis 21. Verb *mõistma* keelejuhtide vastustes

Sihtkeelepärast vormi *mõistis* kasutas vaid kaks keelejuhti. Enamik keelejuhtidest moodustas vormi *mõistas*, misjuhul tuginesid nad ilmselt etteantud olevikuvormile *mõistab*. Kahel korral moodustati ka mittesihtkeelepärane vorm *mõistasis*. Näib, et keelejuhid lähtusid etteantud olevikuvormist *mõistab* ja lisasid kaks tunnust: *-si-* ja *-s*.

Palju eri variante esines ka verbist *püüdma* (joonis 22).

Joonis 22. Verb *püüdma* keelejuhtide vastustes

Pooled keelejuhtidest kasutasid sihtkeelepärast vormi *püüdsin*. Kuuel korral esines mittesihtkeelepärane vorm *püüasin* ja ühel korral *püüasid*, mille puhul on keelejuhid ilmselt lähtunud etteantud olevikuvormist *püüan*, milles on türevokaal *a*. Vormi *püüasid* puhul on keelejuht eksinud ka pöördelõpuga. Üks keelejuht kasutas mittesihtkeelepärast vormi *püüdin*, misjuhul võis ta lähtuda 3. isiku vormist *püüdis*, millele lisas ainsuse

1. isiku pöördelõpu. Ühel korral esines ka variant *püüsin* – keelejuht oli õigel teel ja kasutas lihtminevikutunnust *-si-*, kuid jättis ilmselt verbi *püüdma* olevikuvormide eeskujul ära klusiili *d*. Üks keelejuht moodustas imperatiivivormi *püüa*, mille kasutus võis olla juhuslik. Samuti esines ainsuse 3. isiku vorm *püüdis*, mis ei sobi lause konteksti. Taas on tegu sama keelejuhiga, kes moodustas terves lühitekstis ainsuse 1. isiku asemel ainsuse 3. isiku vormid (vt lk 50).

Pildikirjeldusülesandes esinesid *saatma-* ja *murdma-*tüübist jaatavates lausetes kõige enam verbid *ostma* ja *tahtma*, mida kasutati enamasti sihtkeelepärast (näide 35).

- (35) laps *tahtis* (---) juua (KJ6) nad *ostsid* palju piima (KJ10)
- (36) ta *tahaksid* [tahaks/tahtis] väljad [välja] minna (KJ7)
- (37) nad kõik *loodasid* [lootsid] saada vaba hommiku (KJ14); isa ja ema *ostasid* [ostsid] (---) köögivilju (KJ19); mänguasjad, mis teda *köidasid* [köitsid] (KJ15)

Verbi *tahtma* puhul esines ühel korral ebasobiv pöördelõpp (näide 36): keelejuht ajas ilmselt pöördelõpud segamini ja kasutas ainsuse 3. isiku asemel 2. isiku pöördelõppu. Samal keelejuhil oli pöördelõppudega probleeme ka teistes lausetes (vt nt näide 15 lk 42). Esines ka paar mittesihtkeelepärast vormi *loodasid*, *ostasid* ja *köidasid*, mille puhul valisid keelejuhid küll sobiva lihtminevikutunnuse *-si-*, kuid tuginesid ilmselt taas olevikuvormidele (nt *ostma* : *ostavad* : *ostasid*).

Lütkülesandes *saatma-* ja *murdma-*tüüpi verbide eitusvorme ei esinenud. Pildikirjeldusülesandes esines paar sihtkeelepärast eitusvormi (näide 38).

- (38) väike poeg (---) *ei teadnudki* (KJ3); nad *ei tahtnud* öelda (KJ5)
- (39) Piter *ei taha* TV vaatata [ei tahtnud TV-d vaadata] (KJ5)

Esines ka üks olevikuvorm *ei taha* (näide 39), mis on küll korrektselt moodustatud, kuid töökäsk eeldas lihtminevikuvormide kasutamist.

5.2.7. tulema-tüüp (36)

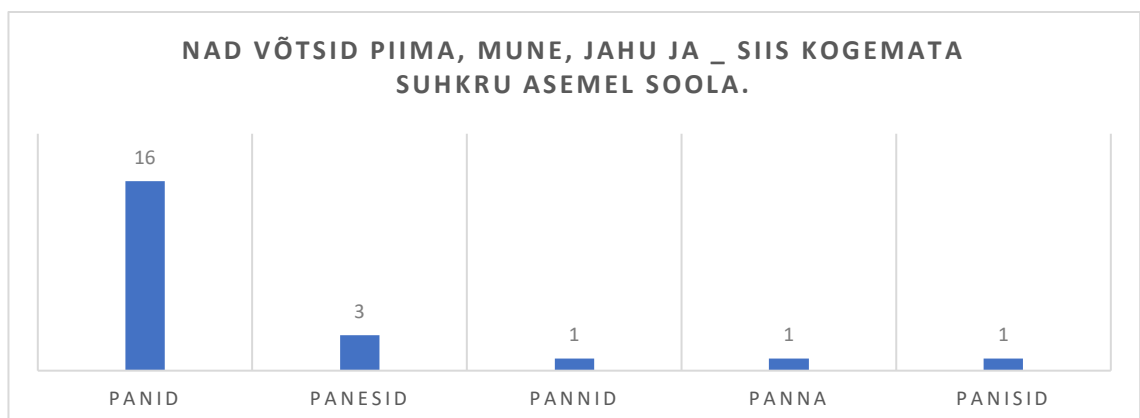
Lünkülesandes esinesid *tulema*-tüübist verbid *panema* (kaks korda), *olema* (neli korda), *tulema* (kaks korda) ja *minema*. Verb *olema* üldiselt keerukaks ei osutunud, vaid ühes lauses jagunesid vastused kaheks (joonis 23).

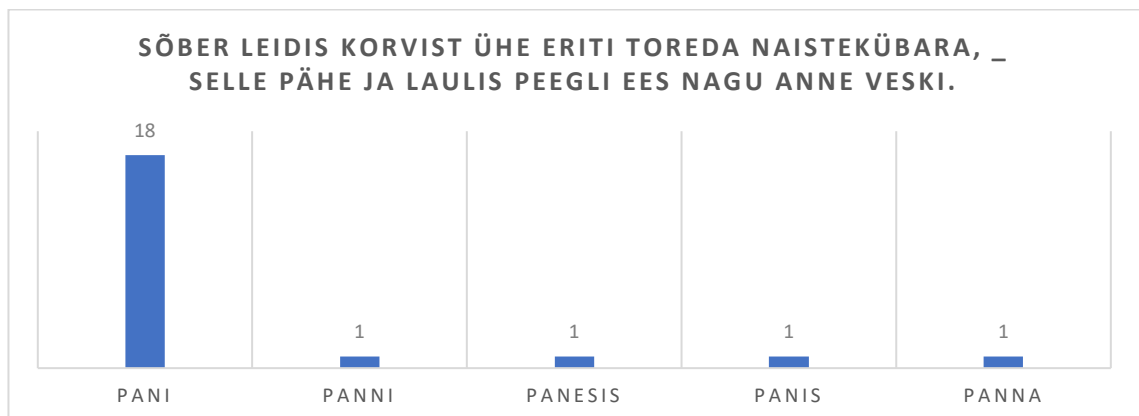
Joonis 23. Verb *olema* keelejuhtide vastustes

Pooled keelejuhtidest kasutasid sihtkeelepärast mitmuse 3. pööret *olid*, ülejäänud pool kasutas aga ainsuse 3. pööret *oli*. Võimalik, et vormi *oli* kasutanud keelejuhid pidasid lause aluseks vaid sõna *sool*, mistõttu kasutasid ainsust. Samuti võib arvata, et kuna ainsuslik *oli* on sagedamini kasutatav lihtminevikuvorm, on see lihtsalt keelejuhtidele tuttavam.

Verb *panema* esines ülesandes kaks korda (joonised 24, 25).

Joonis 24. Verb *panema* keelejuhtide vastustes (1)

Joonis 25. Verb *panema* keelejuhtide vastustes (2)

Mitmuse 3. isiku puhul esines paar sihtkeelepärast vormi (*panid*) vähem kui ainsuse 3. isiku puhul. Kolmel korral kasutati vormi *panesid*, kuid neist kaks keelejuhti moodustasid ainsusliku vormi *pani* sihtkeelepäraselt. Ka vormi *panisid* moodustanud keelejuht kasutas hiljem vormi *pani*. Võimalik, et õppijad kasutavad ainsuse 1. ja 3. isiku vorme tihedamini, mistõttu on need paremini omandatud. Üks vormi *panesid* kasutanud keelejuht kasutas ka vormi *panesis*, misjuhul võib öelda, et tegu on süsteemse veaga. Ilmselt arvas ta, et verb *panema* kuulub *elama*-tüüpi ja tüvevokaal jääb alles. Vormi *panis* kasutanud keelejuht moodustas aga vormi *panid* sihtkeelepäraselt, arvates ilmselt, et ainsuse 3. isiku lihtminevikutunnus on *-is* (nt *saatma* : *saat-is*; *panema* : *pan-is*). Ka vormid *pannid* ja *panni* moodustas sama keelejuht, kes tugines ilmselt verbi *panema* *da*-infinitiivile *panna*. Üks keelejuht kasutas aga mõlemas lauses *da*-infinitiivi *panna*. Võimalik, et ta ei teadnud, kuidas verbi pööratakse, ja kasutas seepärast infinitiivivormi, mis oli talle juba tuttav. Kuna enamik keelejuhtidest kasutas siiski mõlemas lauses *i*-lihtminevikutunnust, on näha, et lisaks tunnusele *-si-* on nad tuttavad ka *i*-tunnusega ja *tulema*-tüüpi verbide pööramine on omandatud.

Pildikirjeldusülesandes esinesid jaatavates lausetes *tulema*-tüübist kõige enam verbid *olema* ja *minema*, mida kasutati enamasti sihtkeelepäraselt (näide 40).

- (40) mees *oli* poisi isa (KJ11); siis *läks* ta lõunale (KJ9)
- (41) see *on* üks pere (KJ2); see mees *on* kirjanik (KJ13)
- (42) laulal *oli* [laual olid] raamatud (KJ1); isal *oli* [olid] mustad juuksed (KJ8)

Paaril korral kasutati lihtmineviku asemel ka olevikuvorme (näide 41), kuigi töökäsk eeldas lihtmineviku kasutamist. Samuti kasutasid kaks keelejuhti mitmuse 3. pöörde asemel ainsuse 3. pööret (näide 42), misjuhul võis segadust tekitada aluse paigutamine lause lõppu. Samuti on võimalik, et kuna sõnad *laud* ja *isa* on ainsuslikud, lähtusid keelejuhid pöördelõpu valikul sellest.

Lüünkülesandes *tulema*-tüüpi verbide eitusvorme ei esinenud. Pildikirjeldusülesandes esinesid verbi *olema* eitusvormid, mida kasutati enamasti sihtkeelepäraselt (näide 43). Kasutati nii eituspartikliga kui ka *p*-algulist eitusvormi.

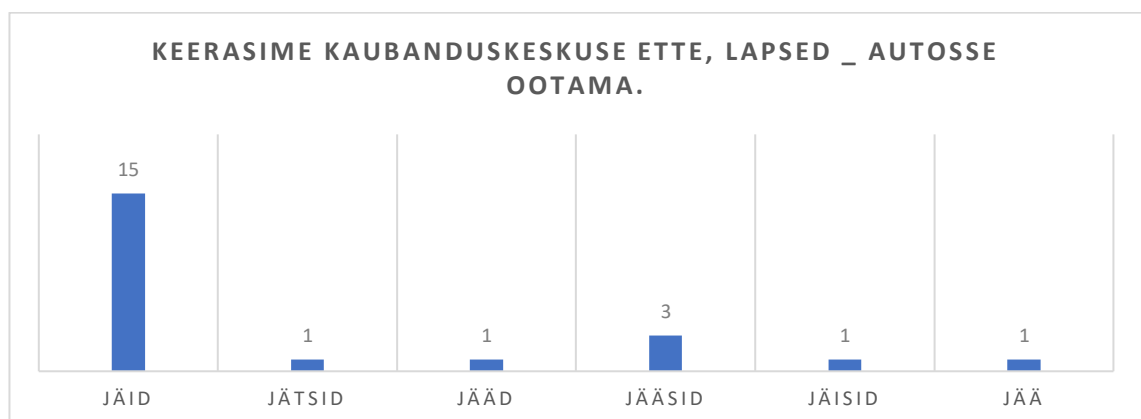
(43) Pilet [Piret] *ei olnud* vihane (KJ5); Peetril *polnud* (---) aega (KJ4)

(44) ta *ei oli* [ei olnud] (---) artiklit kirjutanud (KJ13)

Ühel korral soovis keelejuht kasutada enneminevikuvormi (näide 44), kuid ei moodustanud *olema*-verbist *nud*-partitsiipi, vaid lisis eituspartiklile lihtmineviku jaatusvormi. Võimalik, et keelejuhi ajasid segadusse kaks *nud*-partitsiipi (*ei olnud* ja *kirjutanud*), mistõttu jättis ta lausesse vaid ühe. Töökäsk eeldas aga lihtminevikuvormide kasutamist.

5.2.8. *võima*-tüüp (37)

Võima-tüübist esinesid lüünkülesande jaatavates lausetes verbid *jääma* ja *saama*. Keerukamaks osutus neist esimene (joonis 26).

Joonis 26. Verb *jääma* keelejuhtide vastustes

Enamik keelejuhtidest kasutas sihtkeelepärast vormi *jäid*. Kolmel korral esines ka mittesihtkeelepärane vorm *jääsid*, misjuhul ei olnud keelejuhid ilmselt verbi *jääma* minevikuvormides kindlad ja lähtusid ülesandes ette antud pika vokaaliga olevikuvormist (*jääma : jäävad*), lisades minevikutunnuse *-si-*. Samuti esinesid ühel korral vormid *jäisid*, misjuhul kasutas keelejuht lisaks *i*-minevikutunnusele ka ebasobivat tunnust *-si-*. Võimalik, et ta lähtus *sööma*-tüüpi kuuluvast *käima*-alltüübist (*käima : käisid*). Ühel korral moodustati oleviku ainsuse 2. isiku vorm *jääd*, mille puhul soovis keelejuht ilmselt siiski kasutada lihtmineviku 3. pööret, kuid ei lisanud minevikutunnust. Ühel korral moodustati *jääma*-verbi asemel *jätma*-verbi ainsuse 3. pööre. Ilmselt luges keelejuht verbi *ma*-infinitiivi valesti. Samuti võis ta lähtuda sellest, et vanemad *jätsid* lapsed autosse. Kuna selles lauses on aga alus *lapsed*, sobib kasutada verbi *jääma*. Esines ka imperatiivivorm *jää*. Võimalik, et keelejuht ei teadnud, millist pöördelõppu ja tunnust valida.

Pildikirjeldusülesandes esinesid jaatavates lausetes samuti verbid *saama* ja *jääma*, mida kasutati sihtkeelepäraselt (näide 45).

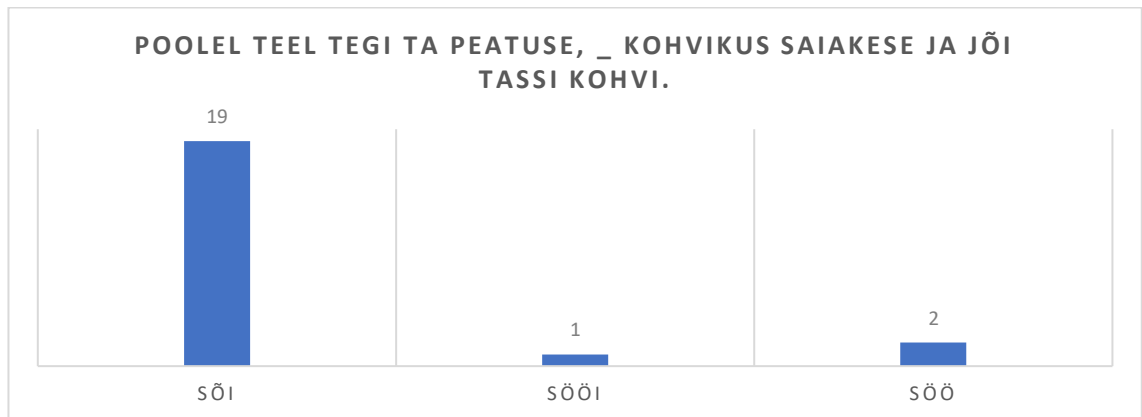
(45) nad *jäid* kodus [koju] (KJ2); ta *sai* mängida (KJ6)

Lüünkülesandes *võima*-tüüpi verbide seast ühtki eitusvormi ei esinenud. Pildikirjeldusülesandes kasutati üht eitusvormi ja seda sihtkeelepäraselt (näide 46).

(46) nad *ei saanud* välja minna (KJ2)

5.2.9. *sööma*-tüüp (38)

Sööma-tüübist esinesid lüünkülesande jaatavates lausetes verbid *sööma*, *jooma* ja *käima*. Nende verbide lihtminevikuvormi moodustamine ei valmistanud keelejuhtidele enamasti probleeme. Verbi *sööma* puhul kasutas 19 keelejuhti sihtkeelepärast vormi *sõi* (joonis 27).

Joonis 27. Verb *sööma* keelejuhtide vastustes

Kaks keelejuhti kasutasid imperatiivivormi *söö*, misjuhul võisid nad lähtuda olevikuvormidest (*sööma* : *söön*) või ei teadnud, millist lihtminevikutunnust valida. Ühel juhul esines ka vorm *söõi*. Näib, et keelejuht teadis verbi *sööma* *i*-lihtminevikutunnusest, kuid jättis *ma*-infinitiivi ja olevikuvormide eeskujul sõnasse pika vokaali.

Pildikirjeldusülesandes kasutati lisaks verbidele *sööma*, *jooma* ja *käima* ka verbi *viima*. Pea kõik keelejuhid moodustasid sihtkeelepärased vormid (näide 47).

- (47) lapse [laps] *sõi* ja *jõi* (KJ8); nad *käisid* (---) piknikul (KJ10); niisiis *viis* isa ema haiglasse (KJ16)
- (48) ta *jooksid* [jooks/jõi] mahla (KJ7)

Üks keelejuht moodustas *jooma*-verbist konditsionaali *jooksid* (näide 48). Sama keelejuht kasutas konditsionaali ka *tahtma*-verbi puhul (vt eespool lk 57 näide 36). Mõlemal juhul lisas ta konditsionaalile 2. isiku pöördelõpu, kuigi laused eeldasid 3. isiku vormi. Tundub, et ta omandas hiljuti konditsionaali ja proovis seda seepärast lausetes kasutada, kuid jäi hätta pöördelõpu valikul. Ehk soovis keelejuht moodustada lauset *ta tahaks mahla juua*, kuid ei olnud sellise konstruktsiooniga tuttav.

Sööma-tüüpi verbide eitusvorme lünkülesandes ega pildikirjeldusülesandes ei esinenud.

5.2.10. Vahekokkuvõte lihtminevikuvormide kasutamisest

Nagu oleviku-, nii ka lihtminevikuvormide puhul ei valmistanud *elama*-tüüpi verbid hiina emakeelega õppijatele raskusi: verbide *kasutama*, *küpsetama* ja *alustama* vormid olid kõik sihtkeelepärased. *Õppima*-tüübist esines lihtmineviku lünkülesandes rohkem sihtkeelepäraseid variante kui oleviku lünkülesandes. Põhjus võib olla selles, et kuigi konkreetses ülesandes ei olnud *ma*-infinitiivi ette antud, võisid keelejuhid olla *ma*-infinitiiviga tuttavad ja said seega sellele tugineda. Lihtminevikuülesandest on näha, et keelejuhid on enamasti *õppima*-tüüpi verbide astmevahelduslikkusest teadlikud, sest ette oli antud just verbi nõrgaastmeline olevikuvorm, kuid lihtminevik on selle tüübi verbidest tugevas astmes. Ka *hüppama*- ja *riidlema*-tüüp ei osutunud keerukaks, sest etteantud olevikuvorm on nende tüüpide puhul lihtminevikuvormiga samas astmes. Keerulisimaks osutusid nende pöördtüüpide verbid, mille ainsuse 3. isiku lihtminevikutunnus on *-is*: nt *naerma*-tüüp, mille puhul tuginesid keelejuhid ilmselt etteantud olevikuvormile (*naeran*, *laulan*), millele lisasid lihtminevikutunnuse *-s* (*naeras*, *laulas*). *Sööma*- ja *jääma*-tüübiga said keelejuhid paremini hakkama. Lihtminevikutunnuse valikuga oli keelejuhtidel aga probleeme pea iga verbi puhul. Kõige paremini olid keelejuhid omandanud *-si*-lihtminevikutunnuse, mis on loomulik, sest seda esineb lihtminevikuvormides kõige enam. Tunnust *-si*- kasutati sageli teiste tunnuste asemel või nendega koos. Lihtmineviku eitavaid vorme kasutati ülesannetes üldiselt sihtkeelepäraselt: vaid ühel korral lisati eituspartiklile lihtminevikuline jaatusvorm (*ei oli*). Niisiis võib öelda, et eituse moodustamine *nud*-partitsiibi abil ja ilma pöördelõputa on omandatud. Jaatavate vormide pöördelõpud valmistasid raskusi samadele keelejuhtidele, kel esines pöördelõppudega probleeme ka olevikuülesannetes. Võib järeldada, et pöördelõppude kasutus kuulub enamiku keelejuhtide grammatikapädevusse, sest mittesihtkeelepärane kasutus on harv ja seostub enamasti kindlate keelejuhtidega.

5.3. Introspektsioon: ajavormi valik ja verbivormi moodustamine

Introspektsiooni peatükis analüüsin lause kaupa keelejuhtide valitud verbivorme, mida illustreerivad intervjuus esitatud põhjendused (vt intervjuu näidet lisast 3). Iga kasutatud verbivormi järel on sulgudes toodud seda kasutanud keelejuhtide arv. Intervjuude katkendid on litereeritud. Kui katkendites esines näite seisukohast ebaolulist infot, jätsin need

kohad välja. Väljajätud märkisin nurksulgudes sidekriipsudega [---]. Nurksulgudes esitasin ka ingliskeelsete lauseosade eestikeelse tõlke või vajaduse korral sihtkeelepärase keelendi. Ebaselged sõnad või pikemad lauseosad on lisatud looksulgude vahele, nt {-}. Samuti on literatsioonis kasutatud märke (.) ja (...), mis tähistavad vastavalt lühikest ja pikemat pausi. Naerva häälega öeldud lauseosad on lisatud \$-märkide vahele. Koma lause lõpus tähistab poollangevat ja punkt langevat intonatsiooni. Katkestatud sõnad on märgitud sidekriipsuga (nt *mõt-*).

(1) Meie isa eelmisel aastal perereisil ei (osalema).

a) *ei osalenud* (6)

Kuus keelejuhti kasutasid sihtkeelepärast vormi *ei osalenud*. Kõik neist põhjendasid minevikuvormi valikut sellega, et lauses oli määrus *eelmisel aastal*. Nendest keelejuhtidest kolm lisasid, et moodustasid *nud*-partitsiibi *da*-infinitiivi järgi, näiteks KJ4:

KJ4: osalenud moodustatakse kas on see *da*-infinitiivi vormi seotud *nud*-vormi moodustada ja siis peab osalema osaleda osaleb. tegelt see on selline väga reegline [reeglipärane] sõna. siis panime selle tüve siis osale. ja pluss *nud* moodustab meile osalenud. on see põhjus

b) *ei osale* (1)

KJ7 valis vormi *ei osale*, mille moodustas *ma*-infinitiivi eeskujul. Olevikuvormi valikut põhjendas ta sellega, et lauses esineb sõna *aastal*. Ilmselt jättis keelejuht tähelepanuta sõna *eelmisel* ja arvas, et jutt käib käesolevast aastast:

KJ7: sest jah. sest on ei pärast ei on (.) nagu (.) just delete the *ma* [lihtsalt kustuta *ma*]

S: mhmh. kas on veel midagi selles lauses mis sind aitas,

KJ7: ee ei ole midagi veel siin lauses,

S: kas siit mõni sõna võib-olla aitas sind. ei aidanud,

KJ7: ei aidanud. ainult see (...) aa (.) see see see (...) see sõna ee nagu aasta. nagu aastal ja see on tavaline.

S: mhmh,

KJ7: jah tavaline nii seda,

c) *ei osale / ei osalenud* (1)

KJ8 kahtles oleviku- ja lihtminevikuvormi vahel ja lõpuks üht varianti ei valinudki. Siiski märkis ta, et toetub sellele, mida on õpetatud, st eksplitsiitsetele teadmistele:

KJ8: I'm not sure if that's [ma ei ole kindel, kas see on] osale või osanu- osalenud.

S: mhmh,

KJ8: ma ei tea kas

(...)

S: mhmh. aga kui sa valid sellise vormi et mis sind aitas. kuidas sa otsustad. (...) kas mingi asi siin lauses on mille järgi sa saad otsustada,

(...)

KJ8: ma ei tea aga nii õpetas (.) \$õpeta-\$

(2) *Ena* (käskima) mul alati kell kümme kodus olla.

a) *käskib* (7)

Enamik keelejuhtidest valis küll sihtkeelepärase ainsuse oleviku 3. isiku pöördelõpu, kuid moodustas tugevaastmelise vormi. Samad keelejuhid tegid selle valiku ka oleviku lünkülesandes (vt eespool lk 36 joonis 4). Oleviku valikul oli kõikide keelejuhtide jaoks abiks määrus *alati*. Osa keelejuhtidest tõi esile ka asjaolu, et lauses on sõna *ema*, mis eeldab pöördelõpu *-b* kasutust. Paar keelejuhti nentisid, et sõna *käskima* on nende jaoks pisut võõras, mistõttu ei ole nad valitud vormis päris kindlad, nt KJ2:

KJ2: ema käskib mul alati kell kümme kodus olla ee sest seal on sõna alati ja ma alvan³ [arvan] et see on olevik vorm. siis on käskib

S: mhmh. ja kuidas sa otsustasid kuidas seda pöörata. kas on mingi teine verb mis sind aitas

KJ2: tegelikult ma ei väga tund- tundis see sõna käskima ja mõtlen et see on käskima käskida käskib. siis on ema käskib mul alati kell kümme kodus olla

b) *käsi* (1)

Vaid KJ1 kasutas sihtkeelepärast ainsuse 3. pöörde olevikuvormi. KJ1 oli üks vähestest, kes ka oleviku lünkülesandes sihtkeelepärast vormi kasutas ja on seega verbi *käskima* muuteparadigma omandanud. Ta kasutas vormi intuitiivselt selle üle pikemalt mõtlemata,

³ Hiina emakeelega õppijate *r* kõlab sageli pigem *l*-ina (vt Jänese 2011: 61, Tarkin 2019: 12).

niisiis on sellest saanud implitsiitne teadmine. KJ1 juhendus vormi *käsib* pöördelõpu ja ajavormi valikul samuti alusest *ema* ja määrusest *alati* ning nentis, et verbivormide moodustamine on keeruline:

S: [---] mille järgi sa siin otsustasid et kasutada sellist vormi käsib,

KJ1: see sama ema. siis on (...) hmm (.) on alati siis on olevik ja (...) jah.

S: mhmh. kas sa oskad põhjendada ka mille järgi sa otsustasid. kas on mingi teine verb mis aitas sind võib-olla. mis ka pööratakse samamoodi või

KJ1: hmm

S: et kas midagi aitas sind

KJ1: see on {---} eesti sõnad moodusta ja ma ei tea kuidas seda,

(3) Ott ja Karl (ohkama) alati valjusti, kui peavad koolitöid tegema.

a) ohkavad (8)

Kõik 8 keelejuhti kasutasid sihtkeelepärast mitmuse 3. pöörde olevikuvormi. Pea kõik keelejuhid põhjendasid olevikuvormi kasutust määrsõnaga *alati*. Samuti toodi esile asjaolu, et lause teine verb (*peavad*) on samuti olevikus. Mitmuse 3. pöörde kasutamist põhjendati sellega, et *Ott ja Karl* on kaks inimest. Enamik keelejuhtidest nentis, et on lihtsalt vormi pähe õppinud, seega on selle verbi kasutus juba automatiseerunud ja tegu on implitsiitse teadmisega:

KJ8: Ott ja Karl (...) ee (...) ohkavad alati valjusti (.) kui peavad koolitööd tegema.

S: mhmh. kas selles lauses aitas midagi,

KJ8: ei,

S: mhmh. aga sa tegid olevikuvormi et kuidas sa teadsid et olevikuvorm tuleb teha.

KJ8: siis alati ka,

S: jaa. kas midagi veel. et sa tegid ohkavad,

KJ8: ee (.) siis O- see nimi (.) kaks inimen [inimest]

S: mhmh. kas sa tead kuidas seda sõna pööratakse (.) kas mingi teine tegusõna võib-olla aitab sind või mingi reegel (.) või sa lihtsalt teadsid et niimoodi peab.

KJ8: ma tean see vorm,

S: mhmh. (...) et oled lihtsalt ära õppinud,

KJ8: jaa.

(4) Noorena oli onu Tarmo nii ülbe – ta ei (mõtlemata) siis kunagi teiste peale.

a) *ei mõelnud/mõtelnud* (4)

Pooled keelejuhtidest valisid sihtkeelepärase lihtminevikulise eitusvormi. Keelejuhte aitas ajavormi valikul lauses esinev *olema*-verbi lihtminevikuvorm *oli*. Samuti olid keelejuhid teadlikud, et lihtmineviku eitusvormi moodustades tuleb kasutada *nud*-partitsiipi, mis moodustatakse *da*-infinitiivist. Kohati oli keelejuhtide jaoks keerukas otsustada, kas moodustada vorm *ei mõtelnud* või *ei mõtlenud*:

KJ3: noorena oli onu Tarmo nii ülbe ta ei (...) ta ei mõtle siis kunagi teiste peale (...) oota noorena on- oli onu Tarmo nii ülbe (...) siis on ta ei mõtlenud (...) või mõtelnud,

S: mhmh. ja mille järgi sa otsustad,

KJ3: sest et nooren- noorena oli onu Tarmo (...) ülbe. sest see on nagu minevik.

S: mhmh,

KJ3: ja ta ei nagu. siis on mulle tundub ta ei mõtelnud. mõtelnud. loodan küll,

S: kas oskad seletada ka kuidas selle vormi tegid,

KJ3: sest see on minevik aga see on nagu ei siis on negatiivne. ja siis nagu kui on nagu minevik negatiivne vormi ja siis on nagu *da*-infinitiivist

b) *ei mõtle* (3)

Kolm keelejuhti kasutasid olevikulist eitusvormi *ei mõtle*, mis lause konteksti ei sobitu. Neist kaks ei osanud olevikuvormi kasutust põhjendada ja valisid vormi ilmselt tunde järgi, tuginedes seega implitsiitsetele keeleteadmistele. KJ4 tugines aga eksplitsiitsetele keeleteadmistele, mille puhul ongi õppijate keelevormid tavaliselt muutlikumad ja reeglid võivad sageli olla vaid osaliselt õpitud. Esialgu valis ta lihtminevikuvormi, kuid muutis selle olevikuvormiks, seostades seda lauses esineva mõttekriipsuga:

KJ4: ei ma arvan ma otsustan valesti kasutame ta ei (.) mõtle. ma arvan et panen ainult eitav lause olevikuvormi. tegelikult on see mitte see koma vaid sellise märk. see (.) laused ei ole väga seotud hästi ma arvan et (...) ma panen (.) ma pean vahetama oma (.) oma vastuse et ta ei mõtle

S: ahah arvad et on nii.

KJ4: jah ta ei mõtle (.) ta ei mõtle. siis nud vormi ei saa kasutada. kui on koma tegelikult või (...) oli et (.) koma et (.) siis oli nud sobib. aga kui on selline see märk (.) see märk ma arvan et siis ei õnnestu seda,

S: aa et kui on mõttekriips et siis ei

KJ4: jaa sidekriips (.) siis ei ma arvan ei ole. ma arvan see (.) see sobib.

c) *ei mõtlenud* (1)

Üks keelejuht kahtles vormide *ei mõtlenud* ja *ei mõtle* vahel. Näib, et KJ8 tugines eksplitsiitsetele keeleteadmistele, sest ta keskendus vormile ja ei olnud oma vastuses kindel. Lõpuks valis ta lihtminevikuvormi, kuid moodustas vormi mittesihkkeelepäraselt, sest lähtus *da*-infinitiivist *mõtleda*:

KJ8: ma ei tea ka kas see on mõtlenud \$või mõtle\$

S: mhmh. (...) kas midagi on mis aitaks sul võib-olla otsustada,

KJ8: siis ei,

[---]

KJ8: võib-olla ma vaja et nud siis.

[---]

KJ8: kas see on (...) mõt- mõtlema mõtleda mõtles,

(5) Eelmisel nädalal (ostma) nad endale uue auto.

a) *ostsid* (6)

Enamik keelejuhtidest valis sihtkeelepärase olevikuvormi *ostsid*. Keelejuhid tõid esile, et neid aitas asesõna *nad* ja määrus *eelmisel nädalal*. Enamik neist nentis, et lihtsalt teadis seda verbi ja on selle pööramise omandanud. Mõni keelejuht tugines ka analoogiale: KJ4 ütles, et teda aitas vormi *ostsid* moodustamisel verb *otsima*. Võimalik, et ta mõistis küsimust valesti ja nimetas seepärast lihtsalt sarnase kirjapildiga verbi. KJ6 tõi aga esile, et teda aitas sama pöördtüübi verb *kiitma*:

S: kas oskad põhjendada ka et kuidas sa otsustasid et niimoodi pöörata seda verbi. [---]

KJ6: jaa jaa I just know like how to change it [ma lihtsalt tean kuidas seda muuta].

S: mhmh. et seda kindlat sõna et ei ole mingit teist verbi mis sind aitaks,

KJ6: ee (...) ostma on ee (...) kiitma. like it's the same like the ending with t [see on samasugune, *t*-lõpuline]. so like we should like change like sort of [seega me peaksime seda muutma],

b) *ostasid* (1)

Üks keelejuht moodustas vormi *ostasid*, misjuhul valis ta õige pöördelõpu ja ajavormi, kuid tugines vormi moodustamisel ilmselt olevikuvormidele:

KJ7: ostasid. siis ta on eelmisel nädalal nagu (.) enne,

S: mhmh,

KJ7: ja peab pane see sid nagu. jah,

S: kas midagi aitas veel sind,

KJ7: \$ei (...) ei\$

c) *otsid* (1)

Üks keelejuht kasutas verbi *otsima* ja moodustas ainsuse 2. pöörde olevikuvormi *otsid*. Ilmselt soovis ta siiski kasutada verbi *ostma* sihtkeelepärast lihtminevikuvormi *ostsid*, kuid võimalik, et kaashäälikuühendi hääldamine tekitas raskusi. Nagu teisedki keelejuhid, tugines ta asesõnale *nad* ja määrusele *eelmisel nädalal*:

S: mhmh. mis sind siin aitas

KJ8: mm (.) ei ole, (...) siis eelmisel nädalal.

S: mhmh. (...) kas midagi veel. kuidas sa teadsid et seda niimoodi pööratakse,

KJ8: sest nad ja me peame ee (...) ee (...) kasuma (.) sid (.) jah.

(6) Tavaliselt ma bussiga Tallinnast Tartusse ei (minema), sest mulle (meeldima) rohkem rongiga sõita.

a) *ei lähe, meeldib* (6)

Enamasti kasutasid keelejuhid sihtkeelepäraseid vorme. Ajavormi valikul oli neile abiks määrus *tavaliselt*. Nii vormi *ei lähe* kui ka *meeldib* puhul selgitasid keelejuhid, et kasutavad neid verbe tihti, mispärast on nende pööramine selge. Samuti tõi osa keelejuhtidest esile, et verb *minema* on ebareeglipärane.

KJ4: [---] tavaliselt ma (...) mhmh. (...) kui on tavaliselt siis ainult (...) noh lähme siis vaadata pool ja pool. esimene pool see tavaliselt ma bussiga Tallinnasse ei mm (...) ei lähe tegelikult. tegelt see on see sõna minema on siis ebareegel [ebareeglipärane] sõna peabki seda minema minna läheb. siis eitav lause kasutame sõna tüve siis on lähe.

KJ3: bussiga Tallinnast Tartusse ei lähe (...) sest mulle meeldib (.) see on mingi iga päev lause nagu mulle meeldib.

b) *ei minna, meeldib* (2)

Kaks keelejuhti moodustasid verbist *meeldima* sihtkeelepärase variandi, kuid verbist *minema* mittesihtkeelepärase eitusvormi. KJ7 kahtles: esialgu moodustas ta sihtkeelepärase vormi *ei lähe*, kuid lõpuks otsustas ta *ei minna* kasuks, oskamata valikut põhjendada:

KJ7: tavaliselt ma bussiga Tallinnast Tartusse (.) ei (...) ei lähe (...) ei minna (...) ei minna on võib-olla. (.) sest ee mulle (...) sest mulle meeldib (.) meeldib rohkem (.) rongiga sõita,

S: mhmh,

KJ7: ei minna. ja ma (.) ei lähe (.) ei minna,

S: mhmh. kumb sa arvad et on,

KJ7: ei minna. ma arvan ei minna,

[---]

S: mhmh. kas siin alguses ka aitas midagi sind,

KJ7: mm midagi {-} ja see. ma on minna (.) jah. \$ei tea kindlasti\$

(7) Peeter (saama) eile autojuhiload.

a) *sai* (6)

Enamik keelejuhtidest valis sihtkeelepärase ainsuse 3. pöörde vormi *sai*. Keelejuhte aitas ajavormi ja pöörde valikul määrus *eile* ja ainsuse 3. isik *Peeter*. Üks keelejuht väitis, et teda aitas sõna *andma*, mis kuulub aga 34. pöördtüüpi. Analoogialegi tugines veel mõni keelejuht: esile toodi ka 37. ja 38. tüübi verbe, mille 3. pööre moodustatakse *saama*-verbiga samamoodi, *i*-lihtminevikutunnuse abil. Keelejuhid keskendusid seega vormile ja eksplitsiitsetele teadmistele, nt KJ4:

KJ4: [---] saada on ka jällegi ebareegel [ebareeglipärane] sõna. et tegelikult on Peeter sai eile autojuhiload. on see põhjus miks

S: mhmh. ja kas otsustad millegi järgi [---] või sa lihtsalt tead

KJ4: sõi- (.) sööma jooma tooma lööma loo- looma on ka kõik selline sõnad moodustada selline ebareegel [ebareeglipäraselt]. löi sõi jäi sai

KJ5, kes moodustas lihtminevikuülesandes ainsuse 3. pöörde *saas*, kasutas introspektiooni ülesandes sihtkeelepärast vormi *sai*. Kuna intervjuu ajal oli keelejuhil aega mõelda ja arutleda, sai ta tugineda eksplitsiitsetele teadmistele ja tal meenus õige vorm:

KJ5: mm see on (.) see on erinevad kui teised sõnad ja nagu see nagu ee (...) ee (.) jooma jõi ja sööma sõi ja saama sai ja

b) *saasis* (2)

Kaks keelejuhti moodustasid vormi *saasis*. Mõlemad keelejuhid moodustasid ka lihtmineviku lünkülesandes verbi *saama* ainsuse 3. isiku pöörde mittesihtkeelepärast, kasutades tunnuse *-i-* asemel tunnust *-si-* (*saasis*, *saasib*). Seetõttu võib arvata, et verbi *saama* muuteparadigma ei ole veel omandatud. Samuti on nende keelejuhtide jaoks *i-* lihtminevikutunnus ilmselt veel võõras, kuid *-si-* lihtminevikutunnusena omandatud, mistõttu kasutavad nad seda ka nende verbide puhul, mis eeldavad teist tunnust. KJ8 nentiski, et ei tea, kuidas verbist *saama* lihtminevikuvormi moodustada:

KJ8: mm (...) Peeter (...) saasis (.) eile autojuhiload (.) ma ei tea ma ei tea

S: mhmh. kas on mõni sõna mida sa ei tea. ma võin öelda inglise keeles ka,

KJ8: ma ei tea kuidas,

S: aa sa (.) et kuidas pöörata

KJ8: this past form [seda minevikuvormi] jaa

S: mhmh mhmh. aga kuidas sa teadsid et sa pead tegema minevikuvormi. mis sind aitas

KJ8: sest et eile,

(8) **Kass on täna nii väsinud, et ta ei (viitsima) isegi liigutada.**

a) *ei viitsi* (7)

Enamik keelejuhtidest kasutas sihtkeelepärast olevikulist eitusvormi *ei viitsi*. Keelejuhte aitas ajavormi ja pöördelõpu valikul määrus *täna* ja asesõna *ta*. Suurem osa keelejuhtidest moodustas vormi tunde järgi. KJ2 tugines aga reeglitele, selgitades, et eitusvormi lõppu pöördelõppu ei käi:

KJ2: ee (...) ma mõtlen (...) viitsima viitsida viitsib ei viitsi (...) aa just näiteks minema minna läheb ei lähe ja kõik negatiivne lause on osastav ee (...) ei ole n või b vormi. (...) ja siis ma tean kuidas muutub viitsima (...) jah,

b) ei ole viitsinud (1)

KJ3 kasutas täisminevikuvormi *ei ole viitsinud*. Kuigi esialgu valis ta sihtkeelepärase lihtminevikuvormi *ei viitsinud*, hakkas ta oma valikut selgitades kahtlema. Eksplitsiitsetele teadmistele tuginedes ei olegi õppija sageli vastuses kindel ja keelevorm võib seepärast olla muutlik. KJ3 arvas, et *on väsinud* on täisminevikuvorm, mistõttu otsustas ka lause teises osas täisminevikku kasutada:

KJ3: nagu on ta on väsinud on nagu (...) pe- ei nagu on praegu juba kasutasin nagu minevik (.) ja siis ma tunnen ka seal peab kasutama ka minevik.

S: mhmh. kas esimeses selles osas siis midagi aitas sind et (.) kas mingi sõna aitas otsustada,

KJ3: nagu on väsinud see on (.) täisminevik. ja (.) siis nagu see täisminevik negatiivne moodi on ka nagu (...) ei ole viitsinud (...) aa (.) ma ei (.) ma ei tea nagu kui ma pean nagu mõtlema nagu teise korda siis ma hakkam küsima oma käest nagu kas ma olen õigesti kas ma tõesti tean see (.) see keel või midagi,

S: mhmh.

KJ3: aga igaks juhuks ma panen seal ei ole viitsinud.

(9) Mina ja sõber (jalutama) üleüle metsarajal.

a) jalutasime (3)

Sihtkeelepärase vormi *jalutasime* moodustanud keelejuhid tuginesid sellele, et *mina ja sõber* teevad kokku *meie*. Lihtmineviku valikul juhendusid nad määrusest *üleüle*. Kaks keelejuhti märkisid, et neid aitas sama tüüpi verb *kirjutama*. KJ3 lähtus lihtminevikuvormi moodustades *ma*-infinitiivist ning võrdles muutumatu tüvega *elama*-tüüpi verbe *jalutama* ja *kirjutama* *sööma*-tüüpi verbidega *sööma* ja *jooma*. Viimaste lihtminevikuvormid on aga keerukamad, sest nendes on lihtminevikutunnus *-i-*, mida kasutatakse vaid mõnes pöördtüübis. Samuti peab arvestama pika vokaali muutumisega diftongiks.

KJ3: [---] mina ja sõber on nagu mei [meie] (.) sest see on nagu mina ja üks veel. siis on jalutasime.

S: mhmh.

KJ3: jalut- või jalutama. see on mingi depends on [oleneb sellest] nagu millal. et ee. üleüle. siis on nagu jalutasime

S: ja kas oskad öelda ka miks just sellise vormi tegid et jalutasime. kas on mingi verb mis samamoodi ka pööratakse või mingi reegel

KJ3: see on ka nagu ma-infinitiivist. nagu jalutama või nagu mingi jalutama kiljutama [kirjutama] selline sõna on päris kerge muuta. sest nad ei muutu. ja siis on kui kasutada nagu minevikku siis on nagu jalutas- jalutasin jalutas. (.) kiljutasin kiljutas [kirjutasin kirjutas]. nagu nad ei ole mingi imelik muutumine näiteks nagu sõin või jõin või selline,

b) *jalutasid* (4)

Neli keelejuhti mõistsid, et kuna lauses on määrus *üleele* ja mitu tegijat, tuleb kasutada mitmuslikku lihtminevikuvormi. Mitmuse 1. pöörde asemel valisid nad aga 3. pöörde. Need keelejuhid ütlesid samuti, et juhendusid lause mitmest tegijast (*mina ja sõber*). Nähtavasti ei arvestanud nad aga sellega, et kui tegijate seas on ka ainsuse 1. isik, tuleb moodustada *meie*-vorm. Lünkülesannetes ega pildikirjeldusülesandes *meie*-vormi eeldavate lausetega enamikul keelejuhtidest raskusi ei tekkinud (nt *käisime koos sõbraga* (---); *ostsime poest ruttu toiduaineid*). Ilmselt on asesõnade *meie* ja *nemad* piirid hägused nendel juhtudel, kui lauses on mitu isikut ja tuleb otsustada, kumb asesõna valida. KJ5 põhjendas oma valikut järgmiselt:

KJ5: mina ja sõber ee (...) ee jalutas- jalutasid üleele mm (...) mets- metsa- metsa- (.) rajal.

S: mhmh. mis sind siin aitas,

KJ5: mm üleele on minevikuvorm ja (.) jah.

S: mhmh. ja miks just selline vorm et jalutasid,

KJ5: sest on mina ja sõber on kaks inim- inimest.

c) *jalutame* (1)

Üks keelejuht moodustas ka olevikuvormi *jalutame*. *Meie*-vormi kasutust põhjendas ta samuti lause alustega *mina ja sõber*, kuid jättis ajavormi valikul ilmselt tähelepanuta määruse *üleele*. Võimalik, et sõna oli tema jaoks võõras:

KJ7: ma arvan me jalutame (.) jalutame,

S: et sa valisid siis oleviku. mis sind aitas selles lauses,

KJ7: mina ja sõber.

S: mhmh,

KJ7: see on me. me lähme kus kus kus kus,

(10) Minu koduvõtmed (kaduma) peaaegu igal nädalal ära, aga õnneks (leidma) ma need alati üles.

a) kaovad, leian (1)

10. lause puhul lahkesid keelejuhtide vastused kõige enam. Mõlemad verbivormid moodustas sihtkeelepäraselt vaid KJ1. Oleviku lünkülesandes moodustas ta verbist *kaduma* eitusvormi *ei kaduks*, milles ei arvestanud laadivaheldusega ja kasutas tingivat kõneviisi. Võimalik, et lünkülesandes lähtus ta eitusvormi tehes lihtmineviku eitusvormist (*ei kadunud*), mis on tugevas astmes. Introspektsiooni ülesandes valis KJ1 aga kõhklemata vormi *kaovad*, näidates sellega, et on verbi *kaduma* nõrgaastmelise vormiga tuttav, kuid pole kõnealuse verbi muuteparadigmat veel täielikult omandanud. Niisiis tugineb ta eksplitsiitsetele keeleteadmistele, mistõttu on verbi *kaduma* vormid veel muutlikud. Ajavormi valikul tugines ta määrusele *igal nädalal* ja mitmuslikule alusele *koduvõtmed*, vormi *leian* puhul alusele *ma* ja määrusele *alati*. Samuti nentis KJ1, et eesti keele vormimoodustus on keerukas:

S: [---] mis sind selles lauses aitas, näiteks selles esimeses osas (...) et kaovad. kas midagi aitas selles lauses

KJ1: see on koduvõtmed ja siis on mitmus ja (...) jah

S: mhmh

KJ1: igal nädalal ja siis on olevik ja (...) jah

S: mhmh (...) kas oskad põhjendada ka et kuidas seda pöörasid et kaduma ja kaovad et kas on mingi reegel või mingi muu sõna mis samamoodi pööratakse

KJ1: ma tahan ka teada mis on see reegel see kuidas eesti sõnad moodustada aga \$ma ei tea ka see\$

S: mhmh. aga see teine osa

KJ1: ee (...) siis on alati ja ma (...) ja olevik ja leian

S: mhmh. et sa lihtsalt tead et see on leian

KJ1: \$jaa\$

b) kadunud, leian (1)

KJ2 kahtles oma valikutes. Vormi *kadunud* puhul selgitas ta, et lauses ei aita miski otsustada ja ta lihtsalt tunneb, et võiks kasutada vormi *kadunud*. Vormi *kadunud* puhul juhendus ta *da*-infinitiivist, mis on küll õige tee, kuid siiski ei sobi *nud*-vorm lause

konteksti. Võimalik, et keelejuht soovis kasutada verbi *kaduma* öeldistäitena (*minu võtmed on peaaegu igal nädalal kadunud*). Kuigi algul moodustas KJ2 verbist *leidma* lihtminevikuvormi *leidsin*, otsustas ta aga ümber ja valis määrusele *alati* tuginedes siiski oodatud sihtkeelepärase olevikuvormi *leian*. Verbi *leidma* pööramisel aitas teda ka sama pöördtüübi verb *andma*:

KJ2: [---] ma arvan et see on kadunud (.) kadunud peaaegu igal nädalal äla [ära] aga õnneks ma (...) ma leidsin (...) ee need alati üles. (...) ma arvan et see on kadunud aga ma ei ole väga kindel (...) ee sest ee ma ei näe ee mingi sõna saab aita (...) saab aita mind otsustada midagi vorm. ja ma (...) ma isegi tundnud et see on kadunud

S: mhmh. et selles lauses ei olnud mingit sõna mis aitaks sind

KJ2: jaa. aga teine ee teine osa ma leidsin need alati üles. aga kui on alati siis on ma leian. aga ikkagi pole väga kindel. [---]

KJ2: kaduma kaduda kadub ja ma tean nud vormi muutub (...) da-infinitivsest ja (.) ma leian need alati üles sest leidma leida leian {---} (.) mm aa ja andma anda annan leidma leida leian jaa need sõnavormi.

c) *kaduvad, leian* (3)

Kolm keelejuhti moodustasid samuti sihtkeelepärase olevikuvormi *leian*, kuid verbist *kaduma* mittesihtkeelepärase tugevaastmelise vormi *kaduvad*. Samad keelejuhid moodustasid ka oleviku lünkülesandes eitusvormi *ei kadu* (vt lk 38 joonis 6), mistõttu võib arvata, et verbi sihtkeelepärane muuteparadigma on veel omandamata. Olevikuvorme suunasid kasutama määrused *igal nädalal* ja *alati*. Tehtud valikuid põhjendas KJ3 sellega, et on teinud palju harjutusi ja seepärast lihtsalt teab, milliseid vorme kasutada:

KJ3: [---] minu koduvõtmed ee (...) kaduvad peaaegu igal nädalal ära. aga õnneks leian ma need alati üles. [---] sest nagu peaaegu igal nädalal ära ja siis on mingi see ikkagi olemas (...) võib-olla. aga õnneks leian ma need alati üles.

S: mhmh. ja teises lauseosas ka et kas midagi aitas,

KJ3: nagu alati.

S: mhmh. ja kas lihtsalt teadsid et see on leian või mingi muu verb või reegel aitas sind,

KJ3: lihtsalt tean sest nagu tegin liiga palju mingi harjutus või,

d) kaduvad, leidan (1)

Esiialgu moodustas KJ8 sihtkeelepärase lihtminevikulise lause, kasutades vorme *kadusid* ja *leidsin*. Pärast järelemõtlemist otsustas ta aga lauses siiski olevikuvorme kasutada, tuginedes eksplitsiitsetele teadmistele. Kuigi KJ8 oli õigel teel, juhindudes määrustest *igal nädalal* ja *alati* ning alusest *koduvõtmed*, ei arvestanud ta lauses esinenud verbide astmevaheldusega. KJ8 kasutas mittesihtkeelepärast vormi *kaduvad* ja ka lünkülesandes eitusvormi *ei kadu* (vt lk 38 joonis 6), mistõttu võib arvata, et verbi *kaduma* muuteparadigma pole veel omandatud ja keelejuht lähtus lihtsalt etteantud *ma*-infinitiivist. Ka verbist *leidma* moodustas ta mittesihtkeelepärase ainsuse 1. isiku pöörde *leidan*. Oma otsuses oli KJ8 ebakindel:

KJ8: minu koduvõtmeid (...) kadusid (.) peaaegu (.) igal nädalal ära aga õnneks (...) leid- (.) ee (...) leidsin ma need alati üles,

S: mhmh. kuidas sa siin otsustasid. mis sind aitas,

[---]

KJ8: võib-olla on kaduvad, [---] sest peaaegu igal nädalal,

S: mhmh. ja kas siin teises osas ka aitas midagi või kas siin jääb samaks.

[---]

KJ8: võib-olla see on alati siis see on (...) l- leidan,

[---]

S: kas midagi aitas selles lauseosas sind,

KJ8: koduvõtmeid (...) ja see peaaegu (.) ja

S: mhmh. kas siin lõpus ka midagi aitas. et sa tegid siin nüüd olevikuvormi

KJ8: siis alati.

S: mhmh. kas sa teadsid et neid sõnu pööratakse nii või kas mingi muu tegusõna aitas mis pööratakse samamoodi (...) või lihtsalt teadsid

KJ8: I'm not sure [ma ei ole kindel]

e) kaon, leidan (1)

KJ4 moodustas mitmuse 3. pöörde asemel ainsuse 1. pöörde, lähtudes ilmselt genitiiv-tribuudist *minu*. Samas on näha, et KJ4 on tuttav verbi *kaduma* astmevahelduslikkusega, sest lünkülesandes moodustas ta vormi *ei kau* (vt eespool lk 38 joonis 6). Kuigi keelejuht kasutas ebasobivat tüvevokaali ja ka intervjuu puhul ei saa häälduse tõttu olla kindel, kas ta kasutas tüvevokaalina *o*-d või *u*-d, teadis ta siiski, et verb *kaduma* on laadivahelduslik.

Võimalik, et kuna keelejuht moodustas ainsuse 1. pöörde, võis ta verbi *kaduma* ajada segamini verbiga *kaotama*, misjuhul sobikski lausesse just ainsuse 1. pööre. Verbi *leidma* puhul KJ4 aga astmevaheldusest teadlik ei olnud ja moodustas mittesihtkeelepärase variandi *leidan*, kuigi mainis oma mõttekäigu jooksul esialgu ka nõrgaastmelist ainsuse 3. pööret *leiab*:

KJ4: kaduma ma tean aga see kolm põhivormi mis siis ma ei ma ei mäleta vist väga hästi. ee (...) kas minu koduvõtmed kaon ära või (...) k- koduvõtmed kaob (.) kaon peaaegu igal nädalal ära. aga noh (.) õnneks ee hmm ma need alati üles. (...) ee (...) siis on leida. tegelikult leidma leida leiab. leidma (...) leia leidab. leia leidab. siis leida. kui on ma siis leida pluss n see on seotud ee vorm,

f) *kadub, leida* (1)

Üks keelejuhtidest kasutas mittesihtkeelepärast vormi *kadub* ja valis seega nii ebasobiva pöörde kui ka tugevaastmelise vormi. Verbi *leidma* puhul kasutas ta esialgu mittesihtkeelepärast lihtminevikulist 1. isiku pööret *leidasin*, kuid otsustas siis *da*-infinitiivi kasuks, mis aga samuti lause konteksti ei sobi. On näha, et KJ7 on oma valikutes eba-kindel ja tugineb eksplitsiitsetele teadmistele:

KJ7: jaa kadub sest see on minu koduvõtmed. .[---] ma arvan see on kadub peaaegu igal nädalal ära. õnneks ee (...) aga õnneks l- le- leidma need (.) lenda- (.) lenda- (.) lei- len- len- lenda. (...) ei tea kindlasti mis see on,

S: mhmh. (...) kas sa tead muidu mis need sõnad tähendavad,

KJ7: ee leida on (.) ee nagu (...) õnneks leida

(.)

S: mhmh. like to find [nagu leidma],

KJ7: aa leid- aa leida. nagu otsin, [---] see on võib-olla (...) leidasin,

S: nii et mis sa arvad et siia läheb,

KJ7: siia läheb aa okei (...) jaa võib-olla (.) leida- (.) ee \$otsi\$ (...) leida (.) leida.

S: mhmh,

KJ7: leida leid- leida (...) leida

(11) Olen kurb, sest ema ei (võtma) mind eile kinno kaasa.

a) ei võtnud (6)

Enamik keelejuhtidest kasutas sihtkeelepärast lihtmineviku eitusvormi *ei võtnud*. Lihtmineviku valikul juhinduti määrusest *eile*, samuti märkis osa keelejuhtidest, et *nud*-partitsiip moodustatakse *da*-infinitiivist. KJ4 tugines verbi *võtma* pööramisel sama pöördtüübi verbile *jätma* ja moodustas esialgu eitusvormi *ei võttis*, milles oli kasutanud verbi *võtma* ainsuse 3. pöörde olevikuvormi. See oli ainuke pöördelõpuga eitusvorm, mis magistritöö tarbeks kogutud materjalis esines. Pärast järelemõtlemist sai KJ4 aga veast aru ja muutis oma vastust. Siinsel juhul aitasid keelejuhi eksplitsiitsed teadmised tal seega sihtkeelepärase vormini jõuda:

KJ4: jällegi et eile on see ajamärk. aga võtma (...) võtma võtta võtan. tegelikult võtma ei ole selline mingi reeglivormi. see on (...) sest ema ei (.) võttis (.) ei võttis mind (.) eile kinno kaasas. et see võtma võtta võttis. see on selline noh (.) minevikuvormi. ee (...) siis ma (.) see on seotud ka selline (.) see on see mingi ebareegel [ebareeglipärane] ma lihtsalt vist mäletan ja siis ise teada et kui sõna võtma tuleb siis me peame moodustama selle eraldi. see ei ole mingi reegel ei ole tegelikult. võtma mis veel {-} sõna on ka paar selline t-vormi. ee [---] kas jätma või (.) ma arvan jätma on ka siis. (.) sõna jätma (.) on ka selline

S: mhmh. ja millise vormi sa siia panid et ema ei

KJ4: ei võttis

S: mhmh ja kuidas sa otsustasid et tuleb sellist kasutada. sellist vormi,

KJ4: \$ebareegel [ebareeglipärane]. lihtsalt siis pähe õppida seda vormi ise\$

S: ahah.

KJ4: aga kasutada {-} põhivormi on ka väga tähtis kui on põhivormi võrreldame

[võrdleme] jälle see et mis on see tugev siis me kasutame võt- (.) see on võtsid. võ- võttis (.) võttis see on selline erand.

[---]

S: ahah.

KJ4: kui (...) ei ei ei see siin on kui on ei- (.) ei- eitav vormi mul on valesi tegelikult (.) see ei. ei võtnud. see on ei võtnud. see on võtnud võtnud võtnud sõna ja da-infinitiivi (.) see sõna da-infinitiivi ja sõnatüve (.) siis kasutame ka siis nud vormi. ema ei (.) ema ei võtnud mind eile kinno kaasa. et sõna eitav eitav (.) eitav no minevikuvormi. ei saa kasutame sõna olevikus. (.) et erinev vastus.

S: et ikkagi otsustad ümber et on ei võtnud.

KJ4: jah. ei (.) ei võtnud.

b) ei võta (2)

Üks keelejuht kasutas lihtmineviku asemel eitavat olevikuvormi *ei võta*. Kuigi KJ7 märkas ka määrust *eile*, ei muutnud ta oma valikut:

KJ7: olen kurb sest ema ei võt- ee võta (.) mind ee (.) eile kinno kaasa.

S: mhmh. mis sind siin aitas

KJ7: ei.

S: mhmh ei. kas midagi veel,

KJ7: aa (.) eile,

S: mhmh,

KJ7: oh eile võta. (...) jah.

(12) Kui sa tahvlile ei (nägema), pane prillid ette.

a) ei näe (7)

Enamik keelejuhtidest oli verbi *nägema* muuteparadigmaga tuttav ja kasutas sihtkeelepärast vormi *ei näe*. Keelejuhid tuginesid ajavormi valikul asjaolule, et lauses esineva teise verbi *panema* imperatiivivorm on samuti olevikus. KJ3 nentis, et verbi *nägema* muuteparadigma on küll keeruline, aga lõpuks meelde jäänud. Niisiis võib arvata, et keeleteadmised verbi *nägema* kohta on automatiseerunud ja implitsiitsed:

S: kas oskad siin ka põhjendada,

KJ3: jaa sest ta nagu (...) pana [pane]. nagu kui sa tahvlile ei näe siis nagu (.) kuna praegu ei näe siis pane (.) prillid ette.

S: mhmh. kas oskad seda ka põhjendada et kuidas seda sõna pöörata (...) või et miks sa nii pöörasid,

KJ3: nagu nägema näha näe. (...) see on nagu mingi asi et kõigepealt ma ei saa aru nagu miks nii (.) aga siis kui nagu aeg jätkab siis ma olen nagu okei nägema näha näe.

b) ei nä(i)ge (1)

Erinevalt teistest keelejuhtidest moodustas KJ7 mittesihtkeelepärase variandi *ei nä(i)ge*. Kuna lünkülesandes kasutas sama keelejuht aga vorme *nägin* ja *nägisime*, on tõenäoline, et vormi *ei näige* kasutus polnud taotluslik ja keelejuht lihtsalt hääldas sõna teisiti. Ta oli õigelt teel, sest soovis moodustada olevikuvormi, kuid ei olnud verbi *nägema* muuteparadigmat ilmselt omandanud ja tugines etteantud *ma*-infinitiivile:

KJ7: kui sa tah- tahv- tahvlile ei (...) ei näige,

[---]

S: mhmh. kas midagi siin aitas sind,

KJ7: ei.

S: mhmh. ei aitas,

KJ7: ei aitas.

S: mhmh. kas midagi veel. milline see vorm oli mis sa tegid,

KJ7: sest see (...) ee kui sa mida mida mida mida nagu tavaline.

S: mhmh.

KJ7: ei ole enne ei ole pärast.

(13) Tädi Karin (sõitma) enne nii pikalt autoga, et on praegu väga väsinud.

a) sõitis (4)

Neli keelejuhti kasutas sihtkeelepärast vormi *sõitis*, mille moodustamisel tugineti alusele *tädi Karin* ja lihtminevikuvormi valikul määrusele *enne*. Samuti märkisid keelejuhid, et neid aitasid sama pöördtüübi verbid *ostma* ja *teadma*. KJ2 aga ütles, et teda aitas verb *kõndima*, mis kuulub *õppima*-tüüpi:

KJ2: [---] jaa sest ee (.) see teine laus- teine osa on praegu väga väsinud. see tähendab ee ta on juba sõitnud (...) ta on jub- ta ta oli juba sõitnud pikalt aega (.) siis ta nüüd on väga väsinud. (.) ja ma siis ma arvan et ee see on minevikuvorm. ja (.) sõitis (...) sõitma sõita sõidab ja sõitis ee (...) ja (...) ma (.) aa arvan et ee teine on ee teine verb sõna aitab mind sest nagu kõndima kõndida kõnnin kõndis (...) ja siis ma tean see on sõitis enne pi- nii pikalt autoga et on praegu väga väsinud

KJ3 seletas samuti oma mõttekäiku, moodustades lihtminevikuvorme *saatma*-tüüpi verbidest, mille tüvi lõpeb konsonandiga. KJ3 moodustas minevikuvormi *ma*-infinitiivist ja teadis, et ainsuse 3. isiku puhul on lihtminevikutunnus *-is*:

KJ3: nagu (...) kui ma mõtlesin uuesti et see sõi- kõik nagu minevik sõnaga on nagu ma-infinitiivist, ja siis kui on nagu selline sõitma on nagu tee lõpuni (.) enne kui nagu ma tulid. ja siis on nagu pane nagu i s nagu tagurpidi sest on tavalise mingi näiteks võt- nagu (...) jalutasin või jalutas. aga kui see on nagu t või midagi siis pane nagu see tagurpidi siis on sõitis.

b) on sõitnud (2)

Kaks keelejuhti küll mõistsid, et kuna lauses on määrus *enne*, tuleb kasutada minevikuvormi, kuid moodustasid täisminevikuvormi *on sõitnud*, mis lause konteksti ei sobi. Ilmselt mängis rolli asjaolu, et lause teises pooles on samuti *olema*-verb ja *nud*-partitsiibis öeldistäide *väsinud*. KJ1, kes moodustas vormi tunde järgi, selgitas, et kuigi kasutada saab nii liht- kui ka täisminevikku, sobib viimane lausesse paremini:

KJ1: [---] aa on sõitnud võib-olla (...) jaa on sõitnud või (...) sõit- sõitis aga ma alvan [arvan] et on sõitnud on parem (.) ja enne nii pikalt autoga et on praegu väga väsinud (...) jah

[---]

S: mhmh. mille järgi sa otsustasid. kas selles lauses oli midagi

KJ1: ee (...) sest see on ta juba sõitnud (.) ta on juba sõitnud see pikalt autoga ja siis ta praegu ta on väsinud ja siis see see on minevik ja

S: mhmh. kas mingi sõna ka siin näitab seda minevikku

KJ1: enne

S: mhmh. ja kuidas sa otsustasid et niimoodi pööratakse seda sõna et sõitma (...) ja siis sa ütlesid et on sõitnud. [---]

(...)

KJ1: ainult tean. aga arvan et see on sõitnud on parem (...) jah

S: et tahad panna et on sõitnud mitte sõitis

KJ1: jaa sõitis ka saab aga ei ole väga hea (...) jah

c) sõidab (1)

KJ8 soovis ilmselt esialgu kasutada lihtminevikuvormi, kuid moodustas mittesihetkeelepärase variandi *sõiti*. Ta märkis, et teda aitas määrus *enne* ja alus *tädi Karin*. Siis otsustas ta aga ümber, tuginedes ilmselt eksplitsiitsetele teadmistele, ja moodustas olevikuvormi *sõidab*, mis lause konteksti ei sobi. Otsust tehes tugines KJ8 määrusele *praegu*, mis käib aga ainult lause teise poole kohta:

KJ8: ma arvan see on sõiti. sõiti

S: sõiti. okei mis sind aitas siin,

KJ8: ee tädi Karin (.) ja (.) enne,

S: mhmh. et tädi Karin

KJ8: o- ei ei ei (.) ei ole sõi-

S: nii

KJ8: jaa jaa. (.) tädi Karin ee (...) sõidab enne nii pikalt autoga et on peaaegu väga väsinud,

S: mhmh. ja miks sa nii arvad,

KJ8: ee peaaegu

S: mhmh praegu.

KJ8: jaa.

d) *sõidasib* (1)

KJ7 moodustas mittesihtkeelepärase vormi *sõidasib*, milles kasutas lihtminevikutunnust *-si-*, kuid lisas ka olevikulise ainsuse 3. isiku pöördelõpu *-b*. Ilmselt soovis keelejuht siiski kasutada lihtminevikuvormi, sest toob esile määruse *enne*:

KJ7: ja tädi Karin (...) tädi Karin siis on (.) ta (...) ta sõit- sõit- sõidab enne nii pikalt autoga (...) et ta on praegu väga väsinud. ta sõidasi- (.) sõidasib (...) enne nii pikalt autoga (.) sest on enne,

S: enne. mhmh,

KJ7: jaa enne. (.) on (...) ei ole tavaline ma arvan. (.) sest on pärast on praegu. (...) ja see võib-olla see pool on enne,

Nagu ka teiste ülesannete (vt nt lk 42) ja mõne eelmise lause vastustest on näha, valis KJ7 sageli teistest keelejuhtidest erineva vormi. Tema introspektsiooni ülesande vastustes oli selgelt näha enda loodud süsteemi: KJ7 kasutas süsteemselt lihtminevikutunnust *-si-*. Lihtmineviku lünkülesandes moodustas ta näiteks vormid *jalutasis*, *istusis* ja *laulasis*. On näha, et ainsuse 3. isiku lihtminevikuvormid ei ole paljude verbide puhul veel omandatud ja sageli moodustab keelejuht topelttunnusega vorme. Tundub, et KJ7 grammatikapädevus vastab pigem A2- kui B1-tasemele. Kõikide ülesannete põhjal võib sama järelduse teha ka KJ8 puhul (vt nt lk 53).

5.3.1. Vahekokkuvõtte introspektsioonist

Kõikidest ülesannetest näitas introspektsioon kõige paremini õppija tegelikke keeleteadmisi, sest iga vormi kasutust tuli selgitada. Keelejuhid said paljuski tugineda eksplitsiitsetele ehk deklaratiivsetele teadmistele, sest neil oli aega järele mõelda ja nad said vormile keskenduda. Introspektsioon näitas hästi ka seda, kuidas eksplitsiitsetele ehk

kontrollitud teadmistele tuginedes võib keelevorm olla muutlik, sest reeglid võivad olla vaid osaliselt õpitud – nii mõnigi keelejuhtidest muutis järele mõeldes oma esialgset vastust. Ajavormi- ja pöördevalikut oskasid keelejuhid üldjuhul hästi põhjendada: tuginedes määrus(t)ele ja lause alusele. Vormimoodustuse tagamaid aga sageli ei põhjendatud ja nenditi, et vorm valiti tunde järgi ja on lihtsalt ajaga meelde jäänud.

Kokkuvõte

Magistritöös uurisin eesti keele kindla kõneviisi olevikulisi ja lihtminevikulisi verbivorme hiina emakeelega õppijate keelekasutuses. Uurimuse eesmärk oli välja selgitada, kuidas õppijad verbivorme kasutavad, mis osutub keerukaks ning kuidas õppijad ise enda verbivormide kasutust analüüsivad ja põhjendavad.

Keelejuhtide kui ühtse rühma keelekasutuse analüüsimine oli põhjendatud, sest kuigi I rühma keelejuhid olid eesti keelt kauem õppinud kui II rühm, ei olnud tulemustes märgatavaid erinevusi. Kui vaadata keelejuhtide kasutatud jaatus- ja eitusvorme kõikide pöördtüüpide üleselt, on keelejuhtide jaoks keerukam jaatusvormide moodustamine. See on loomulik, sest kindla kõneviisi paradigmas jääb eitusvorm nii olevikus kui ka lihtminevikus kõigis pööretes ja isikutes samaks ning jälgima peab vaid pöördtüüpi, jaatusvormi puhul tuleb aga lisaks pöördtüübile mõelda ka arvule ja isikule. Kuigi keelejuhid moodustasid sageli morfoloogiliselt korrektse olevikulise või lihtminevikulise verbivormi, võisid nad eksida pöördelõpuga või kasutada pöördelise vormi asemel *da*-infinitiivi. Keelejuhid asendasid sihtkeelepärast pöördelõppu millegi muuga näiteks siis, kui lauses oli midagi, mis viitas teisele isikule (nt lauses *püüdsin temaga mängida ja rääkisin temaga*, mille puhul võis keelejuht tugineda komitatiivis asesõnale *temaga* ja kasutada ainsuse 3. isikut). *da*-infinitiivi kasutasid keelejuhid ilmselt siis, kui ei olnud verbi muuteparadigmas kindlad või ei osanud sihtkeelepärast pöördelõppu valida. Samuti ilmnes, et vahel võib keelejuhte segadusse ajada aluse paiknemine lause lõpus (nt lauses *Minu juukseid _ (lõikama) tavaliselt ema ja Kui me täna poodi läheme, _ (maksma) toidu eest ema*). Siiski esines teise pöördelõpu valimist ja *da*-infinitiivi kasutust pigem vähe ja üldjuhul ajasid pöördelõppe segamini vaid paar kindlat keelejuhti. Niisiis võib järeldada, et pöördelõppude kasutamine kuulub enamiku keelejuhtide grammatikapädevusse. Samuti on materjali põhjal näha, et keelejuhid on omandanud eitavate vormide moodustamise nii olevikus kui ka lihtminevikus, sest eitavatele verbivormidele pöördelõppu ei lisatud (esines vaid üks näide *ei oli*). Nii eitavate kui ka jaatavate vormide puhul osutus keerukaks tüvevokaali valimine *saatma*-tüüpi verbides (nt *kütma* : *ei küta*; *mõistma* : *mõistis*).

Nii oleviku kui ka lihtmineviku puhul eksisid keelejuhid kõige enam astmevahelduslike verbidega, lihtminevikuvormides ka lihtminevikutunnusega. Astmevahelduslikud verbid osutusid keerulisimaks nendes pöördtüüpides, mille *ma*-infinitiiv ja oleviku- või lihtminevikuvormid ei ole samas astmes (nt *õppima*-tüüp). Näib, et lünkülesannete puhul tuginesid keelejuhid tihti etteantud vormile: olevikuülesandes *ma*-infinitiivile ja lihtminevikuülesandes olevikuvormile. Mittesihtkeelepäraste vormide moodustamine võib aga tingitud olla ka sellest, et keelejuhid on mingite kindlate verbidega vähem kokku puutunud. Pildikirjeldusülesande tekstides esines sihtkeelepäraseid oleviku- ja lihtminevikuvorme selgelt enam kui mittesihtkeelepäraseid. Seda ilmselt seepärast, et keelejuhid said tugineda implitsiitsetele teadmistele: keskenduda tähendusele ja toimida tunde järgi. Samuti oli võimalik pildikirjeldusülesandes valida enda jaoks tuttavamad verbid ja mõnd keerukamat või võõramat verbi vältida.

Introspektsiooni ülesanne andis hea ülevaate sellest, mida õppijad tegelikult keele kohta teavad. Esile tulid eksplitsiitsed keeleteadmised: keelejuhid tuginesid sageli reeglitele, enamasti aitasid verbivormi valida määrus(ed) ja lause alus. Samuti tugineti analoogiale, st sama pöördtüübi verbidele (nt *ostma* ja *kiitma*). Samas nähti kohati verbide vahel sarnasust ka seal, kus seda vormimoodustuse seisukohast tegelikult ei ole (nt *ostma* ja *otsima*). Osa keelejuhtidest tugines ka implitsiitsetele ehk intuiitivsetele teadmistele. Sel juhul moodustasid keelejuhid vormi tunde järgi, keskendudes pigem tähendusele.

Nii oleviku- kui ka lihtminevikuvormide moodustamine oli keelejuhtide jaoks nelja suurema pöördtüübi seast lihtsam *elama*-, *riidlema*- ja *hüppama*-tüüpi verbide puhul. See on ootuspärane, sest *elama*-tüüp on astmevahelduseta ja kahe teise pöördtüübi *ma*-infinitiiv ning oleviku- ja lihtminevikuvormid on astmevahelduse seisukohast samas astmes. Olevikuvormide moodustamisel osutusid keerukaimaks *õppima*-tüüpi verbid. Seda ilmselt seepärast, et keelejuhid ei saanud etteantud *ma*-infinitiivile tugineda ja pidid arvestama astmevaheldusega. Lihtminevikuvormide moodustamisel esines keelejuhtidel raskusi *naerma*- ja *saatma*-tüüpi verbidega, mille puhul peab lihtminevikus arvestama konsonanttüvega ja ainsuse 3. isiku lihtminevikutunnusega *-is* (nt *naerma* : *naeris*,

mōistma : *mōistis*). Samuti aeti sageli segamini lihtminevikutunnused. Kuna lihtminevikutunnust *-si-* esineb enim, oli see keelejuhtide jaoks kõige selgem. Mittesihtkeelepärastes vormides lisati *-si-* lihtminevikuvormi topelttunnusena (nt *magasis*) või teise tunnuse asemel (nt *näesin*).

Ajavormi valikuga lünkülesannetes enamasti probleeme ei tekkinud, sest selle määras töökäsk. Siiski kasutati ka lünkülesannetes vahel oleviku asemel lihtminevikku ja vastupidi. Pildikirjelduskatses esines varieeruvust enam, sest ise lühijuttu kirjutades on keelejuhil keerulisem ühe ajavormi piires püsida. Erand oli vaid introspektsioon, mille puhul töökäsk kindlat ajavormi kasutama ei suunanud. Introspektsiooni ülesandes oli aga lausetesse lisatud piisavalt konteksti, näiteks ajamäärus (*praegu, kunagi, täna* jne), millele keelejuhid ajavormi valikul tuginesid.

Magistritöö tulemused laiendavad olemasolevaid teadmisi verbivormide moodustamisest ja kasutamisest nii eesti keele teise keelena valdkonnas üldiselt kui ka kitsamalt hiina emakeelega õppijate keelekasutuses. Võib öelda, et kuigi hiina emakeelega õppijad ei saa eesti keele verbivormide moodustamisel loota oma emakeelele, saavad nad tugineda õpitud reeglitele ja ka tuttavate verbide analoogiale. Keelematerjali kogumiseks loodud eri tüüpi ülesanded õigustasid end, sest andsid õppijate keelekasutusest tervikliku pildi ja võimaldasid jälgida sama verbi kasutust eri kontekstis. See võimaldab õppijate grammatikapädevuse kohta kindlmaid järeldusi teha. Teema on aga eesti keele teise keelena valdkonnas uudne ja hiina emakeelega õppijate grammatikapädevus vajab edasist uurimist: hea oleks liikuda edasi süntaksiteemade juurde, uurides näiteks fraasi- ja lausemoodustust ning sõnajärge. Samuti võiks uurida keeleõppijate teadmisi mineviku liitaegade moodustamise ja kasutamise kohta. Seni kogutud materjali, eelkõige pildikirjeldusülesandes loodud tekste ja introspektsiooni intervjuusid, saab kasutada ka järgmistes uurimustes.

Kirjandus

- Anderson, John R. 1983.** The Architecture of Cognition. Cambridge, MA: Harvard University.
- Anderson, John R. 2015.** Cognitive Psychology and its Implications (8th ed). New York, NY: Freeman.
- Argus, Reili 2006.** Eesti keele verbi ajamorfoloogia ja aspektilisuse omandamisest. – Emakeele Seltsi aastaraamat 52, 7–32; http://vana.emakeeleselts.ee/esa/ESA_52_pdf/Argus.pdf (11.03.21).
- Banerjee, Jayanti 2004.** Qualitative Analysis Methods. Reference Supplement to the Preliminary Pilot Version of the Manual for Relating Language Examinations to the Common European Framework for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Section D. Strasbourg: Council of Europe.
- Cadierno, Teresa 2010.** Motion in Danish as a Second Language: Does the Learner's L1 Make a Difference? – Linguistic Relativity in SLA: Thinking for Speaking. Ed. ZhaoHong Han, Teresa Cadierno. UK: Multilingual Matters, 1–33.
- CEFR 2020 = Council of Europe 2020.** Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume. Council of Europe Publishing, Strasbourg; <https://bit.ly/3hgYKrD> (03.03.2021).
- Corder, Stephen P. 1981.** Error Analysis and Interlanguage. Oxford: Oxford University Press.
- Dulay jt 1982 = Heidi Dulay, Marina Burt, Stephen Krashen 1982.** Language Two. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Dörnyei, Zoltán 2005.** The Psychology of the Language Learner: Individual Differences in Second Language Acquisition. Mahwah, N.J: L. Erlbaum.
- Dörnyei, Zoltán, Stephen Ryan 2015.** The Psychology of the Language Learner Revisited. New York: Routledge.
- E2 infokogu 2020 = Eesti keele kui teise keele infokogu 2020.** Koost. Raili Pool. RITA-RÄNNE projekt; https://sisu.ut.ee/sites/default/files/ranne/files/eesti_keeles_kui_teise_keeles_infokogu.pdf (18.03.21).

- EKK 2020 = Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2020.** Eesti keele käsiraamat. Tallinn: Eesti Keele Instituut, EKSA; <http://www.eki.ee/books/ekkr20/ekkr20.pdf> (06.05.21).
- EKR 2007 = Euroopa keeleõppe raamdokument: õppimine, õpetamine ja hindamine.** Tartu: Haridus ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/euroopa_keeleeõppe_raamdokument.pdf (02.03.2021).
- Ellis, Rod 1994.** The Study of Second Language Acquisition. Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, Rod 1997.** Second Language Acquisition. Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, Rod 2004.** Individual Differences in Second Language Learning. – The Handbook of Applied Linguistics. Ed. A. Davies, C. Elder. United Kingdom: Blackwell Publishing Ltd, 525–552.
- Ellis, Rod 2005.** Measuring Implicit and Explicit Knowledge of a Second Language. – Studies in Second Language Acquisition 27(2), 141–172.
- Ellis, Rod 2015.** Understanding Second Language Acquisition (2nd ed). Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, Rod, Gary Barkhuizen 2005.** Analysing Learner Language. Oxford: Oxford University Press.
- Erelt, Mati 2017a.** Sissejuhatus süntaksisse. – Eesti keele süntaks. (Eesti keele varamu 3.) Toim. Mati Erelt, Helle Metslang. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 53–92; https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/70510/eesti_keelevaramu3_suntaks.pdf?sequence=1&isAllowed=y (11.03.21).
- Erelt, Mati 2017b.** Öeldis. – Eesti keele süntaks. (Eesti keele varamu 3.) Toim. Mati Erelt, Helle Metslang. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 93–239; https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/70510/eesti_keelevaramu3_suntaks.pdf?sequence=1&isAllowed=y (11.03.21).
- Eslon jt 2010 = Eslon, Pille, Katre Õim, Annekatrin Kaivapalu, Reili Argus, Erika Matsak 2010.** Kuidas uurida esimese ja teise keele omandamist? – Lähivõrdlusi. Lähivertailuja 20, 11–48; <http://arhiiv.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/lahivordlusi/article/view/LV20.01> (18.03.21).

- Færch, Claus, Gabriele Kasper 1987.** From Product to Process – Introspective Methods in Second Language Research. – Introspection in Second Language Research. (Ed. Claus Færch, Gabriele Kasper). Clevedon, UK: Multilingual Matters, 5–23.
- Gaitšenja, Olga 2019.** Venekeelsete eesti keele õppijate kirjutamisprotsess. Doktoritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool; <https://www.etera.ee/zoom/59513/view?page=1&p=separate&tool=info> (16.03.21).
- Gao, Jingyi, Dahong Shen 2018.** Eesti keele põhierialast Hiinas. – Oma Keel 2, 64–69; https://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2018_2/OK-2-2018_10.pdf (04.05.21).
- Gardner, Robert C. 1985.** Social Psychology and Second Language Learning: The Role of Attitudes and Motivation. London: E. Arnold.
- Granger, Sylviane 2015.** Contrastive Interlanguage Analysis: A Reappraisal. – International Journal of Learner Corpus Research 1 (1), 7–24; <https://bit.ly/3wmBrAX> (25.03.21)
- Hausenberg jt 2008 = Hausenberg, Anu-Reet, Marju Ilves, Annekatrin Kaivapalu, Krista Kerge, Katrin Kern, Mare Kitsnik, Ingrid Krall, Karin Rummo, Tiina Rüütmaa 2008.** Iseseisev keelekasutaja. B1- ja B2-taseme eesti keele oskus. Tallinn: REKK, Atlex; <https://www.innove.ee/wp-content/uploads/2020/01/Iseseisev-keelekasutaja.pdf> (02.03.21).
- Housen jt 2012 = Alex, Folkert Kuiken, Ineke Vedder 2012.** Complexity, Accuracy and Fluency. Definitions, Measurement and Research. Ed. Alex Housen, Folkert Kuiken, Ineke Vedder. – Dimensions of L2 Performance and Proficiency. Complexity, Accuracy and Fluency in SLA. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins, 1–20; <https://bit.ly/2RpWN1F> (19.03.21).
- Ilves, Marju 2008.** Algaja keelekasutaja. A2-taseme eesti keele oskus. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus; <https://bit.ly/2SnbceQ> (02.03.21).
- James, Carl 1998.** Errors in Language Learning and Use. Exploring Error Analysis. London and New York: Longman.
- Jia, Gisela, Akiko Fuse 2007.** Acquisition of English Grammatical Morphology by Native Mandarin- Speaking Children and Adolescents: Age-Related Differences. – Journal of Speech, Language, and Hearing Research Vol. 50, 1280–1299; <https://bit.ly/3oNv1Zf> (24.03.21).

- Jänese, Katrin 2011.** Eesti keel Hiinas. – *Oma Keel* 2, 59–62; https://www.emakeeleelts.ee/omakeel/2011_2/OK_2011-2_09.pdf (05.05.21).
- Kaivapalu, Annekatrin 2010.** Metalingvistiline teadlikkus võõrkeeleeõppes: oma keel võõras peeglis. – *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 19. Tallinn: Eesti Rakenduslingvistika Ühing, 160–176; <https://bit.ly/3uaNEah> (19.03.21).
- Kaivapalu, Annekatrin 2015.** Eesti ja soome keele vastastikune mõistmine üksiksõna- ja tekstitasandil: lingvistilised tegurid, mõistmisprotsess ja sümmeetria. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat* 11, 55–74; DOI: 10.5128/ERYa11.04 (12.03.21).
- Kaivapalu, Annekatrin 2017.** Õppija teekond: sarnasuse tunnetamisest sihtkeelepärase kasutuseni. – *Mäetagused* 69, 243–264; DOI: 10.7592/MT2017.69.kaivapalu (12.03.21).
- Kaivapalu, Annekatrin 2021.** Sihtkeelest ja sihtkeele õppest. – Pille Eslon, Annekatrin Kaivapalu, Katre Õim, Mare Kitsnik, Olga Gaitšenja, Kais Allkivi-Metsoja. Eesti keele oskuse arenemine ja arendamine. Kirjalik õppijakeel. (Toim. Annekatrin Kaivapalu, Pille Eslon). Tallinn: EKSA, 13–52.
- Kaivapalu, Annekatrin, Maisa Martin 2010.** Mis on võõrkeeleeõpe ja kuidas võõrkeelt õpitakse. (Koost P. Kanne). – *Võõrkeeled: valdkonnaraamat põhikooliõpetajale*. Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus; <https://oppekava.ee/mis-on-voorkeeleo-pe-ja-kuidas-voorkeelt-opitakse/> (23.05.21).
- Kaivapalu, Annekatrin, Maisa Martin 2015.** Kuidas mõjutab emakeel keeltevahelise sarnasuse tunnetamist. – *Emakeele Seltsi aastaraamat* 60 (2014), 74–100; <https://bit.ly/3bkXgJa> (19.03.21).
- Kallas, Jelena, Kristina Koppel 2018.** Eesti keele B1-taseme sõnavara. Tallinn: Eesti Keele Instituut; <https://bit.ly/3u3TKJy> (11.03.21).
- Kikerpill, Tiina 2012.** Enesevaatlus lugemistesti valiidsuse uurimisel. – *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri / Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics* 3 – 2, 79–112; <http://ojs.utlib.ee/index.php/jeful/article/view/jeful.2012.3.2.04> (11.03.21).
- Kim, Young Yun 2001.** *Becoming Intercultural: An Integrative Theory of Communication and Cross-Cultural Adaptation*. Thousand Oaks, Calif: Sage Publications.

- Kitsnik, Mare 2018.** Iga asi omal ajal: eesti keele B1- ja B2-taseme verbikonstruktsioonid keeleoskuse arengu näitajana. Doktoritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool; <https://bit.ly/2Ryg80v> (11.03.21).
- Kitsnik, Mare, Leelo Kingisepp 2006.** Naljaga pooleks: eesti keele õppekomplekt algtasemele. Tallinn: Iduleht.
- Klaas-Lang, Birute, Kristiina Praakli 2015.** Milleks mulle eesti keel? Riigikeele oskuse vajalikkusest vene koolinoorte pilgu läbi. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 11, 111–126; <https://bit.ly/3tASm0Z> (18.03.21).
- Klaas-Lang, Birute, Liis Reile 2019.** Miks õppida „väikest keelt“? Integratiivne vs. instrumentaalne motivatsioon välisüliõpilaste eesti keele õppimisel. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu Aastaraamat 15, 83–98; <https://bit.ly/33BZY8J> (05.03.21).
- Kormos, Judit 2013.** New Conceptualizations of Language Aptitude in Second Language Attainment. – Sensitive Periods, Language Aptitude, and Ultimate L2 Attainment. (Ed. Gisela Granena, Michael H. Long). Amsterdam: John Benjamins, 131–152.
- Larsen-Freeman, Diane, Michael H. Long 1991.** An Introduction to Second Language Acquisition Research. London: Routledge.
- Lin, Jo-Wang 2005.** Time in a Language Without Tense: The Case of Chinese. – Journal of Semantics, 23 (1), 1–53; <https://semanticsarchive.net/Archive/zdmM2UyY/Time%20in%20Chinese> (11.03.21)
- MacWhinney, Brian 1986.** Competition and Teachability. Department of Psychology Paper 191; <https://bit.ly/2QC6vgO> (12.03.21).
- MacWhinney, Brian 1987.** The Competition Model. Ed. Brian MacWhinney. – Mechanisms of Language Acquisition. The 20th Annual Carnegie Symposium on Cognition. New Jersey: Erlbaum, 249–308; <https://bit.ly/38wD5GP> (12.03.21).
- Maisla, Diana 2011.** Kuidas eesti keele õppijad ja kasutajad lause verbi ajavormi sobivust hindavad? – Eesti Rakenduslingvistika ühingu aastaraamat 7, 95–110; <http://arhiiv.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/aastaraamat/article/view/ERYa7.06/53> (25.03.21).

- Maisla, Diana 2014.** Eesti keele mineviku ajavormid vene emakeelega üliõpilaste kasutuses. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus; http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/42495/maisla_diana.pdf (11.03.21).
- Martin, Maisa 1995.** The Map and the Rope. Finnish Nominal Inflection as a Learning Target. *Studia Philologica Jyväskyläensia* 38. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Metslang jt 2003** = Metslang, Helle, Ingrid Krall, Renate Pajusalu, Kristi Saarso, Elle Sõrmus, Silvi Vare 2003. Keelehärm. Eesti keele probleemseid piirkondi. Tallinn: TPÜ Kirjastus; https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/51048/metslang_keeleharm_ocr.pdf?sequence=1&isAllowed=y (02.03.21).
- Norvik, Miina ja Piret Piiraja 2013.** Aeg ja aspekt. – ESUKA–JEFUL 4–1, 53–72; <https://ojs.utlib.ee/index.php/jeful/article/view/jeful.2013.4.1.04/10205> (03.03.21).
- Pool, Raili 2006.** Täis- ja osasihitise kasutamisest eesti keelt teise keelena õppijate pilgu läbi. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 2, 185–202; <http://arhiiv.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/aastaraamat/article/view/ERYa2.13> (11.03.21).
- Pool, Raili 2007.** Eesti keele teise keelena omandamise seaduspärasusi täis- ja osasihitise näitel. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus; <https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/2237/poolraili.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (04.03.21).
- Praakli, Kristiina, Birute Klaas-Lang 2020.** Täiskasvanud uussisserändajate eesti keele õpitee mudel REDEL. RITA-ränne projekt. Tartu: Tartu Ülikool; <https://bit.ly/3uMEphW> (02.03.2021).
- Rannut, Ülle 2005.** Keelekeskkonna mõju vene õpilaste eesti keele omandamisele ja integratsioonile Eestis. Tallinn: TLÜ Kirjastus; <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/44122> (17.03.21).
- Richards, Jack C. 1974.** A Non-Contrastive Approach to Error Analysis. – *Error Analysis: Perspectives on Second Language Acquisition* (Ed. Jack C. Richards). London: Longman, 172–188.
- Ringbom, Håkan 2007.** Cross-linguistic Similarity in Foreign Language Learning. Clevedon [England]: Multilingual Matters.
- Seliger, Herbert, Shohamy, Elana 1989.** *Second Language Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.

- Shirai, Yasuhiro, Roger Andersen 1995.** The Acquisition of Tense-aspect Morphology: A Prototype Account. – *Language* 71, 4, 743–762; https://www.researchgate.net/publication/271784160_The_Acquisition_of_Tense-Aspect_Morphology_A_Prototype_Account (05.03.21).
- Siiboja, Tjorven 2015.** Häälikujärjendi *-ähe* hääldamine. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool; <https://dspace.ut.ee/handle/10062/47281> (29.04.21).
- Slobin, Dan 1996.** From “Thought and Language” to “Thinking for Speaking”. – *Rethinking Linguistic Relativity*. (Ed. John J. Gumperz). Cambridge: Cambridge University Press, 70–96.
- Spolsky, Bernard 1989.** Conditions for Second Language Learning. Introduction to a General Theory. Oxford: Oxford University Press.
- Šarapova, Julia 2005.** Eesti keele isikulise tegumoe minevikuaegade õppimine ja omandamine. – *Teine keel. Uurimusi eesti keele kui teise keele omandamisest*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 135–172; <https://dspace.ut.ee/handle/10062/55326> (16.03.21).
- Tarkin, Svea 2019.** Eesti keele käänded hiina emakeelega õppijate kasutuses. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool; <https://dspace.ut.ee/handle/10062/64221> (03.03.21).
- Towell, Richard 2013.** Learning Mechanisms and Automatization. – *The Cambridge Handbook of Second Language Acquisition*. (Ed. Julia Herschensohn, Martha Young-Scholten). New York: Cambridge University Press, 114–136.
- Viht, Annika, Külli Habicht 2019.** Eesti keele sõnamuutmine. (Eesti keele varamu 4.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- ÕS 2018 = Eesti Õigekeelsussõnaraamat ÕS 2018.** Veebiversioon; <https://www.eki.ee/dict/qs/> (24.03.21).
- Õpetaja tööriistad = Eesti keele kui teise keele õpetaja tööriistad.** DOI: 10.15155/3-00-0000-0000-0000-08357L <https://sonaveeb.ee/teacher-tools> (02.03.2021).

The usage of Estonian present and simple past indicative verb forms among Chinese native speakers. Summary

This master's thesis focused on the grammar competence of native Chinese speakers of Estonian as a second language. More specifically, the use of indicative present and simple past verb forms were considered, including issues related to the choice of tense. No special attention was paid to the agreement of the subject and the verb, but the informants' knowledge of the agreement in grammatical person and number was in the background. The aim of this master's thesis was to find out how Chinese speakers use Estonian verb forms, what problems arise and how they analyse the used verb forms themselves. This topic is new in the field of Estonian as a second language. Estonian can be studied as a major at Beijing International Studies University (BISU) since 2016 (Gao, Shen 2018: 64), which is why it is important to study how Chinese people learn Estonian and what they find difficult. The data on the language acquisition of Estonian language learners with such a different mother tongue enrich the existing knowledge about the acquisition of the Estonian language. The results of the work can be helpful for teachers of Estonian as a second language in China and also for further researchers.

This master's thesis examined the use of Estonian verb forms by 22 Chinese native speakers. The informants completed two fill-in-the-blanks exercises, one image description task and an introspective interview, i.e. self-observation. When compiling the tasks, different types of verbs were used. As half of the informants had received a B1 level certificate in Estonian, the verbs used belong to the B1 level vocabulary (Kallas, Koppel 2018). All the tasks designed are intended to show the learner's knowledge of the formation and use of present and simple past forms of Estonian verbs. In the empirical part of this master's thesis, the verb forms used by informants were analysed and then compared to the target language. The method of error analysis was combined with contrastive interlanguage analysis. It is a cross-sectional study, which means that the material of the learner's language collected at a certain point in time is studied.

The results show that it is more difficult for informants to use affirmative forms. This is to be expected, because in the indicative mood, the forms of negation remain the same both in the present and in the simple past, and only the verb type must be considered. Although the informants often formed a morphologically correct present or simple past verb form, they sometimes chose the wrong personal ending. Informants replaced the ending when for example something in the sentence referred to another person or the subject was at the end of the sentence. It can be assumed that da-infinitive was used by informants when they were unsure of the verb paradigm or could not choose a suitable personal ending. However, only a few specific informants confused the personal ending. Thus, it can be concluded that the use of endings is within the grammatical competence of most informants. In the case of both the present and the simple past, the informants erred most often with the verbs where consonant gradation occurs, and in the case of simple past forms also with the past marking. Verbs with consonant gradation proved to be most difficult in those verb types where ma-infinitive and present or simple past forms are not in the same grade (e.g. *õppima*-type). It seems that in the case of fill-in-the-blank tasks, informants often relied on a given form: the ma-infinitive in the present form exercise and the present form in the simple past exercise. The formation of incorrect forms may also be because informants are simply less exposed to certain verbs. In the image description task, the informants could also choose to use familiar verbs and avoid the complicated ones. Based on the material, it can be said that informants have acquired the formation of negative forms because they did not add case markings in the end of negative verb forms. It was difficult for the informants to choose the stem vowel in the case of *saatma*-type verbs in both affirmative and negative sentences.

The introspection task provided a good overview of what learners know about Estonian. Explicit language skills emerged: informants often relied on rules. In most cases, they could choose the verb form based on the subject and adverbials. Analogy, i.e. verbs of the same type were also relied upon (e.g. *ostma* ‘to buy’ and *kiitma* ‘to praise’). Some informants also relied on implicit knowledge. In this case, they chose the form intuitively, focusing rather on the meaning.

Forming both present and simple past forms was easier from *elama-*, *riidlema* and *hüppama*-type verbs. This is to be expected since the verbs in *elama*-type do not have consonant gradation and the ma-infinitive in *riidlema*- and *hüppama*-type is in the same grade as the present and simple past forms. Verbs of the *õppima*-type proved to be the most difficult in forming present forms. This is probably because the informants could not rely on the given ma-infinitive and had to consider the gradation. In forming simple past forms, informants had difficulty with *naerma*- and *saatma*-type verbs, which in the simple past have a consonant stem and the third person's singular has a different ending *-is* (e.g. *naerma* : *naer-is*). Simple past markings were also often confused. As the simple past ending *-si-* is the most common, it was the clearest for informants. In most cases, *-si-* was added as a double ending (e.g. *magasis*) or instead of another ending (e.g. *näesin*).

In most cases, there were no problems with the choice of tense in the exercises, because it was determined by the work order. However, the informants sometimes used the simple past instead of the present, and vice versa. In the picture description, there was more variability, because when writing a continuous story, it is more difficult to stay within one tense. The only exception was introspection, in which case the work order did not direct the use of a specific tense. In the introspection, however, enough context was included in the sentences, such as the adverbials (now, ever, today, etc.)

The results of this master's thesis expand the existing knowledge about the formation and use of verb forms in the field of Estonian as a second language. It can be said that although Chinese-speaking learners cannot rely on their mother tongue when using Estonian verb forms, they can rely on the rules they have learned and on the analogy of familiar verbs. The different types of exercises created to collect language material justified themselves because they provided a comprehensive picture of learners' language use and allowed the use of the same verb to be observed in different contexts. This allows more definite conclusions to be drawn about learners' grammar skills. However, the topic is new in the field of Estonian as a second language and surely needs further research. It is possible to further study the use of Estonian by Chinese speakers, focusing on, for example, present perfect and past perfect forms, phrase and sentence formation and word order.

Lisa 1. Ülesanded

Ülesanne 1. Kirjuta lünkadesse verbi olevikuvorm.

Näide: *Me elame (elama) nüüd Tartus.*

1. Juhan arvab, et tema vanemad ei (austama) teda.
2. Sel aastal Mari enam jalgpalliga ei (tegelema).
3. Pärast poriloigus mängimist (pesema) lapsed end alati puhtaks.
4. Hoian oma sõrmust alati sõrmes, siis ei (kaduma) see ära.
5. See on nii tore, kui õde ja vend mind sünnipäeva puhul kohe hommikul (õnnitlema).
6. Sõber proovib praegu uut särki, aga tundub, et see ei (mahtuma) talle selga.
7. Minu vend on nii laisk, ta ei (aitama) mul kunagi tube koristada.
8. Kui õnnetus (juhtuma), hakkab väike Anne alati nutma.
9. Koolilapsed (võistlema) igal aastal korvpallis ja võrkpallis.
10. See luuletus ei (jääma) mulle kunagi meelde.
11. Miks sa (laskma) Maril endaga nii koledasti rääkida?
12. Ma ei (kahtlema), et sa saad sellega hakkama.
13. Mõned õpilased ei (küsima) tunnis kunagi õpetajalt küsimusi.
14. Sina ei (juhtima) täna autot!
15. Isa teatas, et tema sel aastal perereisil ei (osalema).
16. Väikeriik (sõltuma) tavaliselt oma naabermaadest.
17. Minu vanaisa (keelama) mul tavaliselt puude otsas ronida.
18. Minu juukseid (lõikama) tavaliselt ema.
19. Loomakaitsjad (võitlema) tublisti loomade õiguste eest.
20. Iga kord, kui ema koju jõuab, (avama) ma värava ja jooksen teda kallistama.
21. Me (kauplema) alati hinda alla, kui turule läheme, sest tahame vähem raha kulutada.
22. Ott ja Karl (ohkama) alati valjusti, kui peavad koolitöid tegema.
23. Täna pole õues tuuline: puulehed ei (liikuma) üldse.
24. Poiss kurtis emale, et teised poisid (ütlema) talle kogu aeg halvasti.
25. Iga kord, kui ma kööki lähen, (lööma) varba vastu tooli ära.
26. Kui me täna poodi läheme, (maksma) toidu eest ema.
27. Need lapsed on nii väikesed, et ei (oskama) veel rääkidagi.
28. Vanaema (kinkima) mulle jõuludeks tavaliselt sokid.
29. Onu Tarmo on nii isekas, et ei (mõtlemata) kunagi teiste peale.
30. Karl ei (ootama) mind kunagi ära, ta jookseb alati ees minema.
31. Ema ütles, et sel aastal ta mulle kindaid ei (kuduma).
32. Tavaliselt ei (õmblema) ma oma riideid ise.
33. Isa (käskima) mul alati kell kümme kodus olla.
34. Kas teile ei (maitsma) see kook?
35. Täna ei (mäletama) ma eilsest unenäost mitte midagi.
36. Maikuus on juba nii soe, siis me tuba enam ei (kütma).
37. Kui ema riidleb, ei (hakkama) minu väike vend kunagi nutma.
38. Peeter (vaidlema) minuga kogu aeg.
39. Tavaliselt (kõndima) me matkarajal viis kilomeetrit.
40. Päike paistab, linnud laulavad ja vesi (voolama) ojakeses.

Ülesanne 2. Pane tekst⁴ (allajoonitud verbid) lihtminevikku.

Näide: Vanemad korraldavad mulle sünnipäevapeo. => Vanemad korraldasid mulle sünnipäevapeo.

Lapsed (küpsetavad) pühapäeval pannkooke. Nad (võtavad) piima, mune, jahu ja (panevad) siis kogemata suhkru asemel soola. Suhkur ja sool (on) ühesugustes topsides. Nad (viskavad) taigna ära ja (alustavad) otsast peale: (valavad) piima, mune, jahu ja (kasutavad) jälle suhkru asemel soola!

..... (Tulen) päeval koju ja (näen), et meie suur must kass (magab) koridoris mütsiriivil. (Püüan) temaga mängida ja (räägin) temaga, aga kass (ei viitsi) isegi liigutada. Natukese aja pärast (lähen) uuesti koridori ja (kõnelen) veel kassiga. Alles siis (taipan), miks kass (ei reageeri) – see (on) hoopis minu isa must karvamüts!

..... (On) tööpäeva lõpp. (Sõidame) koos naisega lasteaeda lastele järele. Pärast seda (peame) käima ka toidupoes. (Keerame) kaubanduskeskuse ette, lapsed (jäävad) autosse ootama. (Ostame) poest ruttu toiduained. Kui me poest välja (tuleme), (näeme) bussipeatuses bussi nr 3 ja (hüppame) ruttu peale. Alles kodus, kui vanaema (uurib), (meenuvad) meile lapsed.

Peeter (saab) autojuhiload ja (sõidab) esimest korda üksinda Tallinnast Tartusse. Poolel teel (teeb) ta peatuse, (sööb) kohvikus saiakese ja (joob) tassi kohvi. Siis (jalutab) ta tagasi auto juurde ja (istub) rõõmsalt tagumisele istmele, sest lastega reisides istub Peeter alati koos nendega tagumisel istmel. Ta (ootab) vähemalt kümme minutit ja alles siis (mõistab), et peab ikka ise rooli istuma.

..... (Käime) koos sõbraga Tartu Kaubamajas ringi. (On) talvine aeg, (proovime) mütse ja kindaid. Sõber (leiab) korvist ühe eriti toreda naistekübara, (pane)b selle pähe ja (laulab) peegli ees nagu Anne Veski. Äkki (tuleb) meie juurde üks võõras naine, (naerab) natuke aega ja (ütleb) siis, et see on tema kübar. Väga piinlik!

⁴ Tekstid on kohandatud. Algversioonid õpikust „Naljaga pooleks“ (Kitsnik, Kingisepp 2006: 78–79).

Ülesanne 3. Kirjelda pilti⁵.

- Mida need tegelased praegu teevad? Kirjelda pilti olevikuvormide abil vähemalt 7 lausega.
- Mida need tegelased eile tegid? Kirjelda pilti minevikuvormide abil vähemalt 7 lausega.

Ülesanne 4. Introspektsioon

1. Meie isa eelmisel aastal perereisil ei (osalema).
2. Ema (käskima) mul alati kell kümme kodus olla.
3. Ott ja Karl (ohkama) alati valjusti, kui peavad koolitöid tegema.
4. Vanasti oli Onu Tarmo nii isekas – ta ei (mõtleva) kunagi teiste peale.
5. Eelmisel nädalal (ostma) nad endale uue auto.
6. Tavaliselt ma bussiga Tallinnast Tartusse ei (minema), sest mulle (meeldima) rohkem rongiga sõita.
7. Peeter (saama) eile autojuhiload.
8. Kass on täna nii väsinud, et ei (viitsima) isegi liigutada.
9. Mina ja sõber (jalutama) üleeile metsarajal.
10. Minu koduvõtmed..... (kaduma) peaaegu igal nädalal ära, aga õnneks (leidma) ma need alati üles.
11. Olen kurb, sest ema ei (võtma) mind eile kinno kaasa.
12. Kui sa tahvlile ei (nägema), pane prillid ette!
13. Tädi Karin (sõitma) enne nii pikalt autoga, et on praegu väga väsinud.

⁵ Pilt: British Council (<https://esol.britishcouncil.org/content/learners/skills/speaking/describing-picture-family-scene>)

Lisa 2. Näited pildikirjeldusülesandest

1. KJ7

Mida need tegelased praegu teevad? Kirjelda pilti olevikuvormide abil vähemalt 7 lausega.

See mees nimi on Peeter ja ta on Pileti abikaasa. Nad töövad igal päeval ja tunduvad väsinud. Praegu Peeter teeb mõni matemaatikade ülesandeid. Seega saab ta puhkuda ja proovida. Naine töötab arvutiga, aga selle aja juuksul, tema isa helistab talle ja ütleb et, tal on vaja oma poega hoolitseda. Tema poeg on küll praegu temaga koos ruumis. Tema poeg on ainult 2 aastat vana ja ei tea midagi teha.

Mida need tegelased praegu teevad? Kirjelda pilti olevikuvormide abil vähemalt 7 lausega.

Peeter kakles tema naine Piletiga üle eile õhtul. Nad ei tahtnud öelda üks teisega. See tõttu, mees loobus töötada ja tahtis paremaks koos Piletiga. Naise isa helistas ja ütles nendele, nendel on vaja oma poega hoolitseda. Mees vabadas ja ta kirjutas lubakirja. Pärast seda, Pilet ei olnud vihane.

2. KJ2

Mida need tegelased praegu teevad? Kirjelda pilti olevikuvormide abil vähemalt 7 lausega.

Arvan, et see on üks pere, millel on kolmekesi liiget. Isa on tavaline töötaja, ema on tõlgija. Nendel on üks 1-aastane beebi. Isa tegeleb oma tööga. Ta kirjutab dokumenti, mis ta on vaja teha. Ema kasutab arvutit tõlgida artiklit. Nüüd, ta tõlgin artiklit venekeelelt eestikeelesse. Beebi on nii noorem ja ta oskab kuidas süüa hiljelt. Täna ilm on väga hästi. Nad plaanid seenel käia aga nad ei saa praegu välja minna oma äkki töö tõttu. Ongi nii, et nad vahedab oma riideid ära ja hakkavad tööga tegelema.

Mida need tegelased praegu teevad? Kirjelda pilti olevikuvormide abil vähemalt 7 lausega.

See on üks pere. Perel on kolm liiget: Ema, Isa ja beebi. Isa on tavaline töötaja. Ema on üks tõlgija, ta vajab tõlgida palju artikleid igal päeval. Eile, nad plaanisid kinno käia. Aga eile sedas vihma, siis nad ei saanud välja minna. Äkki ongi, nad jäid kodus ja hakkasid tööd tegema. Isa vajab dokumendi koostuda, mõnikord ta tegis mõni probleemi, siis ta puhkus hetkel. Ema vajab artiklit tõlgida, kui ta kohtus mingi uue sõnaga, ta leidis sõna interneti kaudu ja siis tõlgisin. Väga väsinud päeva pärast, isa ja ema võttis beebi jalutama pargis.

3. KJ18

Mida need tegelased praegu teevad? Kirjelda pilti olevikuvormide abil vähemalt 7 lausega.

Täna nad puhkavad kodus. Isa lõpetab tööaruande. Ema helistab sõbrale. Ta kutsus sõbrad pärastlõunal peole. Sõbranna ütles, et vajab tööd ega saa peol osaleda. Nii et mu ema pole eriti rahul. Lapsed vaatavad televiisorit. Teleris olevad filmid on väga huvitavad. Ema valmistas lastele ka jooke.

Mida need tegelased praegu teevad? Kirjelda pilti olevikuvormide abil vähemalt 7 lausega.

Nad puhkasid eile kodus. Isa oli eile tööaruannet lõpetamas. Ema helistas sõbrale. Eile kutsus ta oma sõbrad pärastlõunal peole. Eile sõber ütles, et ta vajab tööd ja ei saa peol osaleda. Nii et mu ema ei olnud eriti õnnelik. Laps vaatask telekat ja eile teles olnud film oli väga huvitav. Ja valmistas ema ka lastele jooke.

Lisa 3. Näide introspektiivsest intervjuust

KJ4: kõigepealt esimene lause on selline no meie isa eelmisel aastal no perereisil ei (.) no siis sõna originaalvormi on osalema aga no kui lause ütles keskele eelmisel aastal see toimus. tegelikult no see mis me peame kasutama on minevikuvormi aga mis minevikuvormi eitav või jaatav, see on eitav lause. eitav lause on siis nud-vormi. siis moodustatakse et meie isa eelmisel aastal perereisil ei osalenud.

S: mhmh. ma korra küsin ka paar küsimust. et sa väga hästi seletasid et mille järgi sa lauses otsustasid, et eelmisel aastal.

KJ4: jaa. eelmisel aastal jah see on selline ajamärk või minu jaoks on see märk tähendab et tegelikult see toimus noh. minevikus

S: aga kas oskad öelda ka et kas oli mingi reegel kuidas just seda verbi pöörata või sa lihtsalt teadsid et see on osalenud

KJ4: osalenud moodustatakse kas on see da-infinitiivi vormi seotud nud-vormi moodustada ja siis peab osalema osaleda osaleb tegelt see on selline väga reegline sõna. siis panime selle tüve siis osale. ja pluss nud moodustab meile osalenud. on see põhjus

S: hästi. siis võime teise juurde minna

KJ4: teine osa on ema hmm mul alati kell kümme kodus olla. ee see sõna on käskima. mm (...) siis alati kell kümme, (...) kui on alati siis ma arvan et me moodustame ainult no mi- no see oleviku olevikuvorm, no (.) siis ema käsk- käskib (.) ema käskib mul alati kel kümme kodus olla. ma arvan et see on õige vorm

S: mhmh. ja kuidas sa selle vormi moodustad

KJ4: osalema osale- (.) käskima käskida käskib. see on selline kolm põhivormi siis kasutame käskib. aga kui on see alati ma arvan see (.) see ei saa me kasutame noh minevikuvormi. kui alat- kui sõna alati no toimus lause no keskel või viimases siis alati- siis kasutame no ma arvan olevikuvormi sobib.

S: mhmh

KJ4: kolmas lauses on selline et Ott ja Karl hmm (.) alati valjusti kui peavad koolitöid tegema. (...) sõna ohkama ja see Ott ja Karl see on kaks inimest. see on jälle alati (.) noh toimus (.) alati noh toimus lause peal aga see on siis oota jaa. kas (...) kui on kaks inimest siis kasutame see selline noh seotud oh- ohkavad. ma arvan ohkavad on see vormi mis me täidame

S: mhmh ja kuidas sa sellise vormi tegid

KJ4: ee ohkama ohkada ohkab aga see on see b. on see kui ise üks inimene. kui on kaks inimene me peame siis vad kasutama. see tähendab et tegijad on palju inimesi kui nagu (.) üle kui kaks

S: aga kas on mõni teine verb ka mille järgi sa otsustad või ainult vaatad seda verbi ja siis otsustad et lihtsalt tead et see verb pöörduv niimoodi

KJ4: ma arvan see (.) see sõltub siis ka Ott ja Karli see ma arvan see on kaks inimest. tegelikult see on seotud ma arvan see on seotud vad vormi. siis ma kasutan ohkavad

S: ahah.

KJ4: neljas on selline et ee noorena oli onu Tarmo nii ül- ülbe (.) ta ei mm siis kunagi teiste peale. sõna mm mõtlema originaalvormi. ee (...) kui tegelikult ütleme et me (.) me täna tähelepanu pöörame sõna oli. see on vist tüüpiline olevikumärk. ee (...) siis kui on veel ta ei mm (.) siis me kasutame no (.) see on ma arvan see lause on tüüpiline no (.) mis on see. enn- (.) enneminevikuvormi. oli nud. ma otsustan seda teha ja siis ta ei (.) mõelnud (.) ta ei mõelnud siis kunagi teiste peale.

S: mhmh ja mis siin lauses aitas sind et kuidas sa otsustasid,

KJ4: enneminevikuvormi tüüpiline on selline et oli pluss nud vormi aga oli juba oli juba no toimus aga ta ei siis ma arvan et kui on eitav lause siis ta on oli tulnud siis ma arvan et ee (...) see on see nud vormi kasutada

S: mhmh aga kas siin teises lauses on veel midagi mis nagu aitab sul otsustada et millist vormi kasutada. et millist aega kasutada.

KJ4: mm

(...)

S: et kas mõni sõna äkki aitab,

KJ4: ei ma arvan ma otsustan valesi kasutame ta ei (.) mõtle. ma arvan et panen ainult eitav lause olevikuvormi. tegelikult on see mitte see koma vaid sellise märk. see (.) laused ei ole väga seotud hästi ma arvan et (...) ma panen (.) ma panen (.) ma panen (.) oma vastuse et ta ei mõtle

S: ahah arvad et on nii

KJ4: jah ta ei mõtle ta ei mõtle. siis nud vormi ei saa kasutada. kui on koma tegelikult või (...) oli et (.) koma et (.) siis oli nud sobib. aga kui on selline see märk (.) see märk ma arvan et siis ei õnnestu seda,
S: aa et kui on mõttekriips et siis ei

KJ4: jaa sidekriips (.) siis ei ma arvan ei ole. ma arvan see (.) see sobib.
S: aga kas oskad seda ka põhjendada et kuidas see vorm tuleb,
KJ4: vormi tuleb et ee mõtlema mõelda mõtlen mõtleb ta ei mõtle. tegelikult see on ainult kui on eitav lause kasutame ainult sõnade tüve. siis mõtle. (...) viies lause on selline et eelmisel nädalal hmm nad endale uue auto. siis ostma (...) ma arvan me kasutame sõna (...) nad ost- eelmisel aastal ostsid nad endale uue auto. tegelikult see lause on selline eelmisel nädalal. jälle selline ajamärk.
S: mhmh,
KJ4: ajamärk et ee teatas mulle (.) teadma mulle et see toimus no mm minevikuvormi. siis kasutame ostma ostsid.
S: mhmh,
KJ4: ostsid on see on selline nad seotud minevikuvorm
S: mhmh. aga kuidas sa otsustasid et tuleb just ostsid. et kas kuidagi mingi teine sõna ka pöördub samamoodi või kas on mingi reegel näiteks mida sa tead selliste tegusõnadega,
KJ4: ee ma mõtlen et tegelikult {-} nagu sõna ostma ostsid aga praegu (...) mul ei ole väga hästi kursis no näidata et mis näide see on.
S: et sa lihtsalt tead et see on selline vorm,
KJ4: ja tean seda et see on ostsid jaa.
S: mhmh
KJ4: kuues lause on selline et tavaliselt ma bussiga Tallinnast Tartusse ei hmm sest mulle hmm rohkem rongiga sõita. tavaliselt ma {---} mhmh. (...) kui on tavaliselt siis ainult (...) noh lähme siis vaadata pool ja pool. esimene pool see tavaliselt ma bussiga Tallinnasse ei mm (...) ei lähe tegelikult. tegelt see on see sõna minema on siis ebareegel sõna peabki seda minema minna läheb. siis eitav lause kasutame sõna tüve siis on lähe.
S: mhmh,
KJ4: teise poole selline sest mulle hmm rohkem rongiga sõita. ee (...) kasutame mulle noh meel- mulle meeldib. (...) mm kui on mulle siis kasutame mulle meeldib,
S: mhmh,
KJ4: mulle meeldib jah, (...) seitsmes lause on selline et Peedel hmm eile autojuhiloa. ee (...) tegelikult no eile ja ainult on jällegi ajamärk siis moodustame (.) o- ole- minevikuvormi.
S: mhmh
KJ4: ei ole mingi no ei või pole või eitav märk siis kasutame ka ee (...) siis (.) saama on ka jällegi ebareegel sõna. et tegelikult on Peeter sai eile autojuhiloa. on see põhjus miks
S: mhmh. ja kas otsustad millegi järgi kas on mingi teine tegusõna mis ka pöördub samamoodi või sa lihtsalt tead
KJ4: sõi- (.) sööma jooma tooma lööma loo- looma on ka kõik selline sõnad moodustada selline ebareegel. löi sõi jäi sai
S: mhmh. et need aitavad sind.
KJ4: jah. need aitavad mind ka. (...) kaheksas lause on selline et kass on täna nii väsinud et ei hmm isegi liigutada. (...) kui on siis täna on ka (.) nagu alati noh tavaliselt on selline olevik ma arvan see on olevikumärk on. päriselt kasutame ainult olevikuvormi. minevikku ei õnnestu. ei sobi {---} sellega. et tegelikult et ei hmm ei tegelikult jälle viitsima viitsida viitsin kass on noh ei viitsi isegi liigutada. seda viitsima on vist ka natuke reegli vormi et ee (...) see aitas mind et see sõna tüve kohta et kui on ma ta ja b vormis juba no saab otsustada kas eitav või {---}
S: jah. et sa lihtsalt tead et niimoodi seda pööratakse,
KJ4: jaa. (...) mina ja sõber hmm (...) üleile noh metsa- metsarajal metsarajal jah. ee mina ja sõber siis on kaks inimest. kaks inimest siis on seotud natuke selle vad ja sid vormi kohta aga vaatame siis mis eelistame kui ajamärk see aa see on üleile. nii jällegi tüüpiline no mineviku aja eesmärk. või ajamärk siis kasutame mina ja sõber jalutasid ü- üleile mes- metsarajal. tegelikult jalutama jalutada jalutab on ka sõna tüve seotud minevikuvormi siis jaluta ja pluss sid. kui on ka mineviku ja kui on mitu inimest ja siis on jalutasid ma arvan et see on see vastus.
S: kas on mingi teine tegusõna ka mis sind aitab mingi verb et mille järgi seda sõna pöörata või sa lihtsalt tead et niimoodi seda pööratakse,

KJ4: ma tean tegelikult see põhi- kolm põhivormi jalutama jalutada jalutab. see on reegel tegelikult paneme sõnatüve jaluta ja siis paneme sid (.) ja teiste vormidega vä- vormi siis saab moodustada.

S: mhmh

KJ4: kümne lause on selline et minu koduvõtmeid hmm peaaegu igal nädalal ära (.) koma (.) aga õnneks hmm ma need alati üles. et jällegi vaatame ma tahan vaata siis pool ja pool. ja minu koduvõtmed hmm peaaegu igal nädalal äla. see toimus ka igal nädalal kui igal sõna on siis ka alati. (.) alati tavaliselt on ka mingid mine- ei oleviku \$oleviku eesmärk\$. minu koduvõtmeid. see kui on minu siis no (...) ee (...)

kaduma siis (...)

S: kui sa mõnda sõna ei tea siis võid küsida siis ma võin inglise keeles ka öelda

KJ4: kaduma ma tean aga see kolm põhivormi mis siis ma ei ma ei mäleta vist väga hästi. ee (...) kas minu koduvõtmed kaon ära või (...) koduvõtmed kaon peaaegu igal nädalal ära. aga noh õnneks hmm ma need alati üles. (...) ee (...) siis on leida. tegelikult leidma leida leiab. leidma (...) leia leidab. leia leidab. siis leida. kui on ma siis leida pluss n see on seotud vorm

S: mhmh. kas oskad öelda ka et mille järgi otsustasid

KJ4: kolm põhivormi ja sõna tüve

S: mhmh

KJ4: üheteistkümnes lause on selline et olen kulb sest ema ei hmm mind eile kinno kaasas. (...) jällegi et eile on see ajamärk. aga võtma (...) võtma võtta võtan. tegelikult võtma ei ole selline mingi reeglivormi. see on (...) sest ema ei (.) võttis (.) ei võttis mind (.) eile kinno kaasas. et see võtma võtta võttis. see on selline noh (.) minevikuvormi. ee (...) siis ma (.) see on seotud ka selline (.) see on see mingi ebareegel ma lihtsalt vist mäletan ja siis ise teada et kui sõna võtma tuleb siis me peame moodustama selle eraldi. see ei ole mingi reegel ei ole tegelikult. võtma mis veel {-} sõna on ka paar selline t-vormi. ee (...)

S: mhmh

KJ4: kas jätma või (.) ma arvan jätma on ka siis. (.) sõna jätma (.) on ka selline

S: mhmh. ja millise vormi sa siia panid et ema ei

KJ4: ei võttis

S: mhmh ja kuidas sa otsustasid et tuleb sellist kasutada. sellist vormi,

KJ4: \$ebareegel. lihtsalt siis pähe õppida seda vormi ise\$

S: ahah.

KJ4: aga kasutada {-} põhivormi on ka väga tähtis kui on põhivormi võrreldame jälle see et mis on see tugev siis me kasutame võt- (.) see on võtsid. võ- võttis (.) võttis see on selline erand.

S: mhmh. et ei võttis

KJ4: ei võttis (.) jah,

S: ahah.

KJ4: kui (...) ei ei ei see siin on kui on ei- (.) ei- eitav vormi mul on valesi tegelikult (.) see ei. ei võtnud. see on ei võtnud. see on võtnud võtnud võtnud sõna ja da-infini- (.) see sõna da-infinitiivi ja sõnatüve (.) siis kasutame ka siis nud vormi. ema ei (.) ema ei võtnud mind eile kinno kaasa. et sõna eitav eitav (.) eitav no minevikuvormi. ei saa kasutame sõna olevikus. (.) et erinev vastus.

S: et ikkagi otsustad ümber et on ei võtnud.

KJ4: jah. ei (.) ei võtnud.

KJ4: kaheteistkümnes lause (...) lause see on selline et kui sa tahvli- (.) tahvlile ei hmm pane prillid ette. et kui sa tahvlile ei nägema näha näeb tegelikult kui sa tahvlile ei näe siis pane prillid ette. (.) see on ka seotud see põhivormi kolm põhivormi. ja ma siis otsustan kui on eitav siis kasutan ainult sõnatüve. nägema näha näeb. et ee noh tüve on tegelikult ma otsustan seal näe see sa ei näge. (...) see on ainult näe. kui tavaliselt ei näe siis pane prillid ette.

S: mhmh. et kas on mingi asi veel selles verbis mille järgi sa otsustad või mingi muu verb mis sind aitab või toetab kui sa selle vormi tegid,

KJ4: põhivormi tegelikult aitas.

S: et lihtsalt seda sõna,

KJ4: lihtsalt selle sõna. jah. (.) kolmeteistkümnes lause see on selline et tädi Kalin hmm enne nii pikalt autoga et on praegu väga väsinud. ee (...) enne (.) sõna enne on ka jällegi mingi eesmärk. aga (...) ma arvan see on seotud natuke noh (...) minevikuvormi kohta aga (...) sõna {-} sõitma sõita sõidan (...)

kuulsin et tegelikult see on (...) natuke reegel aga ma arvan sõitma ebareegel või. see on tädi Karin siis sõitis noh enne nii pikalt autoga et on praegu väga väsinud. see on vastus. sõitis

S: mhmh. ja kuidas sa selle vormi moodustasid,

KJ4: ee sõna sõitma tegelikult põhivormi ja tüve ja siis erandi ma pähe õppisin selle sõitma

S: aa. kas mõni teine sõna on ka mis sind aitab. mingi teine verb. või

KJ4: sõna ostma on ka siis kui on kui me moodu- kui me mo- kui me moodustame sellise see minevikust vormi selle kasutame ka siis ostis sõitis. mingi

S: mhmh

KJ4: mingi see on (.) see on veel reegel see on veel reegel see reegelgrupp aga (...) sõitma {---} ja ostma siis ma (.) ma saan selline kui on need vormid. siis ostma sõitma (...) mis on veel (.) no (...) ühe sõna on ka aga noh praegu ei (.) ei ma ei mäleta mis,

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Svea Tarkin,

- 1) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Eesti keele kindla kõneviisi olevikulised ja lihtminevikulised verbivormid hiina emakeelega õppijate kasutuses“, mille juhendaja on Raili Pool, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
- 2) annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
- 3) olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- 4) kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Svea Tarkin
24.05.21